

آموزش ابتدایی

وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
دفتر انتشارات کمک آموزشی

مدیر مسئول: محمد ناصری
سر دبیر: مرتضی مجدفر
شورای برنامه‌ریزی:
شکوه تقدیسیان
یدالله رهبری‌نژاد
لیلا سلیقه‌دار

مدیر داخلی: اصغر ندیری
ویراستار: کبری محمودی
طراح گرافیک: مهدی کریم خانی

ماهنامه‌ی آموزشی، تحلیلی و اطلاع‌رسانی
برای آموزگاران دبستان، دانشجویان تربیت معلم و کارشناسان آموزشی
دوره‌ی سیزدهم، آبان ماه ۱۳۸۸، شماره‌ی پیاپی ۱۰۳، ۴۸ صفحه، ۳۰۰۰ ریال

- ۲ یادداشت سردبیر / هم‌نوایی با نوای الهی / مرتضی مجدفر
- ۴ ویژه‌نامه‌ی قرآنی / فلسفه‌ی آموزش قرآن در آموزش و پرورش / مسعود وکیل
- ۶ برنامه‌ی آموزش قرآن در دوره‌ی ابتدایی / شورای برنامه‌ریزی درس قرآن
- ۱۳ ایجاد علاقه به قرآن، مهم‌ترین ضرورت است / رضا نباتی

- ۱۸ ادبستان قرآن / معصومه حبیب‌پور
- ۱۸ اگر از احوالات ما هم خواسته باشید / سید سعید هاشمی
- ۲۰ حرف‌های یادگاری آموزگاران درباره‌ی آموزش قرآن / افسر اسماعیلی و دیگران
- ۲۲ کار در کلاس برای معنای آیات قرآنی / الهه ستوده
- ۲۲ به نمایندگی از ۲۵ کلاس / گفت‌وگو با علی جوادی پاکدل
- ۲۴ نونهالان و آداب خاص قرائت قرآن / زینب نوری
- ۲۶ ابزاری برای کسب مهارت خواندن / غلام عباس سرشور خراسانی
- ۲۹ یکی بود، یکی نبود... / ابوالفضل انوشه پور، سیدحامد ملکوتی تبار
- ۳۲ سجده بر خاک کلاس / فرشته سید مؤمن
- ۳۲ سنگین نیست! / سیده محبوبه سیدی

پیوند

تجربه‌های سبز

عکس روی جلد: اعظم لاریجانی

نشانی دفتر مجله:
تهران، ایرانشهر شمالی، پلاک ۳۶۶
صندوق پستی: ۱۵۸۷۵/۳۳۳۱
تلفن: ۸۸۳۹۱۷۸
۹ - ۸۸۳۱۱۶۱ (داخلی ۳۷۵)
نمابر: ۸۸۳۰۱۴۷۸
پایگاه اینترنتی:
www.roshdmag.ir
رایانامه:
ebtedayi@roshdmag.ir
تلفن پیام‌گیر نشریات رشد:
۸۸۳۰۱۴۸۲
● کد مدیر مسئول: ۱۰۲
● کد دفتر مجله: ۱۰۹
● کد مشترکین: ۱۱۴
نشانی امور مشترکین:
تهران، صندوق پستی: ۱۶۵۹۵/۱۱۱
تلفن امور مشترکین:
۷۷۳۳۶۶۵ - ۷۷۳۳۶۶۶
شمارگان: ۴۵۰۰۰ نسخه
چاپ: شرکت افست (سهامی عام)

- ۳۳ کشف استعدادها، نگرانی بی‌مورد / ترجمه‌ی: مهشید باستانی پورمقدم، ته‌مین مه‌ربانی
- ۳۴ خودشناسی معلم / دکتر علی اکبر شعاری‌نژاد
- ۳۶ در همه چیز هنر و عیب هست... (لافو نتن در کلاس درس ۲) / مرتضی مجدفر
- ۳۹ عمه خانم، یک رسانه‌ی آموزشی! / مریم مؤذنی میمندی
- ۳۹ مهندس پارچه‌فروش! / فرزانه طوسی
- ۴۰ نوآوری در یادگیری با تکالیف درسی خلاق (بخش دوم) / ترجمه‌ی: زری آقاجانی
- ۴۴ او هم می‌تواند... / فاطمه پیروی‌نیا
- ۴۶ پاسخ به نامه‌ها و نوشته‌های خوانندگان / شورای برنامه‌ریزی مجله
- ۴۸ باغ‌ها بی‌بر نیستند... / لیلا قائد شرفی

قابل توجه نویسندگان و مترجمان محترم

- ♦ مقاله‌هایی که برای درج در مجله می‌فرستید، باید با اهداف و ساختار این مجله مرتبط باشد و قبلاً در جای دیگری چاپ نشده باشد.
- ♦ مقاله‌های ترجمه شده باید با متن اصلی همخوانی داشته باشد و متن اصلی نیز همراه آن باشد. چنانچه مقاله را خلاصه می‌کنید، این موضوع را قید بفرمایید.
- ♦ مقاله یک خط در میان، در یک روی کاغذ و با خط خوانا نوشته یا تایپ شود. مقاله‌ها می‌توانند با نرم‌افزار word و بر روی CD یا فلاپی و یا از طریق رایانامه مجله ارسال شوند.
- ♦ نثر مقاله باید روان و از نظر دستور زبان فارسی درست باشد و در انتخاب واژه‌های علمی و فنی وقت لازم مبذول شود.
- ♦ محل قرار دادن جدول‌ها، شکل‌ها و عکس‌ها در متن مشخص شود. ♦ مقاله باید دارای چکیده باشد و در آن هدف‌ها و پیام نوشتار در چه سطر تنظیم شود.
- ♦ کلمات حاوی مفاهیم نمایه (کلید واژه‌ها) از متن استخراج و روی صفحه‌های جداگانه نوشته شوند. ♦ مقاله باید دارای تیتراژ اصلی، تیتراژ فرعی در متن و سوتیتر باشد.
- ♦ معرفی‌نامه‌ی کوتاهی از نویسنده یا مترجم همراه یک قطعه عکس، عناوین و آثار وی پیوست شود. ♦ مجله در رد، قبول، ویرایش و تلخیص مقاله‌های رسید، مختار است.
- ♦ مقالات دریافتی بازگردانده نمی‌شود. ♦ آرای مندرج در مقاله ضرورتاً مبین رأی و نظر مسئولان مجله نیست.

مرتضی مجدفر

هم‌نوایی با نوای الهی

یکی از هدف‌های اصلی انتشار مجلات رشد، آشنا ساختن معلمان با برنامه‌ها و طرح‌های آموزشی - پرورشی در شرف اجراست. در این ارتباط، رشد آموزش ابتدایی نیز کوشیده است همواره آموزگاران سراسر کشور را با برنامه‌های درسی مصوب، طرح‌ها و برنامه‌های آموزشی و جدیدترین تصمیمات برنامه‌ریزان کلان آشنا سازد. به عبارت دیگر، آشنا ساختن معلمان با برنامه‌های درسی، اشاعه‌ی برنامه‌ها از طریق نقد و تحلیل ابعاد گوناگون آن‌ها، طرح تجربه‌ها و فعالیت‌های آموزگاران درباره‌ی برنامه‌ها، همراه با دیدگاه کارشناسی

برنامه‌ریزان و ایجاد آمادگی عمومی برای اجرای کم‌عیب، بدون چالش و اثربخش برنامه‌ها، از مهم‌ترین هدف‌هایی است که مجلات رشد، هر یک به نوعی در صدد تحقق آن‌ها هستند.

از چند سال پیش که طراحی و اجرای برنامه‌های جدید آموزش قرآن در دوره‌های سه‌گانه‌ی تحصیلی آغاز شده، رشد آموزش ابتدایی نیز کوشیده است وظیفه‌ی اطلاع‌رسانی خود در این زمینه را با انتشار میزگردها، گفت‌وگوها و مقالاتی محقق سازد. به دلیل این‌که از سال تحصیلی جاری (۸۹ - ۱۳۸۸) برخی از این برنامه‌ها به شکل سراسری

به اجرا درآمده است و به جهت اهمیت این طرح‌ها، رشد آموزش ابتدایی به پیشنهاد گروه «قرآن کریم» دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی تصمیم گرفت، اکثر مطالب این شماره‌ی خود را به آموزش قرآن کریم در دوره‌ی ابتدایی اختصاص دهد. از این‌رو، در صفحات پیش‌رو، ویژه‌نامه‌ی ۳۲ صفحه‌ای مجله تقدیم شما خوانندگان گرامی خواهد شد و امیدواریم از این طریق توانسته باشیم در افزایش اطلاعات آموزگاران محترم قدم برداریم. البته شما می‌توانید برای ارتقای دانش قرآنی خود، به‌طور

مستمر مجله‌ی رشد، آموزش قرآن را نیز مطالعه فرمایید. در شماره‌ی ۱۴ مجله‌ی مذکور که در پاییز ۱۳۸۵ انتشار یافته است، برنامه‌های درسی قرآن در هر سه دوره‌ی تحصیلی به‌طور مشروح توضیح داده شده و در سرمقاله‌ی آن شماره، گوشه‌هایی از تلاش‌ها، برنامه‌ها و دستاوردهای گروه قرآن دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی و نیز چالش‌ها و مشکلات پیش رو و چشم‌انداز آینده، ترسیم شده است.

همان‌طور که می‌دانید، در حال حاضر مهم‌ترین برنامه‌ها و فعالیت‌های انجام شده در حوزه‌ی آموزش قرآن دوره‌ی ابتدایی، به این شرح است:

○ طراحی و اجرای طرح ارتقای آموزش قرآن در پایه‌ی سوم ابتدایی: این طرح، بر اصل پیوستگی و استمرار آموزش روخوانی قرآن در مدت زمانی محدود مبتنی است. در طرح‌های قبل، آموزش روخوانی قرآن در یک مدت نسبتاً طولانی برنامه‌ریزی شده بود، اما در «طرح ارتقا»، به دنبال آموزش‌های اولیه در پایه‌های اول و دوم ابتدایی، بخشی از برنامه‌ی آموزش قرآن در پایه‌ی سوم ابتدایی، در مدت ۳۰ ساعت و در ۳۰ روز متوالی، بر آموزش روخوانی قرآن متمرکز و منحصر می‌شود.

این طرح از آغاز سال تحصیلی ۸۸ - ۸۷ در ۳۰ درصد کلاس‌های پایه‌ی سوم مدرسه‌های ابتدایی استان‌های کشور به اجرا درآمد. بازدیدها و اظهارات آموزگاران، مدرسان قرآن و کارشناسان دوره‌ی ابتدایی، حاکی از موفقیت قابل توجه آن است. بخش‌هایی از این اظهارات را در ویژه‌نامه خواهید

خواند. اجرای این طرح در سال جدید، سراسری است.

○ تداوم آموزش آموزگاران: یکی از دستاوردهای طرح ارتقا، آموزش آموزگاران مجری طرح بوده است. آموزش آموزگاران و ارتقای سواد قرآنی و مهارت ایشان در آموزش قرآن، از مهم‌ترین عوامل تحقق هرچه بیش‌تر بهتر اهداف آموزش قرآن در دوره‌ی ابتدایی است.

○ اجرای طرح در محضر قرآن: این طرح از سوی دفتر آموزش و پرورش پیش‌دبستانی و ابتدایی معاونت آموزش و نوآوری وزارت آموزش و پرورش تدوین و ابلاغ شده است. در این طرح با ارائه‌ی برنامه‌ای، آموزگاران و مدیران مدرسه‌های ابتدایی، به‌طور اختیاری، به اجرای برنامه‌ای مستمر و دائمی در جهت تقویت انس با قرآن کریم و توسعه‌ی خواندن روزانه‌ی قرآن و درک معنای عبارات و آیات ساده‌ی آن تشویق و ترغیب شده‌اند.

در ۱۶ صفحه‌ی آغازین ویژه‌نامه‌ای که مطالعه خواهید کرد، بیش‌تر با مباحث اساسی و کلان مرتبط با آموزش قرآن در دوره‌ی ابتدایی آشنا می‌شوید. در ۱۶ صفحه‌ی دوم که در قالب همیشگی پرونده‌ی مجله و با عنوان تجربه‌های سبز ارائه شده است، بیش‌تر به موضوعات عملیاتی، تجربی و مرتبط با کلاس‌های درس پرداخته‌ایم. مطالب این بخش، از میان تجربه‌های سبز آموزگاران مخاطب مجله و با همکاری گروه قرآن دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی آماده شده است. امیدواریم خوانندگان محترم بتوانند با مطالعه‌ی مقالات و نوشته‌های گوناگون این شماره،

با مطالب ضروری درباره‌ی آموزش قرآن دوره‌ی ابتدایی بیش‌تر آشنا شوند. البته به جهت این که قسمت اعظم صفحات مجله به ویژه‌نامه‌ی قرآنی اختصاص یافته است، مطالب معمول، به‌ویژه برخی از مطالب همیشگی و دنباله‌دار مجله را در این شماره نیآورده‌ایم و خوانندگان مشتاق می‌توانند دنباله‌ی این قبیل مطالب را در شماره‌ی آذرماه پی‌بگیرند.

در تولید این ویژه‌نامه‌ی قرآنی، اعضای شورای برنامه‌ریزی و کارشناسی رشد آموزش ابتدایی بیش‌تر نقش همراهی و آماده‌سازی را برعهده داشته‌اند و آقایان مسعود وکیل، رضا نباتی، غلام‌عباس سرشور خراسانی و یونس باقری، کارشناس مسئول و کارشناسان گروه قرآن کریم دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی، در نقش سردبیر و کارشناسان مهمان این شماره از مجله، ایفای وظیفه کرده‌اند که بدین وسیله از این عزیزان سپاس‌گزاری می‌کنم.

دفتر مجله مشتاقانه در انتظار دریافت نظرات صاحب‌نظران و کارشناسان و نیز تجربه‌های ارزشمند آموزگاران گرامی در آموزش قرآن است تا با استفاده از آن‌ها، موجبات غنای بیش‌تر برنامه‌های آموزش قرآن و تحقق کامل‌تر اهداف آن‌ها فراهم آید.

امیدواریم ما نیز چون آموزگاران که همواره از عنایات ویژه‌ی حضرت حق و برکت آموزش قرآن برخوردار بوده‌اند، در تربیت دینی نونهالان این آب و خاک سهم کوچکی داشته باشیم و این حرکت فرهنگی، مرضی درگاه خدای متعال قرار گیرد.

فلسفه‌ی آموزش

قرآن

در آموزش و پرورش

مسعود وکیل

هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ، يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَ يُزَكِّيهِمْ وَ يُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ، وَ إِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ (سوره‌ی جمعه، آیه‌ی ۲)

قرآن کریم از آغاز نزول تاکنون، سرچشمه‌ی بی‌پایان علوم و معارف اسلامی و محور تعلیم و تربیت دینی بوده است. تاریخ تعلیم و تربیت اسلامی از آموزش این کتاب توسط پیامبر اکرم به امت آغاز شده است. آیه‌ی دوم سوره‌ی مبارکه‌ی جمعه، برنامه‌ی بعثت و رسالت پیامبر خاتم را در تلاوت آیات الهی، تزکیه‌ی مردم، تعلیم کتاب خدا و حکمت الهی خلاصه می‌کند. این آیه‌ی شریفه، آن‌قدر اهمیت دارد که می‌توان گفت تمامی هدایت الهی، احکام دین و رستگاری در دو جهان، در گرو عمل به آن است. از این رو، شاید مناسب‌ترین آیه‌ای که می‌تواند الهام‌بخش هدف کلی آموزش قرآن باشد، همین آیه است.

برنامه‌ی آموزش قرآن در پی آن است که راهی روشن، مطمئن و دائمی برای انس و ارتباط همه‌ی مردم با قرآن کریم که به بهره‌گیری مادام‌العمر ایشان از هدایت کتاب الهی منجر شود، باز کند. قرآن کتاب همه‌ی مردم است. هر فردی در هر سطحی از علم و تقوا - به شرط آن‌که زبان این کتاب را درک کند - می‌تواند از آن بهره‌گیری (هُدًى لِلنَّاسِ [بقره/۱۸۵]). نظام تعلیم و تربیت اسلامی باید زمینه‌ی بهره‌گیری مستقیم

و دائمی از قرآن کریم را برای همه‌ی دانش‌آموزان فراهم آورد. در غیر این صورت، این ضعف و نقصان، در همه‌ی ارکان ایمان و انجام عمل صالح افراد جامعه تأثیر نامطلوب و غیرقابل جبرانی خواهد گذاشت. هر چند دستیابی به این هدف والا و یگانه، وظیفه‌ی همه‌ی دروس است، ولی دروس حوزه‌ی تعلیم و تربیت دینی و به‌ویژه درس آموزش قرآن، در این بین رسالت خاصی بر عهده دارد.

مهم‌ترین پیشینه‌ی آموزش قرآن، آموزش‌های سنتی است که از دیرباز در همه‌ی جوامع اسلامی و از جمله ایران وجود داشته است. تلقی رایج از آموزش قرآن در سطح عمومی جامعه - حداقل در سده‌ی اخیر - توانایی روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم بوده است؛ یعنی از نظر عموم مردم، بسیاری از مراکز فرهنگی سنتی و حتی بخش قابل توجهی از صاحب‌نظران، هر

فردی که می‌توانست قرآن را بخواند، اولین مرحله‌ی ضروری و عمومی آموزش را فرا گرفته بود. هرچند همیشه برای آموزش مراحل بالاتر، به‌ویژه نسبت به فهم قرآن کریم، توصیه‌هایی می‌شده است، اما پیش از سال‌های اخیر، هیچ آموزش مدون و جدی به‌ویژه برای عموم مردم، نسبت به مراحل بالاتر از خواندن قرآن وجود نداشته است.

در برنامه‌ی جدید آموزش قرآن که از سال ۱۳۷۷ آغاز شده است، جامعیت آموزش قرآن به‌عنوان اصلی اساسی مورد توجه و اهتمام جدی قرار گرفته است. جامعیت آموزش قرآن در صدد آن است که بتواند، به گونه‌ای اهداف و اجزای آموزش قرآن را ترسیم و تدوین کند که این آموزش با آنچه در آیه‌ی دوم سوره‌ی مبارکه‌ی جمعه آمده است، نسبتی قابل قبول داشته باشد.

از این رو، تعریف آموزش جامع قرآن چنین است:

«آموزش جامع قرآن، فرایندی است برای دستیابی به توانایی خواندن، درک معنا، تدبیر در آیات و آشنایی با معارف قرآن به منظور انس و بهره‌گیری دائمی از قرآن کریم و تقویت ایمان و عمل صالح».

در صورتی که آموزش قرآن به صورت جامع انجام شود، دانش‌آموزان که احاد جامعه را تشکیل می‌دهند، به «سواد قرآنی» دست می‌یابند. امروزه سواد در حوزه‌های گوناگون علمی، به کسب دانش یا مهارت منحصر نیست، بلکه این دانش و مهارت باید به ایجاد و تقویت نگرش خاصی منجر شود که موجب به‌کارگیری آموخته‌ها در زندگی و ارتباط دائمی فرد با آن‌ها باشد؛ و چه بسا زمینه‌ساز توسعه و گستردگی آن علم شود.

با توجه به جامعیت آموزش قرآن و نکات فوق در کسب «سواد» در حوزه‌های گوناگون علوم، می‌توان سواد قرآنی را چنین تعریف کرد: «سواد قرآنی، اعتقاد و علاقه به یادگیری قرآن کریم و برخورداری از دانش و مهارت پایه، به منظور بهره‌گیری مستمر و مادام‌العمر از قرآن کریم و انس دائمی با آن است.»

مطابق این تعریف، سواد قرآنی دارای ویژگی‌های زیر است:

۱. **سواد قرآنی نیازی همگانی است.** همه‌ی افراد جامعه با هر وضع اقلیمی، شغلی، اقتصادی، اجتماعی و... برای آن‌که هویت انسانی - الهی خویش را بشناسند، از آن مراقبت کنند

و زمینه‌ی شکوفایی تدریجی آن‌را فراهم آورند، به سواد قرآنی نیازمندند.

۲. **سواد قرآنی از یک حد پایه برخوردار است.** هرچند افراد با توجه به تفاوت‌هایی که در تحصیلات، شرایط اقتصادی و اجتماعی دارند، به سطوح متفاوتی از سواد قرآنی نیازمندند، ولی بهره‌مندی عموم از یک حد پایه ضروری است.

۳. **حد سواد قرآنی در طول زمان در حال رشد است.** با توجه به شرایط و امکانات گوناگون در هر جامعه، و نیز تغییرات این شرایط در طول زمان، این حد، نیازمند شناسایی و تعریف خاص است. برای مثال ممکن است با توجه به شرایط و امکانات فعلی در آموزش قرآن، حد ضروری خواندن قرآن به‌صورت معمولی (فارسی‌خوانی) تعیین شود. اما در آینده با ارتقای این شرایط، حد ضروری خواندن شاید نیازمند تعریف مهارت دیگری شود.

۴. **حداقل سواد قرآنی، به خواندن مستمر قرآن کریم، فهم تدریجی معنای عبارات و آیات آن منجر می‌شود و زمینه‌ساز بهره‌گیری مادام‌العمر از آموزه‌های الهی می‌شود.** هدف آموزش عمومی قرآن کریم، نمی‌تواند صرفاً دستیابی به دانش و مهارت خاصی در ارتباط با قرآن باشد، بلکه باید توانایی و قابلیتی فراهم آورد که فرد بتواند ضمن انس و ارتباط دائمی با قرآن کریم، پیوسته خود را در معرض تزکیه و تعلیم الهی قرار دهد و از قرآن کریم بهره‌مند شود.

اجزای اصلی سواد قرآنی

با توجه به تعریف سواد قرآنی، می‌توان برای سواد قرآنی سه جزء اصلی در نظر گرفت. این سه جزء عبارت‌اند از: خواندن قرآن کریم، درک معنای عبارات آیات قرآن کریم و تدبیر در آیات. تدبیر در آیات که از توصیه‌های اکید قرآن کریم و معصومین علیهم‌السلام است، از مهارت‌های عمومی است که گاهی در زبان روایات به عنوان شرط اصلی بهره‌مندی از قرآن کریم بیان شده است. تا آن‌جا که در روایتی از حضرت امیرالمؤمنین علی (علیه‌السلام) نقل شده است که فرمودند: «**لَا خَيْرَ فِي قِرَائِهِ لَا تَدَبَّرَ فِيهَا**».

در صورتی که این سه جزء اصلی سواد قرآنی را در سه وجه یک هرم نشان دهیم، قاعده‌ی این هرم که بنیان و اساس نگهداری سه وجه آن است، انس دائمی با قرآن کریم خواهد بود. انس با قرآن کریم، غیر از نقشی که در ایجاد مهارت‌های پایه‌ی

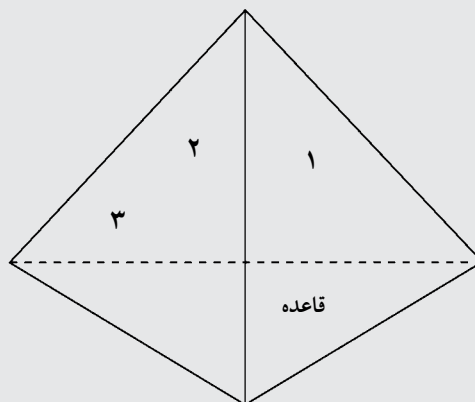
برنامه‌ی آموزش قرآن در دوره‌ی ابتدایی

اصول حاکم بر آموزش قرآن در دوره‌ی ابتدایی

۱. توجه جدی به موضوع «انس و علاقه به قرآن کریم و یادگیری آن» در تمام موارد اعم از تعیین هدف‌ها، محتوا، روش‌های تدریس و شیوه‌های ارزش‌یابی
۲. تعیین هدف‌های درس قرآن براساس هدف‌های آموزشی و پرورشی دوره‌ی ابتدایی (مصوب شورای عالی آموزش و پرورش)

سواد قرآنی دارد، هم نگه دارنده و حافظ این مهارت‌هاست و هم محصول و ثمره‌ی اصلی سواد قرآنی محسوب می‌شود. از این رو، می‌توان اجزاء و ثمره‌ی سواد قرآنی را در شکل زیر نشان داد:

۱. توانایی خواندن قرآن کریم
  ۲. درک معنای عبارات و آیات قرآن کریم
  ۳. تدبیر در آیات
- قاعده‌ی هرم: انس با قرآن کریم

رویکرد برنامه‌ی درسی قرآن

با توجه به آنچه در فلسفه‌ی آموزش قرآن بیان شد که آموزش عمومی قرآن کریم به سواد قرآنی منجر خواهد شد، رویکرد این برنامه، انس با قرآن کریم است؛ یعنی روح حاکم و جهت‌گیری کلی برنامه از پیش دبستان تا پیش‌دانشگاهی، فراهم آوردن زمینه‌های لازم برای دستیابی به انس با قرآن کریم است. **حضرت علی** امیرالمؤمنین علیه‌السلام می‌فرمایند: «لِیَكُنَّ سَمِیْرُكَ الْقُرْآنَ»: باید مونس و همدم تو قرآن باشد.

انس با قرآن کریم، امری دارای مراتب گوناگون و مجموعه‌ای از علاقه‌ها و ارتباط با قرآن کریم است که خواندن مستمر قرآن، درک معنای آیات، تدبیر در آن‌ها و پای‌بندی به آموزه‌های الهی در همه‌ی شئون زندگی، مبتنی بر قرآن و عترت، لازمه‌ی همه‌ی مراحل و مراتب آن است. دستیابی به این امر، اولاً تدریجی است و در طول زمان از نظر کمی و کیفی ارتقا می‌یابد و ثانیاً متناسب با اهداف هر یک از دوره‌ها و پایه‌های تحصیلی، موجب بهره‌مندی دانش‌آموزان از قرآن کریم می‌شود و در نهایت کسب توانایی و علاقه به بهره‌مندی مستمر و همیشگی از قرآن کریم منجر خواهد شد.

- احساس شود.
۱۳. اولویت دادن به روش‌های فعال تدریس و کار گروهی دانش‌آموزان
۱۴. استفاده از فناوری آموزشی، متناسب با قداست و شأن قرآن کریم
۱۵. ضرورت آموزش قرآن از زبان آموزگار پایه
۱۶. ارتقای توانایی آموزگاران با استفاده از شیوه‌های متنوع و مؤثر

۱۷. استفاده از زمان و فضای مناسب برای آموزش قرآن
۱۸. ضرورت استمرار آموزش قرآن و رعایت تعدد و فاصله‌ی جلسات تدریس در طول هفته
۱۹. تخصیص مدت زمان آموزش لازم برای دست‌یابی به هدف‌های درس قرآن
۲۰. پشتیبانی از برنامه‌ی آموزش قرآن و نظارت بر آن به منظور تقویت جایگاه این درس در دوره‌ی ابتدایی
۲۱. گنجاندن ویژگی‌های زیر در شیوه‌های ارزش‌یابی:
الف) تقویت علاقه‌ی دانش‌آموزان به یادگیری.
ب) توجه به دو اصل «تشویق» و «احساس موفقیت» در فرایند ارزش‌یابی.

- ج) حفظ و تقویت منزلت و اهمیت درس قرآن در میان سایر درس‌ها
- د) جهت‌گیری ارزش‌یابی به سمت ارزش‌یابی توصیفی
- ه) توجه به اصل تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان (و پرهیز از ایجاد محیط‌های اضطراب‌آور
۲۲. اشاعه‌ی برنامه‌ی آموزش قرآن از راه‌های گوناگون، به‌ویژه بهره‌گیری از اولیای دانش‌آموزان و صدا و سیما.

هدف‌های کلی آموزش قرآن در دوره‌ی ابتدایی

۱. آشنایی با قرآن کریم که کلام الهی و کتاب آسمانی است.
۲. تقویت انس و علاقه به قرآن کریم و یادگیری آن
۳. روخوانی قرآن به صورت شمرده و آرام از روی مصحف با استفاده از رسم‌الخط آموزشی
۴. توانایی خواندن آیات کتاب درسی به صورت آهنگین یا روان
۵. آشنایی با قواعد ضروری روخوانی قرآن
۶. حفظ برخی از سوره‌های کوتاه کتاب درسی
۷. آشنایی با برخی از داستان‌های قرآن کریم
۸. فراگیری معنای برخی از کلمات ساده و عبارات کوتاه قرآن

۳. رعایت جامعیت آموزش قرآن با تأکید بر آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن
۴. لحاظ کردن هدف‌های مشترک دوره‌ی ابتدایی در هدف‌های درس قرآن و توجه به ارتباط درس قرآن با سایر درس‌ها
۵. تأکید بر سهل‌الوصول بودن هدف‌ها، محتوا، روش‌های تدریس و شیوه‌های ارزش‌یابی، با در نظر گرفتن اصول روان‌شناسی یادگیری
۶. جذاب و دل‌پذیر بودن محتوا و روش‌های تدریس، با تأکید بر استفاده از هنر برای دست‌یابی هرچه بیشتر به پیامدهای عاطفی آموزش
۷. تناسب محتوای آموزش با نیازها، علاقه‌ها و توانایی دانش‌آموزان
۸. تأکید بیشتر بر مهارت‌های عملی (در قیاس با دانش نظری) به ویژه مهارت‌های سمعی و بصری
۹. انعطاف‌پذیری روش‌های تدریس با در نظر گرفتن شرایط گوناگون
۱۰. تأکید بر الگوگیری در آموزش قرائت قرآن
۱۱. مبتنی بودن آموزش روخوانی بر سیر سوادآموزی فارسی و استفاده از رسم‌الخط شبیه به خط فارسی
۱۲. انتخاب کلمات و ترکیبات قرآنی برای آموزش روخوانی، براساس سیر سوادآموزی که باید تا حد امکان در کتاب درسی به نحوی ارائه شوند که ارتباط آن‌ها با آیات قرآن

- ✓ می‌دهد.
- ✓ دوست دارد کتاب قرآن خود را پاکیزه نگه دارد و به آن احترام بگذارد.
- ✓ با بعضی از آداب خواندن قرآن مانند پاکی و پاکیزگی آشنا می‌شود.
- ✓ با داستان‌های قرآنی کتاب آشنا می‌شود.
- ✓ با مفاهیم ساده‌ی برخی از پیام‌های قرآنی کتاب آشنا می‌شود.
- ✓ معنای برخی از کلمات ساده‌ی پیام‌های قرآنی کتاب را می‌داند.
- ✓ برخی از نشانه‌ها و نمادهای رسم‌الخط قرآن را می‌شناسد.
- ✓ سوره‌های کتاب را (از طریق استماع نوار و نشان‌دادن خط کتاب) ساده یا آهنگین می‌خواند.
- ✓ سوره‌های حمد، توحید، ناس و عصر را به صورت حفظ نسبی می‌خواند.
- ✓ عبارات قرآنی هر درس را به صورت ساده و شمرده می‌خواند.
- ✓ می‌تواند مفهوم و یا مصادیق پیام‌های قرآنی کتاب را به زبان کودکانه بیان کند.

۹. تقویت علاقه به شنیدن، خواندن و فهم معنای آیات قرآن کریم
۱۰. آشنایی با مفهوم برخی از پیام‌های قرآنی
۱۱. شناسایی و تقویت استعداد‌های دانش‌آموزان در گرایش‌های متفاوت آموزش قرآن.

هدف‌های آموزش قرآن در هر یک از پایه‌های دوره‌ی ابتدایی

دانش‌آموز در پایان هر سال تحصیلی این توانایی‌ها را کسب می‌کند:

پایه‌ی اول ابتدایی

- ✓ به شنیدن قرائت زیبای سوره‌های کتاب علاقه نشان می‌دهد.
- ✓ به زیبا خواندن سوره‌های کتاب علاقه‌مند است.
- ✓ با چگونگی وقف در آخر آیات و عبارات قرآنی آشنا می‌شود.
- ✓ با داستان‌های قرآنی کتاب آشنا می‌شود.
- ✓ با مفاهیم ساده‌ی پیام‌های قرآنی کتاب آشنا می‌شود.
- ✓ معنای برخی از کلمات آشنا و ساده‌ی قرآنی را می‌داند.
- ✓ نشانه‌ها و نمادهای رسم‌الخط قرآن را می‌شناسد.
- ✓ سوره‌های کوتاه کتاب را (با نشان دادن خط) به صورت آهنگین یا روان می‌خواند.
- ✓ عبارات قرآنی کتاب را به صورت ساده و شمرده می‌خواند.
- ✓ می‌تواند مفهوم و یا مصادیق پیام‌های قرآنی کتاب را به زبان ساده بیان کند.

- ✓ به شنیدن قرائت زیبای سوره‌های کتاب علاقه نشان می‌دهد.
- ✓ دوست دارد کتاب قرآن خود را پاکیزه نگه دارد.
- ✓ با داستان‌های قرآنی کتاب آشنا می‌شود.
- ✓ با معنای برخی از عبارات ساده‌ی قرآن (به زبان کودکانه یا شعر) آشنا می‌شود.
- ✓ در خواندن آهنگین سوره‌های کتاب درسی، به صورت دسته‌جمعی، مشارکت می‌کند.
- ✓ با گوش دادن به قرائت آیات قرآن و نگاه کردن به عبارات آن‌ها، سوره‌های کتاب درسی را به صورت آهنگین یا ساده می‌خواند.
- ✓ برخی از کلمات و عبارات ساده‌ی قرآنی کتاب را براساس سیر سوادآموزی فارسی می‌خواند.

پایه‌ی چهارم ابتدایی

- ✓ به شنیدن قرائت زیبای سوره‌ها و عبارات قرآنی کتاب علاقه نشان می‌دهد.
- ✓ به زیبا خواندن قرآن و حفظ برخی از سوره‌ها و پیام‌های

- ✓ به شنیدن قرائت زیبای سوره‌های کتاب علاقه نشان

پایه‌ی دوم ابتدایی

قرآنی کتاب علاقه‌مند می‌شود.

✓ علاقه دارد معنای آیات و عبارات قرآنی کتاب را بداند.

✓ دوست دارد در جلسات قرآنی شرکت کند.

✓ با داستان‌های قرآنی کتاب آشنا می‌شود.

✓ با مفاهیم ساده‌ی پیام‌های قرآنی کتاب آشنا می‌شود.

✓ معنای برخی کلمات آشنا و ساده‌ی قرآن را می‌داند.

✓ سوره‌ها و عبارات قرآنی کتاب را (با نشان دادن خط) به صورت آهنگین یا روان می‌خواند.

✓ عبارات قرآنی دارای حروف ناخوانا را صحیح می‌خواند.

✓ قواعد وقف را در آخر آیات و عبارات قرآنی رعایت می‌کند.

✓ می‌تواند مفهوم و یا مصادیق پیام‌های قرآنی کتاب را به زبان ساده بیان کند.

✓ برخی از عبارات ساده و کوتاه قرآن در کتاب درسی را معنا می‌کند.

پایه‌ی پنجم ابتدایی

✓ به شنیدن قرائت زیبای قرآن علاقه نشان می‌دهد.

✓ به زیبا خواندن قرآن و حفظ برخی از سوره‌ها و پیام‌های قرآنی کتاب علاقه‌مند است.

✓ علاقه‌مند است معنای آیات قرآن را بداند.

✓ دوست دارد در جلسات و برنامه‌های قرآنی شرکت کند.

✓ با نحوه‌ی خواندن حروف مقطعه آشنا می‌شود.

✓ با داستان‌های قرآنی کتاب آشنا می‌شود.

✓ با مفاهیم ساده‌ی پیام‌های قرآنی کتاب آشنا می‌شود.

✓ معنای برخی از کلمات آشنا و ساده‌ی قرآن را می‌داند.

روش تدریس قرآن در دوره‌ی ابتدایی

موضوع	روش	نقش آموزگار	نقش دانش‌آموز	فرایند آموزش
آموزش روخوانی	تذقی (کلی و تحلیلی)	نقش آموزگار در آموزش روخوانی به نحوی است که بدون خواندن کلمات و عبارات قرآن، با نشان دادن صامت‌ها و مصوت‌ها، و جلب توجه دانش‌آموزان، کمکشان می‌کند، خود آن‌ها کلمات و عبارات قرآنی را صحیح بخوانند.	مراحل روخوانی کلمات و عبارات قرآنی، از بخش‌خوانی تاروان‌خوانی را خود دانش‌آموز طی می‌کند.	۱. بخش‌خوانی دانش‌آموزان به صورت جمعی و فردی، با اشاره‌ی معلم به صامت‌ها و مصوت‌ها ۲. بخش‌خوانی دانش‌آموزان بدون اشاره‌ی معلم ۳. شمرده‌خوانی ۴. روان‌خوانی تذکر: هر یک از مراحل آموزش با تمرین و تکرار لازم همراه است و تا قبل از یادگیری هر مرحله، مرحله‌ی بعد آغاز نمی‌شود. ممکن است هر یک از این مراحل بیش از یک سال به طول انجامد. برنامه‌ریزی در این زمینه، از انعطاف لازم برخوردار است. هر دانش‌آموز با توجه به استعدادهای فردی خویش، به تدریج این مراحل را از پایه‌ی اول آغاز می‌کند و در پایه‌ی پنجم به مراحل پایانی آن دست می‌یابد.
زیباخوانی (قرائت و ترتیل)	الگوگیری	نوار آموزشی، نقش اصلی را در فرایند یاددهی - یادگیری ایفا می‌کند.	دانش‌آموزان با استماع و الگوگیری از نوار آموزشی یا از قرائت زیبای معلم، ضمن تقویت مهارت خوب گوش دادن، به طور فعال در فرایند یاددهی - یادگیری شرکت می‌کنند.	دانش‌آموزان با استماع و الگوگیری از نوار آموزشی یا قرائت دسته‌جمعی می‌خوانند. تذکر: در این بخش از یادگیری، تأکید بر جمع‌خوانی دانش‌آموزان است. هر چند آن‌ها به مدد استعدادهای خود، مهارت زیباخوانی سوره‌ها و عبارات‌های قرآنی را به صورت فردی نیز کسب می‌کنند.
پیام قرآنی	بحث و گفت‌وگو	آموزگار به کمک تصویر، پیام و یا تبیین مفهوم موردنظر، دانش‌آموزان را در درک مفهوم پیام کمک می‌کند.	دانش‌آموزان با مشاهده‌ی تصویرها، بحث و گفت‌وگو، و مشارکت در فرایند یاددهی - یادگیری، به درک مفهوم پیام و توسعه و تعمیم آن درست می‌یابند.	آموزگار با دعوت از دانش‌آموزان برای مشاهده، مشارکت و گفت‌وگو درباره‌ی تصویر پیام‌ها، زمینه‌ی درک مفهوم آن‌ها را فراهم می‌آورد. تذکر: ۱. دانش‌آموزان به حفظ عبارت پیام‌های قرآنی تشویق شوند. ۲. حفظ متن و ترجمه‌ی پیام‌ها الزامی نیست.

سرفصل‌های آموزش قرآن در دوره‌ی ابتدایی

عنوان	توضیح
استماع ^۱ قرائت زیبای سوره‌ها و آیات قرآن	شنیدن سوره‌های جزء سی‌ام، انکار نماز و عبارتهایی ^۲ از آیات قرآن، برای ایجاد علاقه‌ی بیش‌تر به قرائت قرآن و کسب توانایی نسبی در زیباخوانی ^۳ قرآن کریم
روخوانی ^۴	پایه‌ی اول: خواندن کلمات و عبارات ساده‌ی قرآنی براساس سوادآموزی فارسی پایه‌های بعدی: روخوانی و روان‌خوانی ^۵ سوره‌های استماع شده و برخی عبارتهای قرآنی و انکار نماز
پیام قرآنی ^۶	پایه‌ی دوم به بعد: آشنایی با برخی پیام‌های اخلاقی و تربیتی قرآن که برای کودکان مناسب هستند.
قواعد روخوانی	آموزش و تمرین قواعد ضروری روخوانی قرآن شامل الف کوچک، کاف بی‌سر کج، تشدید، حروف ناخوانا، ؤ، تنوین، همزه و کرسی‌های آن، وقف و...
معنای کلمات و عبارات	آشنایی با معنای برخی کلمات ساده، ترکیب‌ها و عبارتهای کوتاه و پرکاربرد قرآن
داستان	آشنایی با برخی از داستان‌های قرآنی و یا داستان‌های مربوط به قرآن که برای کودکان مناسب هستند.

روش تدریس قرآن در دوره‌ی ابتدایی

موضوع	روش	نقش آموزگار	نقش دانش‌آموز	فرایند آموزش
داستان قرآنی	داستان‌گویی	آموزگار به کمک تصویر، داستان‌های کتاب را برای دانش‌آموزان تعریف می‌کند.	دانش‌آموزان با بازگویی داستان‌ها، ضمن تقویت مهارت سخن گفتن، آشنایی خود را با داستان‌های قرآنی (و علاقه‌ی خود را به این داستان‌ها) ارتقا می‌بخشند.	۱. پرداختن به داستان‌ها باید به نحوی باشد که به هدف اصلی آموزش قرآن در دوره‌ی ابتدایی یعنی آموزش روخوانی، آسیمی وارد نسازد. ۲. ترجیحاً داستان‌هایی در کتاب می‌آیند که یا در سایر کتاب‌های درسی نیامده‌اند، یا به شکلی که در کتاب آموزش قرآن به آن‌ها پرداخته شده، در آن‌ها نیامده است. ۳. در بیان داستان‌ها رعایت اختصار ضروری است. ۴. در طرح داستان‌های تنوع سبک رعایت شود.
زیباخوانی (قرائت و ترتیل)	الگویی	آموزگار به کمک تصویر و با پرسش و پاسخ، معنای کلمات ساده و عبارات کوتاه و پرکاربرد قرآن را آموزش می‌دهد.	دانش‌آموزان با استفاده از کلمات آشنای قرآنی یا کلماتی که هم‌خانواده‌ی آن‌ها در فارسی کاربرد دارد و نیز با مشارکت در پرسش و پاسخ، معنای کلمات ساده و عبارات کوتاه و پرکاربرد قرآنی را درک می‌کنند.	

- ✓ سوره‌ها و عبارات قرآنی کتاب را به صورت روان یا آهنگین می‌خواند.
- ✓ آیات قرآن را با کمک خط آموزشی به صورت شمرده یا بخش‌بخش می‌خواند.
- ✓ مفهوم و یا مصادیق پیام‌های قرآنی کتاب را به زبان ساده بیان می‌کند.
- ✓ برخی از عبارات ساده و کوتاه قرآن را معنا می‌کند.

سرفصل‌های آموزش قرآن به تفکیک پایه‌های دوره‌ی ابتدایی

سرفصل	پایه	اول	دوم	سوم	چهارم	پنجم
استماع قرائت زیبای سوره‌ها و آیات قرآن	چند سوره‌ی کوتاه از جزء سی‌ام قرآن	خواندن برخی از کلمات و عبارات ساده‌ی قرآنی براساس سبیر سوادآموزی فارسی	سوره‌های جزء سی‌ام و اذکار نماز	سوره‌های جزء سی‌ام و اذکار نماز	سوره‌های جزء سی‌ام و عبارات‌های قرآنی کتاب	سوره‌ها و عبارات‌های قرآنی کتاب
روخوانی	خواندن برخی از کلمات و عبارات ساده‌ی قرآنی براساس سبیر سوادآموزی فارسی	روخوانی سوره‌ها، اذکار نماز و عبارات‌های قرآنی کتاب	روخوانی و روان‌خوانی سوره‌ها، عبارات‌های قرآنی کتاب و اذکار نماز	روخوانی سوره‌ها و عبارات‌های قرآنی کتاب	روان‌خوانی سوره‌ها و عبارات‌های قرآنی کتاب مصحف شریف	روان‌خوانی متون قرآنی کتاب درسی و روخوانی مصحف شریف
پیام قرآنی	-	آشنایی با برخی پیام‌های قرآنی مناسب کودکان	آشنایی با برخی پیام‌های اخلاقی و تربیتی قرآنی مناسب کودکان	آشنایی با برخی پیام‌های قرآنی اخلاقی و تربیتی مناسب کودکان	آشنایی با برخی پیام‌های قرآنی اخلاقی و تربیتی مناسب کودکان	آشنایی با برخی پیام‌های قرآنی اخلاقی و تربیتی مناسب کودکان
قواعد روخوانی	-	آموزش «الف» کوچک، کاف بی‌سر کج، ه، تین، همزه، حروف توحالی و اتصالات	آموزش قواعد وقف و کرسی همزه	آموزش قواعد وقف و کرسی همزه	مرور بر وقف، پر کردن برخی حروف ناخوانا و وقفی	نحوه‌ی خواندن حروف مقطعه
معنای کلمات و عبارات	آشنایی با معنای برخی سوره‌ها و عبارات قرآنی به زبان ساده‌ی کودکان یا به صورت شعر	آشنایی با معنای برخی کلمات ساده‌ی قرآنی ^۲	آشنایی با معنای برخی کلمات و ترکیب‌های ساده و پرکاربرد قرآن	آشنایی با معنای برخی کلمات، ترکیب‌ها و عبارات‌های ساده و پرکاربرد قرآن	آشنایی با معنای برخی کلمات، ترکیب‌ها و عبارات‌های ساده و پرکاربرد قرآن	آشنایی با معنای برخی کلمات، ترکیب‌ها و عبارات‌های ساده و پرکاربرد قرآن
داستان	آشنایی با چند داستان قرآنی	آشنایی با چند داستان قرآنی	آشنایی با چند داستان قرآنی	آشنایی با چند داستان قرآنی	آشنایی با چند داستان قرآنی	آشنایی با چند داستان قرآنی

ارزش‌یابی پیشرفت تحصیلی

با توجه به هدف‌های آموزش قرآن و اصول ناظر بر ارزش‌یابی پیشرفت تحصیلی، رعایت نکات زیر در تعیین حد انتظار یادگیری، روش‌ها و ابزار مناسب ارزش‌یابی ضروری است:

■ در هر یک از موضوعات آموزش قرآن، حد انتظار یادگیری باید در پایه‌های متفاوت تحصیلی، به تدریج از حداقل به حداکثر میل کند. این حد در موضوعات متفاوت آموزش قرآن به شرح زیر است:

* **قرائت و زیباخوانی:** منظم و آهنگین خواندن سوره‌های کوتاه به صورت دسته‌جمعی، منظم و آهنگین خواندن به صورت فردی، قرائت سوره‌ها و آیات کتاب درسی به صورت منظم و آهنگین.

* **روخوانی:** بخش‌خوانی کلمات و عبارات، خواندن عبارات و آیات به صورت آرام و شمرده، روان‌خوانی با سرعت معمولی.

* **پیام قرآنی:** آشنایی با مفاهیم پیام‌ها و بیان برخی از مصداق‌های آن‌ها.

* **معنای ترکیب‌ها و عبارت‌های ساده‌ی قرآنی:** آشنایی با معنای برخی از کلمه‌ها و ترکیب‌های ساده و پرکاربرد قرآن، معنا کردن برخی از عبارت‌های ساده و کوتاه قرآن.

* **داستان قرآنی:** آشنایی با داستان‌ها و تعریف اجمالی برخی از آن‌ها.

■ با توجه به اهمیت ایجاد علاقه به قرآن و یادگیری آن، ارزش‌یابی براساس حداقل حد انتظار یادگیری انجام می‌شود، ولی یاددهی باید فراتر از این سطح مورد توجه باشد.

برای مثال، پیام‌های قرآنی و برخی از عبارت‌ها و آیات ساده‌ی قرآن معنا می‌شود و در فرایند یاددهی - یادگیری مورد توجه قرار می‌گیرد، ولی آنچه آموخته شده است، لزوماً ارزش‌یابی نمی‌شود.

■ **ابزار ارزش‌یابی:** در ارزش‌یابی مستمر می‌توان از فهرست هدف‌های رفتاری برای مشاهده‌ی رفتار فردی و گروهی دانش‌آموزان و نیز سایر ابزارهای مناسب با موضوع ارزش‌یابی بهره جست.

در ارزش‌یابی پایانی، استفاده از کارت آزمون توصیه می‌شود. تهیه‌ی کارت آزمون در پرسش‌های شفاهی، موجب ارزش‌یابی دقیق‌تر خواهد شد.

ملاحظات اجرایی در برنامه‌ی آموزش قرآن

۱. ضرورت بازنگری در تعداد واحدهای درسی و سرفصل‌های آموزش قرآن در رشته‌ی آموزش ابتدایی دوره‌های کاردانی و کارشناسی پیوسته و ناپیوسته‌ی مراکز تربیت معلم، ضمن خدمت و دانشگاه؛ به نحوی که فارغ‌التحصیلان این رشته، علاقه، توانایی و تخصص لازم را برای آموزش قرآن براساس برنامه‌ی جدید کسب کنند.

۲. طراحی و اجرای دوره‌های کارآمد، جذاب و پراگنده‌ی ضمن خدمت برای ارتقای توانایی علمی و عملی آموزگاران در آموزش قرآن کریم و کسب مهارت‌های لازم برای آموزش این درس براساس برنامه‌ی جدید.

۳. تأمین و تربیت مدرس قرآن در کشور برای برگزاری دوره‌های ضمن خدمت آموزگاران در مناطق آموزش و پرورش.

۴. تهیه و اجرای طرحی از سوی معاونت آموزش عمومی برای نظارت دائمی بر آموزش قرآن در دوره‌ی ابتدایی و پشتیبانی از آن.

۵. تکرار و تمرین آموخته‌های درس قرآن. شورای عالی آموزش و پرورش با توجه به ضرورت استمرار آموزش قرآن توصیه می‌کند، در پایه‌ی اول ابتدایی علاوه بر ساعت مصوب، حداکثر سه روز در طول هفته، به مدت ۱۰ دقیقه در زنگ اول، آموخته‌های درس قرآن، تمرین و تکرار شوند.

زیرنویس:

مفهوم برخی از عباراتی که در متن به کار رفته، چنین است:

۱. **کلی:** یادگیری با توجه به کل صورت و شکل کلمات و جملات انجام می‌شود و بیش‌تر بر روش جمله (آیه) محور تأکید دارد.

۲. **تحلیلی:** یادگیری براساس آموزش بخش‌های کلمات و عبارات انجام می‌شود. کلمات و عبارات به صورت طبیعی (تفکیک‌نشده) نوشته می‌شوند و دانش‌آموز آن را بخش‌بخش می‌خواند.

۳. **کلمه‌ی ساده:** کلمه‌ای که خود یا کلمه‌های هم‌خانواده‌ی آن، در فارسی رایج است.

۴. **استماع:** شنیدن آیات قرآن از نوار آموزشی یا آموزگار.

۵. **عبارت قرآنی:** مجموعه‌ای از آیات قرآن غیر از سوره‌های جزء سی‌ام که شامل داستان یا موضوع تربیتی، اخلاقی و اعتقادی مناسب دانش‌آموزان است.

۶. **زیباخوانی:** خواندن قرآن به صورت آهنگین و تقریباً شبیه به لحن عربی.

۷. **روخوانی:** خواندن قرآن به صورت شمرده یا حداقل بخش‌بخش.

۸. **روان‌خوانی:** خواندن قرآن به صورت معمولی و با سرعتی بیش از شمرده‌خوانی.

۹. **پیام قرآنی:** عبارت یا آیه‌ی کوتاهی از قرآن کریم که متضمن مفهومی اخلاقی، تربیتی یا اعتقادی مناسب دانش‌آموزان است.

ایجاد علاقه به قرآن مهم‌ترین ضرورت است

نگاهی به چگونگی
ارزش‌یابی پیشرفت تحصیلی
در درس قرآن دوره‌ی ابتدایی

رضانباتی

○ همه‌ی انواع و شیوه‌های ارزش‌یابی باید موجب تقویت حیطه‌ی عاطفی و علاقه‌ی دانش‌آموزان به قرآن و یادگیری آن شود. از این‌رو، هرگونه ارزش‌یابی، نه تنها باید به دور از محیط اضطراب‌آور و فشار روانی باشد، بلکه باید علاقه‌ی دانش‌آموزان را به درس قرآن افزایش دهد.

○ از آن‌جا که مهم‌ترین حوزه‌ی فعالیت درس قرآن در دوره‌ی ابتدایی، مهارت‌آموزی است و لازمه‌ی کسب مهارت، تدریج و استمرار است، توجه به ارزش‌یابی مستمر کاملاً ضروری به نظر می‌رسد. از این‌رو، باید سعی شود در هر جلسه تا حد امکان از دانش‌آموزان بیش‌تری پرسش شود؛ هرچند که میزان پرسش کم باشد.

○ ارزش‌یابی باید به نحوی انجام شود که دانش‌آموزان را نسبت به توانایی‌هایی که کسب کرده‌اند آگاه کند تا آن‌ها احساس موفقیت کنند و نسبت به جبران ضعف‌های احتمالی امیدوار و علاقه‌مند شوند.

○ مهارت روخوانی قرآن به تدریج کسب می‌شود. از این‌رو، نباید

ارزش‌یابی یکی از ارکان هر برنامه‌ی درسی است. همان‌طور که در ابتدای هر درس، با انجام ارزش‌یابی تشخیصی، میزان دانش و توانایی دانش‌آموزان سنجیده می‌شود، پس از هر درس و در پایان دروس نیز، آموخته‌های دانش‌آموزان ارزش‌یابی می‌شود. معمولاً ارزش‌یابی به صورت شفاهی، کتبی یا عملی و به دو گونه‌ی مستمر و پایانی انجام می‌شود و آموخته‌های دانش‌آموزان در سه حیطه‌ی دانش، مهارت‌های عملی و نگرش، مورد ارزش‌یابی و سنجش قرار می‌گیرد. ارزش‌یابی، هم میزان پیشرفت دانش‌آموزان و هم میزان توفیق آموزگاران را می‌سنجد. هم‌چنین، نقاط قوت و ضعف برنامه‌ی آموزشی را نیز نشان می‌دهد.

ویژگی‌های ارزش‌یابی در درس قرآن

با توجه به اهداف، رویکرد و اصول حاکم بر برنامه‌ی درسی قرآن و به‌خصوص جایگاه قرآن کریم و نقش این درس در ایمان و تربیت دینی دانش‌آموزان، مهم‌ترین ویژگی‌های ارزش‌یابی پیشرفت تحصیلی در این درس، به این شرح است:

دارد، به ظاهر چشم بپوشد و در واقع، درباره‌ی اصلاح آن تدابیر لازم را اتخاذ کند.

ارزش‌یابی از موضوعات گوناگون آموزش قرآن و سطح انتظار یادگیری در هر یک

در هر یک از موضوعات آموزش قرآن که در پی می‌آید، سطح انتظار یادگیری در پایه‌های گوناگون تحصیلی شرح داده شده است. شایان ذکر است، تعدادی از دانش‌آموزان به بیش از سطح مورد انتظار دست می‌یابند. بدیهی است که این گونه دانش‌آموزان، به طور خاص تشویق می‌شوند و می‌توان برای آن‌ها امتیازات ویژه‌ای در نظر گرفت. تأکید بر سطح مورد انتظار یادگیری، نباید مانع پیشرفت این گروه از دانش‌آموزان شود؛ همان‌طور که این دانش‌آموزان، نباید ملاک سنجش و ارزش‌یابی سایر دانش‌آموزان قرار گیرند.

الف) روخوانی قرآن: روخوانی قرآن در سه سطح بخش خوانی، شمرده‌خوانی و روان‌خوانی مورد نظر است. با توجه به اصول ارزش‌یابی و ویژگی‌های یادگیری درس قرآن، میزان مهارت روخوانی در هر یک از پایه‌های تحصیلی دوره‌ی ابتدایی به شرح زیر است:

● **پایه اول:** توانایی ترکیب صامت و مصوت‌ها و خواندن بخش‌های گوناگون کلمات و عبارات کتاب درسی به صورت بخش بخش. دانش‌آموزی که این توانایی را کسب کرده باشد، تشویق می‌شود و حداکثر امتیاز مورد نظر را به دست می‌آورد. دانش‌آموزانی که می‌توانند کلمات و عبارات کتاب را به صورت شمرده بخوانند، به صورت خاص نیز تشویق می‌شوند.

● **پایه دوم:** توانایی روخوانی سوره‌های کتاب درسی که دانش‌آموز آن‌ها را از نوار آموزشی گوش کرده است، به صورت شمرده و روخوانی سایر عبارات قرآنی کتاب، حداقل به صورت بخش بخش.

● **پایه سوم:** توانایی روخوانی سوره‌های کتاب درسی که دانش‌آموز آن‌ها را از نوار آموزشی گوش کرده است، به صورت روان و روان‌خوانی سایر عبارات قرآنی کتاب، حداقل به صورت شمرده.

● **پایه چهارم:** توانایی روخوانی آیات و عبارات قرآنی کتاب که دانش‌آموز آن‌ها را از نوار آموزشی گوش کرده است، به صورت روان.

انتظار داشت که همه یا بیش‌تر دانش‌آموزان مهارت روخوانی آیات یک درس را در زمان تدریس آن درس به‌طور کامل کسب کنند، بلکه ممکن است دانش‌آموزی مثلاً ۴۰ درصد از سطح مورد انتظار مهارت روخوانی درس سوم را کسب کند، ولی به تدریج با تمرین درس‌های بعدی، این مهارت چه در آن دروس و چه در روخوانی آیات درس سوم، افزایش پیدا می‌کند. توجه به این ویژگی درس قرآن که شاید بتوان از آن به عنوان «مهارت تجمعی» نام برد، بسیار اهمیت دارد. این امر بدان معناست که همیشه در هر درس جدید، کسب مهارت جدیدی مورد نظر نیست، بلکه دروس به‌طور فزاینده، مهارت روخوانی را افزایش می‌دهند.

○ توجه به تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان در کسب مهارت‌های مورد نظر و فراهم آوردن هر چه بیش‌تر زمینه‌ی علاقه‌مندی دانش‌آموزان در درس قرآن و احساس موفقیت در آن، از اهمیت خاصی برخوردار است. از این رو، هر یک از عناصر آموزش قرآن مانند قرائت، آشنایی با پیام‌های قرآنی، درک معنای ترکیب‌ها و عبارات‌های ساده‌ی قرآنی، سطوح یادگیری متفاوتی دارند.

در ارزش‌یابی از این عناصر، تمام سطوح تدریس شده مورد نظر نیست. مثلاً در بخش قرائت قرآن، روخوانی، روان‌خوانی، قرائت زیبا و مرتل قرآن، تدریس و تمرین می‌شود، ولی در پایه‌های اولیه دوره‌ی ابتدایی، سطح روخوانی و در پایه‌های پایانی سطح روان‌خوانی مورد انتظار است و اگر دانش‌آموزی موفق به زیباخوانی قرآن نشود، از نمره یا امتیاز او کسر نمی‌شود؛ هر چند زیباخوانی قرآن، موجب کسب امتیاز تشویقی برای دانش‌آموزان موفق در این مهارت خواهد بود.

○ سخت‌گیری و سهل‌انگاری در ارزش‌یابی درس قرآن، هر یک آسیب‌های خاص خود را به همراه دارد. از این رو، آموزگار ضمن پرهیز از سخت‌گیری‌های بی‌جا، باید با رعایت سطح مورد انتظار تعریف شده در برنامه و نیز با پی‌گیری روند پیشرفت دانش‌آموزان، جایگاه و اهمیت این درس را در ذهن اولیای مدرسه، دانش‌آموزان و اولیای آن‌ها حفظ کند.

○ در همه‌ی دروس به ویژه دروسی مانند قرآن و دینی، باید گزارش دانش‌آموزان را درباره‌ی انجام تکالیف و سایر امور، تصدیق و تأیید کرد تا از این راه راست‌گویی و صداقت را در آن‌ها تقویت کرد. بدیهی است، آموزگار باید از مواردی که به خلاف آن‌ها یقین

○ **پایه پنجم:** توانایی روخوانی آیات و عبارات قرآنی کتاب که دانش آموز آن‌ها را از نوار آموزشی گوش کرده است، به صورت روان، و روان خوانی آیات قرآن کریم از روی مصحف با رسم الخط آموزشی به صورت شمرده و آرام.

ب) قرائت قرآن: سطح مورد انتظار در یادگیری قرائت قرآن، از خواندن سوره‌های کوتاه به صورت زیبا و دسته‌جمعی آغاز می‌شود و تا قرائت منظم و آهنگین سوره‌ها و آیات کتاب درسی ادامه می‌یابد. میزان کسب توانایی در هر یک از این مراحل، به صورت توانایی روان خوانی در بخش روخوانی ارزش‌یابی می‌شود.

از این‌رو، عدم کسب توانایی مورد انتظار در قرائت قرآن، به کسر امتیاز و نمره از دانش‌آموزان منجر نمی‌شود، هر چند می‌توان برای دانش‌آموزانی که این توانایی را کسب کرده‌اند، امتیاز یا نمره‌ی تشویقی خاصی در نظر گرفت.

ج) پیام قرآنی: خواندن متن پیام قرآنی و ترجمه‌ی آن از روی کتاب و توضیح پیام قرآنی یا بیان مصداقی برای آن با استفاده از تصاویر با سؤالات مربوط به زبان ساده و کودکانه. دانش‌آموزانی که این توانایی را در مورد پیام‌های قرآنی کتاب کسب کرده‌اند،

حداکثر امتیاز این بخش را به دست می‌آورند.

برای دانش‌آموزانی که متن پیام قرآنی یا ترجمه‌ی آن را از حفظ دارند، می‌توان امتیاز یا نمره‌ی تشویقی خاص منظور کرد.

د) معنای ترکیب‌ها و عبارات‌های ساده‌ی قرآنی: میزان مشارکت و فعالیت دانش‌آموزان در بخش‌های مربوط به معناکردن ترکیب‌ها و عبارات‌های ساده‌ی قرآنی که در کلاس به صورت گروهی و تحت نظارت و ارشاد آموزگار انجام می‌شود، به عنوان امتیاز مثبت در ارزش‌یابی مستمر ایشان لحاظ می‌شود. از این‌رو، عدم یادگیری این بخش، موجب کسر نمره نمی‌شود. هر چند برای دانش‌آموزانی که این توانایی را کسب کرده‌اند، می‌توان امتیاز یا نمره‌ی تشویقی خاصی در نظر گرفت.

ه) داستان‌های قرآنی: بیان داستان‌های قرآنی کتاب درسی به زبان ساده و کودکانه، به کمک تصاویر یا بدون آن، توسط دانش‌آموزان، در ارزش‌یابی مستمر ایشان به صورت نمره یا امتیاز مؤثر خواهد بود.

ارزش‌یابی‌های مستمر و پایانی

ارزش‌یابی درس قرآن در چارچوب آیین‌نامه‌ی امتحانات دوره‌های ابتدایی و راهنمایی تحصیلی مصوب جلسه‌ی ۶۵۳ شورای عالی آموزش و پرورش مورخ ۷۹/۶/۱۷ است. طبق این آیین‌نامه، ارزش‌یابی درس قرآن بر این اساس صورت می‌گیرد:

الف) ارزش‌یابی مستمر

این ارزش‌یابی متکفل استمرار و تعمیق یادگیری است و زمینه‌ی یادگیری آهسته و پیوسته را فراهم می‌آورد. به کمک ارزش‌یابی مستمر، از یک‌سو آموزگار در طول سال تحصیلی با میزان یادگیری دانش‌آموزان و نقاط قوت و ضعف آن‌ها آشنا می‌شود و از سوی دیگر، دانش‌آموزان احساس می‌کنند که بر فعالیت علمی آن‌ها نظارت می‌شود و پاسخ مناسب تلاش خود را دریافت می‌کنند. این تشویق‌ها یا هشدارها با تقویت انگیزه‌ی دانش‌آموزان، نقش مؤثری در استمرار و تعمیق یادگیری آن‌ها دارد.

در ارزش‌یابی مستمر درس قرآن، توجه به نکات زیر و رعایت آن‌ها ضروری است:

۱. در این ارزش‌یابی، میزان رشد یادگیری هر دانش‌آموز مورد نظر است. از این‌رو، نمره‌ی مستمر هر دانش‌آموز، معدل

نمرات او در طول یک نیم‌سال نیست، بلکه میزان رشد و پیشرفت او باید ملاک نمره‌ی ارزش‌یابی مستمر قرار گیرد.

۲. فعالیت و تلاش فردی و گروهی دانش‌آموزان در کلاس، به عنوان امتیاز و بخشی از نمره‌ی مستمر ایشان منظور می‌شود.

۳. فعالیت خارج از کلاس دانش‌آموزان، بخشی از نمره‌ی ارزش‌یابی مستمر آن‌ها را شامل می‌شود. تکلیف «انس با قرآن در خانه» بخشی از این فعالیت است که همه‌ی دانش‌آموزان موظف به انجام آن هستند. آموزگار باید این تکلیف دانش‌آموزان را بررسی و برای افراد موفق نمره و امتیاز خاصی منظور کند و با تدبیر لازم کسانی را که تکلیف خود را به خوبی انجام نمی‌دهند، به این کار ترغیب کند. همچنین، باید دانش‌آموزان را به انجام سایر فعالیت‌های خارج از کلاس نیز تشویق کند. بدیهی است، استعداد، علاقه، امکانات و شرایط فردی دانش‌آموزان باید در کم و کیف این فعالیت‌ها لحاظ شود. برخی از این فعالیت‌ها عبارت‌اند از:

- تهیه‌ی نوار آموزشی قرآن یا سایر نوارهای قرآن و قرائت و استماع آن در خانه؛

- خواندن قرآن در خانه؛

- مطالعه‌ی کتاب‌های جانبی درباره‌ی داستان‌های قرآنی،

پیام‌های قرآنی و آشنایی با قرآن و مطالب و موضوعات آن؛

- حفظ برخی از سوره‌ها، آیات و پیام‌های قرآنی؛

- تلاوت قرآن با صوت خوب و زیبا؛

- نقاشی، خوش‌نویسی و انجام سایر کارهای هنری درباره‌ی

پیام‌های قرآنی، داستان‌ها و... مربوط به قرآن کریم؛

- شرکت در جلسات و مسابقات قرآنی مانند حضور در

دارالقرآن‌ها و سایر برنامه‌های مشابه؛

- جمع‌آوری مطالبی درباره‌ی قرآن از مجموعه‌ی کتاب‌های

درسی دوره‌ی ابتدایی؛

- توجه به اخبار روز قرآنی و بیان برخی از آن‌ها در کلاس؛ با

استفاده از روزنامه‌ها، رادیو و سیمای قرآن، برنامه‌های اخباری صدا

و سیما و...

- تولید روزنامه‌های دیواری خاص قرآن یا ارائه‌ی مطالب مربوط

به قرآن در روزنامه‌های دیواری مدرسه؛

- توانایی دانش‌آموزان در معنا کردن عبارات قرآنی.

بدیهی است، آموزگار می‌تواند در چارچوب برنامه‌ی آموزش

قرآن و متناسب با اصول، محتوا و روش‌های آن، دانش‌آموزان را به

هر فعالیت مناسب دیگری نیز ترغیب و تشویق کند.

قابل ذکر است، نباید پرداختن به فعالیت‌های خارج از کلاس، فعالیت اصلی آموزش قرآن را تحت‌الشعاع قرار دهد.

۴. در هر دو نوع ارزش‌یابی مستمر و پایانی و به ویژه ارزش‌یابی مستمر، باید به تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان توجه شود. دادن فرصت‌های مجدد و رعایت استعدادهای و توانایی‌های مختلف دانش‌آموزان در ارزش‌یابی مستمر بیش‌تر ممکن است. از این‌رو، دانش‌آموزی که براساس توان خود می‌کوشد، باید امتیاز مناسب خود را دریافت کند.

ب) ارزش‌یابی پایانی

براساس آیین‌نامه‌ی امتحانات، ارزش‌یابی پایانی در پایان دو نیم سال اول و دوم به عمل می‌آید. آزمون پایانی درس قرآن در تمام پایه‌های دوره‌ی ابتدایی به صورت شفاهی است و بهتر است آزمون در برنامه‌ی امتحانی پایانی هر نیم سال گنجانده شود. در ارزش‌یابی پایانی، توجه به نکات زیر و رعایت آن‌ها ضروری است:

۱. توصیه می‌شود به منظور افزایش اعتبار آزمون شفاهی، دقت در تهیه‌ی سؤالات از تمام مطالبی که باید پرسش شود، تنوع مناسب آن‌ها و افزایش دقت در ارزش‌یابی، آموزگار کلیه‌ی سؤالاتی را که باید از هر دانش‌آموز بپرسد، از قبل تهیه کند، روی برگه‌ای بنویسد (برگه‌ی آزمون تهیه کند) و از هر دانش‌آموز بخواهد تا به طور تصادفی یک برگه را انتخاب کند. پاسخ دانش‌آموز به سؤالات موجود در برگه، آزمون شفاهی او را شامل می‌شود.

۲. هر چند مواد آموختنی در درس قرآن از تنوع لازم برخوردار است و تلاش دانش‌آموزان در یادگیری این مواد در ارزش‌یابی مستمر منظور می‌شود، ولی در ارزش‌یابی پایانی، فقط از میزان توانایی دانش‌آموزان در روخوانی قرآن و آشنایی با مفهوم کلی و مصداق پیام‌های قرآنی پرسش می‌شود.

۳. دانش‌آموزانی که بیش از سطح مورد انتظار از خود توانایی نشان می‌دهند، از نمره و امتیاز تشویقی بهره‌مند می‌شوند. توانایی دانش‌آموزان در زیبا خواندن آیات قرآن و با صوت خوش، حفظ سوره‌ها و پیام‌های قرآنی، نمونه‌هایی از توانایی‌های بیش از سطح انتظار هستند.

تفصیل مواد آزمودنی و ریزنمرات هر یک از مواد در ارزش‌یابی‌های مستمر و پایانی، در شیوه‌نامه‌های اجرایی مربوط آمده است.

تجربه‌های سبز

پرونده

آموزش ابتدایی

آبان ماه سال تحصیلی ۸۹-۱۳۸۸

ادبستان قرآن

نرم افزار ویژه
روش آموزش قرآن
دوره ابتدایی

قال رسول الله (ص):

ان هذا القرآن مآدبه الله فتعلموا مآدبته ما استطعتم
این قرآن، ادبستان خداوند است. پس تا آنجا که می توانید از

این ادبستان بیاموزید.

«ادبستان قرآن»، مجموعه‌ای است مشترک از شبکه‌ی قرآن سیمای جمهوری اسلامی ایران و سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، به منظور آشنایی با زوایای گوناگون برنامه‌ی درسی قرآن دوره‌ی ابتدایی. این برنامه در سال ۸۷-۱۳۸۶ در ۴۰ قسمت از شبکه‌ی قرآن و شبکه‌ی چهار سیما پخش شده است.

حال خلاصه‌ی این اثر در هشت حلقه VCD مربوط به روش آموزش قرآن دوره‌ی ابتدایی، به معلمان، مدیران و والدین گرامی تقدیم می‌شود. این مجموعه که تکثیر آن برای استفاده‌ی عموم بلامانع است، شامل دو حلقه لوح فشرده برای پایه‌ی اول ابتدایی و دو لوح فشرده برای پایه‌ی دوم است.

هر یک از پایه‌های سوم، چهارم و پنجم نیز هر کدام یک حلقه لوح فشرده دارند. یک لوح هم برای مدیران و اولیای دانش‌آموزان در نظر گرفته شده است.

با توجه به اهمیت وجود لوحه‌ها در پایه‌های اول، دوم و سوم ابتدایی، سی‌دی پایه‌ی اول توسط کارشناس قرآن ابتدایی، **غلام عباس سرشور خراسانی**، به آموزش روش اشاره در آموزش روخوانی می‌پردازد.

لوح فشرده‌ی پایه‌ی دوم به روش تدریس الف کوتاه، علامت سکون و روش تدریس نماد کاف قرآنی پرداخته است و لوح فشرده‌ی پایه‌ی سوم، با توجه به مکلف‌شدن دانش‌آموزان دختر، به روش آموزش نماز توسط **سید مهدی سیف**، کارشناس قرآن دفتر تألیف انجام می‌شود. لوح فشرده‌ی پایه‌ی چهارم، به نحوه‌ی توپُر کردن حروف ناخوانا در آموزش قرآن پرداخته است و لوح فشرده‌ی ویژه‌ی پایه‌ی پنجم، به نحوه‌ی آموزش و تمرین قرآن کامل با اجرای **رضا نباتی** و به کارشناسی **غلام عباس سرشور خراسانی** می‌پردازد.

با توجه به تأکید بر روان‌خوانی و روخوانی قرآن در دوره‌ی ابتدایی، آخرین لوح فشرده‌ی ادبستان قرآن، سخنی با مدیران و اولیای گرامی دانش‌آموزان، در قالب میزگرد با حضور مؤلفان و برنامه‌ریزان کتاب‌های درسی قرآن و مصاحبه با دانش‌آموزان، مدیران و معلمان آن‌هاست.

معصومه حبیب‌پور

اگر از احوال ماه خواستنه باشید...

نگاهی به اجرای برنامه‌ی جدید
آموزش قرآن در پایه‌ی سوم ابتدایی

سید سعید هاشمی

معلم راهنمای روستایی، منطقه‌ی تبادکان مشهد

آنچه مهم است اندیشیدن پیرامون ارتقای کارکردهای روش‌های تدریس و یادگیری کتاب انسان‌ساز و قانون الهی، قرآن کریم است. در این برهه‌ی زمانی، پیرو برنامه‌های متعدد کارشناسان و معلمان، طرح جدید آموزش قرآن پایه‌ی سوم، با تدبیر گروه قرآن وزارت آموزش و پرورش، تدوین و به صورت آزمایشی در ۳۰ درصد مدارس کشور به اجرا گذاشته شده است.

این برنامه با تأکید بر پیوستگی و استمرار در ارائه‌ی روزانه‌ی درس قرآن به دانش‌آموزان در بخش روخوانی، زمینه‌ی ارتقای مطلوب یادگیری را در فراگیرندگان مهیا می‌سازد و مهارت آنان را در شناخت و کاربرد ترکیب حروف و صداها و بالعکس در ساختار کلمه‌های قرآنی، تقویت می‌کند. در این برنامه، آموزگار کلاس، با طرح یک برنامه‌ی متغیر کلاسی، درس قرآن را در سی روز متوالی، با تأکید بر روخوانی، به دانش‌آموزان ارائه می‌دهد.

پرونده

دوره‌ی ۱۲
شماره‌ی ۲
آبان ۸۸

نیز از هفته‌ی دوم آذر تا پایان سال، با اختصاص یک ساعت در هفته به بخش انس با قرآن در فصل سوم کتاب، با روخوانی و نیز قرائت از روی اوراق مصحف شریف قرآنی و توجه به پیام‌های قرآنی و داستان‌های قرآنی، پی‌گیری این طرح را تا مرحله‌ی پایانی کتاب عهده‌دار بودند.

برنامه‌ریزان طرح ارتقای آموزش قرآن، با انتخاب مدرسان موردنظر و آموزش آنان، برنامه‌ی نهایی را به سراسر کشور ابلاغ کردند. در این برنامه، برخی آموزگاران که به ارتقای مهارت روخوانی قرآن خویش نیاز داشتند، با همراهی با درس کلاس، به این مهم دست یافته‌اند. برنامه‌ی توجیهی صحت قرائت نماز در بین آموزگاران پایه‌ی سوم نیز رضایت‌خاطر آنان را در پی داشته است. در این خصوص، استفاده از نوار آموزشی (قرائت زیبای نماز)، با صدای آقای سیف که شامل دو کاست بوده و در گذشته، ستاد اقامه‌ی نماز وزارت، برای ائمه‌ی جماعات مدارس تدوین و تهیه کرده است، بسیار کارساز بود و توصیه می‌شود این دو کاست به مدارس سراسر کشور ارسال شود و در اختیار معلمان گرامی قرار گیرد.

این نکته حائز اهمیت است که نظارت و راهنمایی معلمان کلاس‌های قرآن، جریان آموزش را به طور صحیح هدایت می‌کند و استفاده از مدرسان این برنامه در نظارت و یاری‌رساندن به معلمان مجری، روند ارتقا را تسهیل خواهد کرد.

هم‌چنین، محوریت دانش‌آموز در کلاس حاکم می‌شود و نقش نظارت و رهبری آموزگار، جهت درست یادگیری را نشانه می‌رود. ارائه‌ی عنصر تشویق به صورت متنوع و روخوانی فراگیرندگان و مشارکت آنان در فعالیت‌های یاددهی و یادگیری، روند توسعه‌ی یادگیری را به نحو چشم‌گیری ارتقا می‌بخشد.

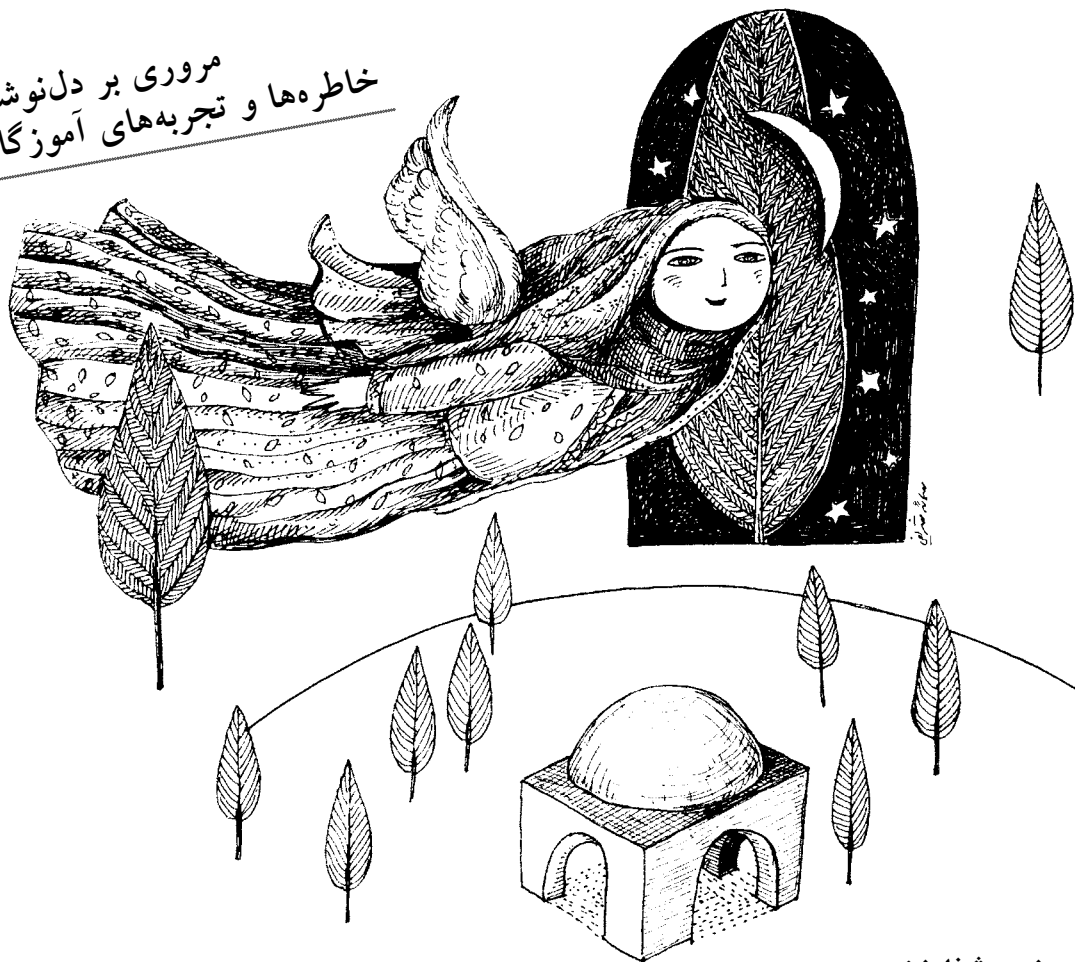
اظهارنظر آموزگاران پایه‌ی سوم ابتدایی مجری طرح، مؤید این نکته است که وجود پیوستگی و فشرده‌گی در برنامه، به عنوان مهم‌ترین هدف حیطه‌ی عاطفی، باعث افزایش انس و علاقه به قرآن شده است.

آموزگاران با تدوین سه برنامه‌ی کلاسی هفتگی در سه بخش سال تحصیلی، در تحقق اهداف موردنظر موفق بوده‌اند. آنان با گنجاندن یک ساعت برنامه‌ی درس قرآن در چهار هفته‌ی مهرماه، روخوانی سوره‌ها و اذکار نماز را به فراگیرندگان آموزش داده‌اند و در ماه آبان و هفته‌ی اول آذر، به صورت ۳۰ روز متوالی، برنامه‌ی روخوانی را تدریس کردند. جهش یادگیری و مهارت روخوانی، در این استمرار مشهود بوده و مورد رضایت آموزگاران و فراگیرندگان قرار گرفته است.

معلمان زمان ارائه‌ی ساعت تدریس سایر کتاب‌ها را که در آبان به قرآن اختصاص داده شد، به هفته‌ی دوم آذر تا پایان سال موکول کردند.

حرف‌های یادگاری آموزگاران درباره‌ی آموزش قرآن

مروری بر دل‌نوشته‌ها
خاطره‌ها و تجربه‌های آموزگاران

قرآن، نسخه‌ی شفابخش

فردای آن روز، اولین کسی که به سراغم آمد، نرگس بود. دوید جلو، سلام کرد و گفت: «اجازه، اجازه! یک چیزی به شما بگویم.»
گفتم: چی؟ گفت: «اجازه، امروز برای نماز صبح از خواب بیدار شدم!»

از آن روز به بعد، احساس شادمانی خاصی در نرگس مشاهده می‌کردم و خوش‌حال بودم که گره کار این دختر خوب، با توسل به قرآن باز شد. خدا را سپاس می‌گویم که در کتاب قرآن برای همه‌ی دردها و مشکلات ما نسخه پیچیده است؛ اگر خوب و سر ساعت از این دارو برای درمان خود استفاده کنیم و نگذاریم این کتاب مقدس مهجور بماند.
افسر اسماعیلی
آموزگار پایه‌ی سوم، شیراز

معلم کلاس چهارم بودم. نرگس یکی از بهترین دانش‌آموزان کلاس بود. اواخر زنگ قرآن به سراغم آمد و گفت: «اجازه! من نمازهای ظهر، عصر، مغرب و عشا را می‌خوانم، ولی برای نماز صبح از خواب بیدار نمی‌شوم.»

گفتم: «این که کاری ندارد. از بابا و مامان خواهش کن تا بیدارت کنند.» خیلی معصومانه جواب داد: «آخه خانم، آن‌ها نماز نمی‌خوانند.» عرق سردی روی تنم نشست، ولی به روی خودم نیاوردم. نرگس به من اعتماد کرده و با صداقت از من کمک خواسته بود.
به او گفتم: «شب‌ها وقتی که می‌خواهی بخوابی، آیه‌ی آخر سوره‌ی کهف: «قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُم...» را بخوان. هر ساعتی که بخوابی، بیدار می‌شوی.» او سریع آیه را در دفترش یادداشت کرد.

توکل به خدا، همه‌ی مشکلات را حل می‌کند

دوره‌ای برگزار کرده بودیم در ارتباط با طرح ارتقای قرآن پایه‌ی سوم. آموزگاران شرکت کننده در کلاس، نگران و درباره‌ی طرحی که در دست اجراست، حساس بودند و می‌گفتند عاقبت طرح به کجا می‌انجامد. در طی دوره، با تبیین طرح و ارائه‌ی روش تدریس به ساده‌ترین شکل و استفاده از توانایی‌های خود معلمان در دوره و نگاه به موضوع از منظر دینی و اعتقادی، آرامش در آنان ایجاد شد. سال تحصیلی شروع شد و بعد از گذشت دو ماه، مجدداً جلسه‌ی سرگروه‌های پایه‌ی سوم برگزار شد. در جلسه شرکت کردم. اشک از چشمانم جاری شد وقتی دیدم همه از اجرای طرح رضایت کامل داشتند و بیان می‌کردند که بردن دانش‌آموزان به متن مصحف، کار را راحت‌تر و از تکرار مکررات جلوگیری می‌کند. از قدرشناسی همکاران خوش‌حال بودم و بدین مسئله فکر می‌کردم که خدا در قرآن کریم می‌فرماید: «و من یتوکل علی الله فهو حسبه»

احمد موسی‌خانی

آموزگار دبستان اندیشه، ناحیه‌ی ۱ قزوین

مسیر قرآن

قدم گذاشتن در راه قرآن، قرار گرفتن در مسیر صحیح، پر از نشاط و شادابی است. خستگی ندارد. آدمی از کارش پاداش دنیایی نمی‌خواهد؛ هر چند برکت در زندگی، محصول کار برای خدا و قرآن است.

سید مختار گندمانی

مدرس دوره‌های قرآن پایه‌ی سوم، نواحی ۱ و ۲ اصفهان

تنها صدای خوب است که می‌ماند

حدود دو سال قبل، ساعت ۱۲ شب، با وسیله‌ی شخصی از مسیری عبور می‌کردم. جوانی دست بلند کرد. خواستم وی را در آن موقع شب به مقصدش برسانم. چون مسیرمان مقداری متفاوت بود، گفت: «آقای مشکی! مزاحم شما نمی‌شوم.» به راه افتادیم. البته فهمیدم که در یک شهر غیر بومی، فقط دانش‌آموزان سابقم هستند که مرا به نام می‌شناسند. وقتی گفت: «آقا شما در سال ۷۷ معلم پایه‌ی چهارم من بودید.» من هم او را با نام شناختم. گرم صحبت شدیم. در میان صحبت‌ها، از او پرسیدم از کلاس من چه خاطره‌ای به یاد دارید. گفت: «هر وقت غروب‌ها قبل از اذان، از تلویزیون قرآن پخش می‌شود، به یاد شما می‌افتم و می‌گویم آموزگار پایه‌ی چهارم ما هم آیات قرآن را با صدای خوش می‌خواند.»

برایم خیلی جالب و خوش‌حال کننده بود که از آن همه رفتار در آن سال، این عمل در وی تأثیر گذاشته بود که با شور و حال خاصی، بعد از ۹ سال بیان می‌کرد.

محمود مشکی ماجلان

کارشناس ارشد برنامه‌ریزی درسی، ناحیه‌ی ۲ اردبیل

بچه‌ها کارشناس‌تر از ما هستند

یک روز در درس قرآن، از مدرسه‌ی دخترانه‌ای ارزیابی می‌کردم. تقریباً همه‌ی دانش‌آموزان در سطح خوبی بودند و قرآن را فراگرفته بودند. حدود اوایل دی ماه بود. به فکرم زد، نظر بچه‌ها را در مورد شیوه‌ی آموزش قرآن بپرسم. از آن‌ها پرسیدم: «بچه‌ها! امسال درس قرآنتان خوب بود؟ خوب یاد گرفتید؟ از این که هر روز قرآن داشتید، خسته نشدید؟ خواندن آیات درس برای شما مشکل نبود؟ و...»

اکثراً جواب‌های جالبی دادند. ولی از همه جالب‌تر پاسخی بود که به هر روزه بودن درس قرآن دادند. یکی از آن‌ها گفت: «نه تنها خسته نشدیدم، بلکه بعد از آن سی روز و سی درس، هم خودمان، هم پدر و مادرمان ناراحت شدیم که چرا هر روز یک درس قرآن، دیگر ادامه پیدا نکرد.»

وقتی این حرف‌ها را شنیدم، یاد نظر برخی کارشناسان افتادم که می‌گفتند، هر روزه بودن درس قرآن، ولو به مدت چند دقیقه در روز، اقدامی غیرکارشناسانه است.

رمضانعلی عرب

مدرس دوره‌های آموزش قرآن کریم، اراک

کار در کلاس برای معنای آیات قرآنی

روش تدریس معنای کلمه‌ها، ترکیب‌ها و

عبارت‌های ساده‌ی قرآنی

الله ستوده

بخواهد اگر کلمات هم‌خانواده‌ای برای این کلمات می‌شناسند، یا کلماتی را به یاد دارند که معنای آن‌ها موافق یا مخالف این کلمات است، بیان کند. ۳. دانش‌آموزان به‌طور گروهی و به کمک معنای کلمات ارائه شده، ترکیب‌ها، عبارات و برخی از آیات ساده و کوتاه قرآنی را که در مرحله‌ی دوم پیش‌بینی شده است، معنا می‌کنند. به‌منظور تسهیل کار، برخی از نکات، که در ترجمه‌ی عبارات لازم است اما از سطح توانایی دانش‌آموز بالاتر است، در کتاب نوشته شده است تا دانش‌آموزان در ترجمه‌ی عبارات، دچار مشکل نشوند. ۴. در این مرحله نیز مانند مرحله‌ی قبل، اعضای هر گروه معنا را در کلاس می‌خوانند و در صورت نیاز تصحیح می‌شود.

«کار در کلاس» عنوان بخشی از تمرین‌های کلاسی است که دانش‌آموزان در درس‌های گوناگون، آن را انجام می‌دهند. مراحل انجام این فعالیت در مورد کلمه‌ها و ترکیب‌های ساده‌ی قرآنی به شرح زیر است:

۱. دانش‌آموزان با مراجعه به ترجمه‌های آیات درس، معنای کلمه‌ها و ترکیب‌های موردنظر را به‌دست می‌آورند و با مداد مقابل آن‌ها می‌نویسند.
۲. یکی از اعضای گروه، یک کلمه یا ترکیب را همراه معنای آن می‌خواند. گروه‌های دیگر هم این کار را انجام می‌دهند تا همه‌ی کلمه‌ها و ترکیب‌ها معنا شوند. در این قسمت، آموزگار می‌تواند از دانش‌آموزان

پیوند

روش آموزش قرآنی
دوره‌ی ۱۲
شماره‌ی ۲
آبان ۸۸

۲۲

به نمایندگی از ۲۵ کلاس

گفت‌وگو با علی جوادی پاکدل،

مدرس قرآن پایه‌ی سوم از خلخال

اشاره

علی جوادی پاکدل، مدرس قرآن پایه‌ی سوم ابتدایی در خلخال و ناظر ۲۵ کلاس درس در این منطقه است. با وی که از کلاس‌های گوناگون بازدید کرده است، گفت‌وگویی کوتاه انجام داده‌ایم که در پی می‌آید. در این گفت‌وگو آقای جوادی در واقع نماینده‌ی ۲۵ کلاسی است که از آن‌ها بازدید کرده است.

□ به نظر شما نکات قوت و ضعف طرح چیست؟

○ تمامی همکاری‌هایی که با آن‌ها ارتباط داشتیم، بدون استثنا معتقد بودیم که با بخش‌خوانی و شمرده‌خوانی، آموزش خیلی تند و سریع صورت می‌گیرد. حتی دانش‌آموزان ضعیف هم با این شیوه مطالب را فرامی‌گیرند. هیچ‌گونه ضعفی در شیوه‌ی اجرای طرح نیست. البته از نکات ضعف کتاب این است که در درس‌های اول تا پانزدهم بخش دوم، نشانی جملات، تمرینات و متن‌های کوتاه در جایی نیامده است تا بتوان به آن‌ها مراجعه و معنی و مفهوم متن را یافت.

□ حدود موفقیت طرح را تا چه اندازه مثبت ارزیابی

می‌کنید؟

تذکر

○ توجه داشته باشید که دانش‌آموزان به حفظ معنای کلمه‌ها و ترکیب‌ها موظف نیستند، بلکه فعالیت‌های آن‌ها در کلاس، به‌ویژه در گروه‌های دو یا سه نفره، زمینه‌ی انس بیشتر آن‌ها را با قرآن کریم و درک معنای عبارات و آیات فراهم می‌آورد. بدیهی است، دانش‌آموزان علاقه‌مند و فعال‌تر، به شیوه‌ی مناسب تشویق می‌شوند. (در این باره، در بخش ارزش‌یابی پیش‌تر سخن گفته‌ایم)

○ هنگامی که دانش‌آموزان در حال انجام تمرین‌های «کار در کلاس» هستند، آموزگار بر فعالیت آن‌ها نظارت می‌کند تا همه فعال باشند. در صورت نیاز، آموزگار با راهنمایی، گروه‌های کم‌کار را به فعالیت وامی‌دارد.

○ تأکید می‌شود که فعالیت «کار در کلاس» باید حتماً در کلاس و تحت نظارت معلم انجام شود. حل این تمرین‌ها نباید به‌عنوان تکلیف منزل به دانش‌آموزان واگذار شود.

○ فعالیت «کار در کلاس» در پایه‌های پایانی دوره‌ی ابتدایی آمده است، ولی برخی تمرین‌های بسیار ساده، به اختصار و بدون عنوان «کار در کلاس»، در پایه‌های اول آمده است. این‌گونه تمرین‌ها نیز به شیوه‌ی «کار در کلاس» تدریس می‌شوند.

ترجمه‌ی آیات

به‌منظور آشنایی بیشتر دانش‌آموزان با مفاهیم قرآنی و افزایش علاقه

و انگیزه‌ی ایشان به یادگیری قرآن کریم، ترجمه‌ی برخی از آیات و عبارات قرآنی دروس که معنا و مفهوم آن‌ها برای دانش‌آموزان مفید و مناسب است، آمده و از ترجمه‌ی قسمت‌هایی که معنای آن‌ها برای دانش‌آموزان غیرقابل درک است و یا با نیازهای روانی ایشان تناسب زیادی ندارد، پرهیز شده است.

درباره‌ی ترجمه‌ی آیات، توجه به نکات زیر ضروری است:

○ ترجمه‌ی آیات دروس برای «مطالعه‌ی آزاد» است. از این‌رو نباید ارزش‌یابی از آن به عمل آید.

○ خوب است آموزگار دانش‌آموزان را تشویق کند که در خانه نیز ترجمه‌ی آیات را بخوانند.

○ در صورت وجود فرصت کافی در کلاس، آموزگار می‌تواند پس از تدریس روخوانی آیات، از چند دانش‌آموز بخواهد که، هر یک از آنان، بخشی از ترجمه‌ی آیات درس را بخواند.

○ از مجبور کردن دانش‌آموزان برای حفظ ترجمه‌ی آیات جداً باید پرهیز شود.

○ در صورت پرسش دانش‌آموزان از دلیل ترجمه نشدن بعضی از آیات، آموزگار برایشان توضیح می‌دهد که فقط آیاتی ترجمه شده‌اند که معنای آن‌ها برای آن‌ها قابل درک است.

○ اگر احیاناً دانش‌آموزی از معنای آیات ترجمه نشده سؤال کرد، آموزگار با مراجعه به قرآن ترجمه‌دار یا کتاب راهنمای معلم، معنای آیه‌ی موردنظر را به زبان ساده و کودکانه برای او توضیح می‌دهد.

شمرده‌خوانی درس‌های تدریس‌شده، و حتی درس‌های روز پانزدهم به بعد را خیلی خوب و به آسانی می‌خوانند.

□ تغییر ساعت، در دروس دیگر تأثیر داشته است یا خیر؟

○ نه تنها تأثیر منفی نداشته، بلکه به آموزش سایر دروس از جمله فارسی و املا هم کمک کرده است.

□ اشتیاق و استقبال اولیا را تا چه اندازه مناسب دیدید؟

○ اکثر همکاران در ابتدای سال، جلسه‌ای با اولیا برگزار کرده و شیوه‌ی اجرای آموزش قرآن را به آن‌ها اطلاع داده‌اند. هم‌چنین، آنان را در مورد چگونگی همکاری با دانش‌آموزان آگاه کرده‌اند. با دانش‌آموزانی هم که صحبت می‌کردم، می‌گفتند که درس هر روز را نزد اولیایمان می‌خوانیم و آن‌ها به علامت تأیید کارمان، کتابمان را امضا می‌کنند.

□ نکته‌ای هست که مطرح کنید؟

○ اگر لوحه‌های آموزش قرآن به موقع به دست همه‌ی مدرسه‌ها می‌رسید، پیشرفت کلاس‌ها بهتر از این هم می‌شد. در هیچ مدرسه‌ای، مصحف کامل به تعداد دانش‌آموزان هر کلاس وجود نداشت. در نهایت هم بهتر بود که مدرسه‌های مجری، نوار آموزش نماز را در اختیار همه‌ی دانش‌آموزان قرار می‌دادند.

○ همکاران معتقد بودند، موفقیت طرح در حد خیلی بالاست و در همان جلسات اول آموزش، به اهداف درس می‌رسیم. یعنی بخش‌خوانی و

نونهالان و آ

قرائت

هرگز اولین روزی را که کتاب قرآن پایه‌ی سوم ابتدایی را دیدم، فراموش نمی‌کنم. واقعاً تعجب کرده بودم و نمی‌توانستم خودم را توجیه کنم که می‌توان این کتاب را با موفقیت به دانش‌آموزان کلاس سوم تدریس کرد. پس از گذشت چند روز، با خودم فکر کردم، به هر حال کتابی است که باید تدریس شود. تازه، کتاب آسمانی‌مان است. پس فرصت را از دست نده و همراه فرشتگان معصوم و کوچک خداوند، کلام وحی را زمزمه کن که اگر خلوص نیت داشته باشی، قطعاً لطف و عنایت حق شامل حالت می‌شود.

بنابراین، با توکل به خداوند کار را شروع کردم. در ابتدا با همکاری و هم‌فکری اولیای محترم، برای شروع درس قرآن جشنی تدارک دیدیم. برای بچه‌ها روسری‌های سفید با تزیینات رنگی، رومی‌های سبز و رحل قرآن و شکلات و کیک تهیه کردیم. روز جشن، قبل از ورود فرشتگان پاک، کلاس را تزیین و با گلاب عطرآگین کردیم. بچه‌ها در این مدت بی‌صبرانه و با اشتیاق برای شروع درس قرآن لحظه‌شماری می‌کردند تا این که جشن باشکوه فراوان برگزار شد.

پرونده

آموزش ابتدایی
دوره‌ی ۱۲
شماره‌ی ۲
آبان ۸۸

۲۴

آداب خاص

قرآن

زینب نوری

آموزگار دبستان اسوه، منطقه‌ی ۵ تهران

از آن به بعد، فضای کلاس برای زنگ قرآن کاملاً متفاوت می‌شد و حالتی روحانی به خود می‌گرفت؛ تا حدی که برای من و اولیا نیز بسیار لذت‌بخش بود. ما شاهد شوق فراوان و پیشرفت عالی عزیزانمان برای خواندن قرآن بودیم. بنا به اظهار بسیاری از والدین، بچه‌ها تقریباً آداب خاص قرائت قرآن (گرفتن وضو، روسری سفید، استفاده از رحل، روشن کردن شمع و عطراگین کردن خود) را در منزل نیز رعایت می‌کردند. من هرگز تصور چنین نتیجه‌ی درخشانی را نداشتم. هرگاه که صدای صوت زیبای قرائت آن‌ها گوش و روح را می‌نوازد، خداوند متعال را سپاس می‌گزارم که این توفیق بزرگ را نصیبم کرد.

پرونده

آموزش ابتدایی
شماره‌ی ۲
دوره‌ی ۱۲
آبان ۸۸

۲۵

ابزاری برای کسب مهارت خواندن

غلام عباس سرشور خراسانی

تهیه‌ی لوحه‌های آموزش قرآن، سعی کامل داشته باشند و بر استفاده‌ی مستمر آموزگاران از این لوحه‌ها در کلاس‌های آموزش قرآن، به‌طور دقیق نظارت و در صورت نیاز ایشان را راهنمایی کنند.

اهمیت و ضرورت استفاده از لوحه

توجه و دقت موجب افزایش و عمق یادگیری می‌شود. آموزش روخوانی قرآن با استفاده از لوحه و با اشاره به بخش‌های کلمات و عبارات، امکان توجه و دقت بیش‌تر به حرکات و ترکیب‌ها را فراهم می‌آورد و موجب کسب مهارت در صحیح خواندن آن‌ها می‌شود. این امر، به خصوص کمک می‌کند تا یادگیری به معنای دقیق کلمه اتفاق افتد. از این‌رو، لوحه‌های آموزشی قرآن در برنامه‌ی فعلی این آموزش، مهم‌ترین و ضروری‌ترین ابزار آموزش است که بدون آن، آموزش به‌طور کامل انجام نمی‌شود و با اختلال جدی روبه‌رو می‌شود.

محتوای لوحه‌های آموزش قرآن

لوحه‌های آموزش قرآن حاوی کلیه‌ی سوره‌ها، جدول‌ها، کلمات و عبارات قرآنی کتاب آموزش قرآن است. این لوحه‌ها کاملاً مانند صفحات

پیامبر اعظم اسلام: **مُعَلِّمُ الْقُرْآنِ وَ مَتَعَلَّمُهُ يَسْتَغْفِرُ لَهُ كُلُّ شَيْءٍ حَتَّى الْحَوْتِ فِي الْبَحْرِ.**
همه‌ی موجودات عالم حتی ماهی در دریا، برای کسی که قرآن را یاد می‌دهد و کسی که قرآن را یاد می‌گیرد، از خدا طلب آموزش می‌کند.

مستدرک الوسائل، ج ۴، ص ۲۳۵

برنامه‌ی آموزش قرآن از نظر محتوا و روش به گونه‌ای تهیه شده است که بتواند در پایان دوره‌ی راهنمایی، دانش‌آموزان را به هدف «سواد قرآنی» برساند. از این‌رو، هرچند محتوای این برنامه در دوره‌ی ابتدایی از مواد متفاوتی تشکیل شده است، اما مهم‌ترین آن‌ها، دست‌یابی به توانایی خواندن قرآن کریم است و این بیش از هر چیز به بهره‌گیری صحیح از لوحه‌های آموزش قرآن به‌ویژه در پایه‌های اول تا سوم ابتدایی وابسته است؛ به نحوی که اگر به هر دلیل این کار درست انجام نشود، کسب مهارت روخوانی قرآن به خصوص برای دانش‌آموزان متوسط به پایین، تضمین کافی نخواهد داشت.

از این‌رو اکیدا توصیه می‌شود، مدیران محترم مدرسه‌های ابتدایی، در

کتاب درسی هستند و هر صفحه‌ی کتاب درسی، در یک یا دو لوحه طراحی شده است.

روش آموزش لوحه‌های قرآن

از آن‌جا که دانش‌آموزان در چند ماه اول سال تحصیلی در پایه‌ی اول ابتدایی، قادر به شناخت و خواندن حروف و حرکات نیستند، همان‌طور که در کتاب درسی و نیز در راهنمای معلم آموزش قرآن توضیح داده شده است، خواندن کلمات و آیات سوره‌های کتاب درسی به صورت کلی خوانی انجام می‌شود و دانش‌آموزان با نگاه به شکل کلی آیات و عبارات، آن‌ها را به صورت دسته‌جمعی می‌خوانند. از این‌رو، لوحه‌های آموزش قرآن در پایه‌ی اول به دو شکل زیر آموزش داده می‌شود.

الف) آموزش لوحه‌های سوره‌ها

آموزگار همراه با پخش قرائت یک سوره از نوار آموزشی، به وسیله‌ی خط‌بر، زیر کلمات سوره را نشان می‌دهد تا دانش‌آموزان با نگاه به آن‌ها

و هم‌زمان با شنیدن قرائت نور، همراه با آن، عبارات قرآنی را به صورت دسته‌جمعی بخوانند.

خواندن سوره‌ها در پایه‌ی اول به صورت کلی خوانی انجام می‌شود. یعنی دانش‌آموزان بدون شناخت حروف و حرکات، فقط با شنیدن تلفظ کلمات و عبارات از نوار و با دیدن شکل کلی آن‌ها از روی لوحه، عبارات و آیات سوره‌های کتاب درسی را می‌خوانند. توجه داشته باشید که اصطلاحاً به این نحوه‌ی خواندن، روخوانی نمی‌گوییم.

ب) آموزش لوحه‌های روخوانی

این بخش از آموزش، مهم‌ترین فعالیت آموزش قرآن و مقصود اصلی از تهیه‌ی لوحه‌های آموزش قرآن است. این کار با تمام اهمیت و تأثیری که در یادگیری دارد، بسیار ساده انجام می‌شود؛ به شرط آن که آموزگار با روش صحیح اشاره کردن به حرکات و بخش‌های کلمات آشنا باشد. آموزگار به هیچ‌وجه نباید کلمات و عبارات لوحه‌ها را بخواند تا دانش‌آموزان آن‌ها را تکرار کنند، بلکه فقط با نشان دادن حرکات و بخش‌ها، به شیوه‌ای که بیان خواهد شد، از دانش‌آموزان می‌خواهد همراه

با اشاره‌ی او، بخش‌های کلمات را به‌طور دسته‌جمعی بخوانند. تذکر: در پایه‌های دوم و سوم کلیه‌ی لوحه‌ها اعم از سوره‌ها و عبارات قرآن، ابتدا به شیوه‌ی مذکور در همین بند، آموزش داده می‌شود و سپس در زمان پخش قرائت سوره‌ها از نوار آموزشی، آموزگار همراه پخش قرائت نوار، مانند کلاس اول، فقط به زیر کلمات سوره‌ها اشاره می‌کند تا دانش‌آموزان با نگاه به لوحه و همراه با شنیدن نوار، کلمات و آیات سوره‌ها را به‌طور دسته‌جمعی بخوانند.

نحوه‌ی اشاره‌ی صحیح به بخش‌های کلمات

اشاره‌ی صحیح و فنی به حروف و حرکات، از مهم‌ترین گام‌های اولیه در آموزش روخوانی قرآن است. این امر به بازشناسی حروف و حرکات و دقت در صحیح خواندن آن‌ها و ترکیب بخش‌های کلمات توسط دانش‌آموزان منجر می‌شود. کسب این مهارت در روخوانی قرآن، هم‌چون جایگاه شناخت حروف و حرکات در خواندن و نوشتن زبان فارسی و نیز یادگیری چهار عمل اصلی در ریاضی، از اهمیت خاصی برخوردار است. اگر این آموزش صحیح و کامل انجام شود، مهم‌ترین سنگ بنای مهارت خواندن صحیح قرآن گذاشته شده است و در غیر این صورت، حتی در سال‌های بالاتر نیز این مرحله از آموزش باید با دقت طی شود.

اشاره به حروف و حرکات، معمولاً به کمک خط‌بر یا وسیله‌ای مانند خط‌کش انجام می‌شود. از آن‌جا که هنگام اشاره کردن، دست یا ثابت است و یا متحرک، روش صحیح اشاره در دو بخش زیر توضیح داده می‌شود.

الف) اشاره‌ی ثابت: در این نوع اشاره، دست ثابت است. این شکل از اشاره در موارد زیر انجام می‌شود:

۱. اشاره به حرکات «َ» مانند: خُلِقَ.

آموزگار در حالی که به خط‌بر یا وسیله‌ی مشابه دیگری به حرکت «َ» اشاره می‌کند، از دانش‌آموزان می‌خواهد همه با هم بگویند «خُ» که ممکن است در یکی دوبار اول، برخی از دانش‌آموزان به جای «خُ» بگویند «ا». به آن‌ها تذکر می‌دهیم، هر حرکتی را با حرف آن بخوانند. سپس با کمی مکث، به حرکت «َ» اشاره می‌کنیم تا دانش‌آموزان بگویند «لِ». آن‌گاه به حرکت «َ» اشاره می‌شود تا آن‌ها بگویند «ق».

این روش در تمام موارد اشاره به حرکات و بخش‌ها، به صورت ثابت یا متحرک انجام می‌شود.

۲) اشاره به تنوین‌ها «ُ» - «ِ»: اشاره به تنوین مانند اشاره به حرکات کوتاه است؛ یعنی برای اشاره به تنوین، دست ثابت است و به «ُ» یا «ِ» «ا» یا «ا» اشاره می‌شود؛ مانند: حَرَجًا، أَحَدٌ، وَكَلَدٌ.

در کلمه‌ی «حَرَجًا»، آموزگار به «َ» اشاره می‌کند تا دانش‌آموزان بگویند «حَد». سپس به «َ» اشاره می‌کند تا دانش‌آموزان بگویند «ر» و آن‌گاه به «ُ» اشاره می‌کند تا دانش‌آموزان بگویند «جَن». هم‌چنین در کلمه‌ی «أَحَدٌ» آموزگار به «َ» اشاره می‌کند تا دانش‌آموزان بگویند «دَن». در کلمه‌ی «وَكَلَدٌ» نیز آموزگار به «ُ» اشاره می‌کند تا دانش‌آموزان بگویند: «دُن».

توضیح: دقت کنید که در کلمات فلش‌ها، فقط نشان‌دهنده‌ی اشاره‌ی

اشاره بخوانند و عقب و جلو نیفتند.

۲. در آموزش لوحه‌ها، ابتدا دانش‌آموزان به روش فوق، کلمات و عبارات را دسته‌جمعی می‌خوانند. خوب است پس از کمی تمرین، با اشاره‌ی آموزگار، خواندن به صورت انفرادی نیز انجام شود. پرسش انفرادی را همیشه از دانش‌آموزان قوی‌تر آغاز کنید.

۳. لازم نیست دانش‌آموزان لوحه‌ی درس را در یک جلسه آن‌قدر تکرار کنند تا همه‌ی آن‌ها کلمات را به صورت روان بخوانند، بلکه تمرین و تکرار هر لوحه در یک جلسه، به آمادگی دانش‌آموزان و شوق و رغبت آن‌ها بستگی دارد. تمرین در فرصت‌های بعدی، به تدریج آن‌ها را به مهارت مورد انتظار می‌رساند.

۴. لوحه را در محل مناسب نصب کنید؛ به گونه‌ای که همه‌ی دانش‌آموزان بتوانند به راحتی آن را ببینند و تا حد امکان به گونه‌ای باشد که بدون انعکاس نور، کلمات به طور واضح دیده شود.

مناسب‌ترین شیوه‌ی خواندن دانش‌آموزان

زمانی که دانش‌آموزی می‌خواهد عبارات قرآنی را بدون اشاره‌ی آموزگار از روی لوحه یا کتاب درسی بخواند، مناسب‌ترین شیوه برای خواندن کلمات آن است که با دیدن هر بخش از کلمه، همان بخش را بلند بخواند. یعنی لازم نیست که دانش‌آموز ابتدا در ذهن خود، همه‌ی بخش‌های کلمه را مرور کند و سپس آن را یک‌جا بخواند. با تأکید بر نحوه‌ی مناسب خواندن، کمک کنید تا دانش‌آموزان بدون اضطراب، کلمات را به روش صحیح، شمرده و آرام بخوانند. سرعت خواندن بخش‌ها با توجه به تمرین و توانایی فردی دانش‌آموزان، به تدریج افزایش می‌یابد.

شما به حرکات است، نه این که باید این فلش‌ها رسم شود.
ب) اشاره‌ی متحرک: در این نوع اشاره، دست حرکت می‌کند. این شکل از اشاره در موارد زیر پیش می‌آید:

۱. اشاره از حرف به سوی حرکات بلند (ا، ی، ی، و)؛ مانند: نوحیها. آموزگار در حالی که به کمک خط‌بر، از حرف «ن» به سوی صدای «و» اشاره می‌کند، دانش‌آموزان می‌گویند «نو». آن‌گاه از حرف «ح» به سوی صدای «ا» اشاره می‌کند و آن‌ها می‌گویند «حی» و بالاخره از حرف «ه» به سوی «ا» اشاره می‌شود تا بگویند «ها».

تبصره: اشاره به الف مقصوره (^۱) دو حالت دارد؛ چنان‌چه الف مقصوره روی حرف باشد، مانند کلمه‌ی «هذا»، به آن اشاره می‌شود تا دانش‌آموزان بگویند «ها». و چنان‌چه الف مقصوره روی پایه‌ی «ی» باشد، در این صورت مثل صدای بلند اشاره می‌شود؛ مانند کلمه‌ی «هدی» که از حرف «د» به سوی «ا» اشاره می‌شود تا دانش‌آموزان بگویند «دا».

۲. اشاره از حرکت کوتاه به سوی حرف ساکن «که در پایه‌ی اول علامت ندارد»؛ مانند: امهلههم.

آموزگار از حرکت «ت» به حرف «م» اشاره می‌کند تا دانش‌آموزان بگویند «م». آن‌گاه از صدای «ب» به حرف «ل» اشاره می‌کند تا بگویند «هل» و سپس از حرکت «ت» به حرف «م» اشاره می‌شود تا بگویند «هم».

نکته: از آن‌جا که در کتاب آموزش قرآن پایه‌ی اول ابتدایی، هیچ نماد جدیدی از رسم‌الخط قرآن نسبت به رسم‌الخط فارسی آموزش داده نمی‌شود، علامت سکون (^۲) نیز به کار نرفته است. ولی این علامت از پایه‌ی دوم به بعد به کار می‌رود.

۳. اشاره به تشدید در بخش‌های دارای حرف مشدّد؛ مانند: حَقٌّ. در حالی که آموزگار از حرکت کوتاه «ت» به سوی علامت تشدید اشاره می‌کند، دانش‌آموزان می‌گویند «حَق». آن‌گاه آموزگار پس از کمی مکث، با توجه به حرکت حرف تشدید، به صورت ثابت یا متحرک به آن حرکت اشاره می‌کند. در مورد مثال بالا، با اشاره‌ی ثابت به حرکت «ت» اشاره می‌شود و بچه‌ها می‌گویند «ق». دو مثال دیگر: لَمَّا، نُنَجِّي.

آموزگار در کلمه‌ی «لَمَّا» ابتدا از حرکت «ت» به سوی علامت تشدید و پس از مکث، از حرف «م» به سوی صدای «ل» اشاره می‌کند. در کلمه‌ی دوم نیز، ابتدا به حرکت «ت» سپس از حرکت «ت» به سوی تشدید و آن‌گاه پس از کمی مکث، از حرف «ج» به سوی صدای «ی» اشاره می‌شود.

نکته: وجود کمی مکث بین اشاره به بخش اول حرف مشدّد و بخش دوم آن ضروری است. این کار به خوبی به دانش‌آموزان می‌آموزد که حرف دارای تشدید در واقع دو حرف است و دو بار خوانده می‌شود.

چند تذکر مهم

۱. دانش‌آموزان بخواهید که هم‌زمان با اشاره‌ی شما، بخش‌ها و کلمات را به صورت دسته‌جمعی بخوانند. ممکن است برخی از آن‌ها، بخش‌ها را زودتر یا دیرتر از اشاره‌ی شما بخوانند. از آن‌ها بخواهید با

یکی بود، یکی نبود...

نگاهی به روش داستان‌گویی در کلاس‌های آموزش قرآن کریم دوره‌ی ابتدایی

ابوالفضل انوشه‌پور، سید حامد ملکوتی‌تبار

داانش‌آموزان پایه‌ی تحصیلی با تأکید و پرداخت بیش‌تری بیان کند و از چه بخش‌هایی سریع‌تر بگذرد. هم‌چنین، اگر بخواهد علاوه بر داستان‌های کتاب درسی، از خارج از کتاب برای دانش‌آموزان داستانی بگوید، داستان را با ملاک‌های بهتر و مناسب‌تری انتخاب خواهد کرد.

□ **آشنایی با سطح و نوع واژگان پایه:** گنجینه‌ی لغات و واژگان دانش‌آموزان به‌ویژه در پایه‌های اولیه‌ی تحصیلی، متفاوت است. از این‌رو، بیان داستان در هر پایه، باید به زبان دانش‌آموزان آن پایه نزدیک باشد.

□ **تسلط بر متن داستان:** بیان داستان‌های قرآنی نیازمند دقت خاصی است؛ به‌ویژه از آن‌جا که معمولاً این داستان‌ها با برخی مسائل جانبی و پیرایه‌هایی در فرهنگ جامعه رایج است. باید سعی شود با تسلط کامل بر متن داستان، تنها به بیان آن‌چه در کتاب آمده است بسنده کرد. تذکر این مطلب ضروری است که تأکید بر بیان دقیق داستان به معنای پرهیز از فضاسازی‌های مناسب و خلاقیت در بیان داستان نیست، بلکه معلم باید با خلاقیت خویش، داستان را با جذابیت برای دانش‌آموزان تعریف کند.

در صورتی که معلم بتواند پیش از بیان داستان در کلاس، نحوه‌ی بیان خود را ضبط و با گوش دادن آن، ضعف خود را کشف و رفع کند، اقدام بسیار مفیدی است. اگر این تمرین برای چند داستان عمل شود، مهارت لازم برای بیان داستان به دست خواهد آمد.

□ **آشنایی با فرهنگ و آداب و رسوم مخاطبان:** آشنایی معلم با فرهنگ خاص دانش‌آموزان اعم از آداب و رسوم، گویش محلی و... در نحوه‌ی بیان و تأثیر داستان برای آنان، نقش بسزایی دارد. در صورتی که بیان داستان با گویش محلی یا زبان مادری همراه با اصطلاحات رایج در فرهنگ محلی برای دانش‌آموزان شیرین‌تر و جذاب‌تر باشد و این امر با مقررات آموزش و پرورش مغایرت نداشته باشد، می‌توان از این شیوه بهره جست.

□ **توانایی ایجاد انگیزه:** پیش از بیان داستان، باید با ایجاد انگیزه در مخاطب، علاقه‌ی او را به شنیدن داستان افزایش داد. ایجاد انگیزه، دستورالعمل یا چارچوب خاصی ندارد و بهتر است با استفاده از وقایعی

داستان‌گویی قواعد و تعاریفی دارد که در منابع مربوط، به تفصیل بیان شده است. در این مجال، در مقام بیان این قواعد و تعاریف نیستیم، بلکه کلیاتی را متذکر می‌شویم که در بیان داستان‌های قرآنی به دانش‌آموزان، باید به آن‌ها توجه شود.

سرچشمه‌ی اصلی بیش‌تر قصه‌های دینی، قرآن و سایر کتاب‌های مقدس است؛ هر چند که در طول تاریخ، مطالب بسیاری به آن‌ها افزوده شده است.

قرآن می‌فرماید: این چنین، اخبار پیشینیان را بر تو حکایت می‌کنیم [طه: ۹۹]. و در آیه‌ی دیگری می‌فرماید: این داستان را حکایت کن تا اندیشه‌کنند [اعراف: ۱۷۶].

هر چند قصه‌های قرآنی با قصه و داستان مصطلح، مشترکات و تفاوت‌هایی دارد، ولی می‌توان برای داستان‌گویی انواع قصه‌ها، ارکانی را به شرح زیر در نظر گرفت:

(الف) گوینده‌ی داستان (معلم)

(ب) متن داستان

(ج) مخاطب (دانش‌آموز)

(د) شرایط زمان و مکان بیان داستان

(ه) شیوه‌های بیان داستان

شرح کامل هریک از ارکان فوق، از موضوع اصلی این مقاله خارج است، ولی توضیح مختصری درباره‌ی هریک از آن‌ها مفید است.^۱

(الف) گوینده‌ی داستان (معلم)

معلم یکی از ارکان اصلی در فرایند یاددهی-یادگیری و مهم‌ترین عامل در تأثیر داستان بر دانش‌آموزان است. از این‌رو معلم باید پیش از بیان داستان، از این ویژگی‌ها برخوردار باشد:

□ **آشنایی با مسائل روان‌شناسی تربیتی و رشد دانش‌آموزان:** آشنایی با این مسائل به معلم کمک می‌کند تا بداند چه بخش‌هایی از داستان را برای

داستان‌های قرآنی، تا آن‌جا که ممکن است با رعایت نکات اصولی داستان، برخی از آن‌ها که تناسب بیش‌تری با روحيات کودکان دارند، در کتاب‌های آموزش قرآن آورده شوند.

مهم‌ترین تفاوت داستان‌های قرآنی با سایر داستان‌های رایج در فرهنگ بشری، واقعیت و اصالت داشتن آن‌هاست. از این‌رو، اگر در آن‌ها تدبیر و دقت کافی شود، بر میزان تأثیرگذاری‌شان افزوده می‌شود. از سوی دیگر، معلم باید توجه داشته باشد که از افزودن و کاستن بر محتوا و متن داستان‌های قرآن بپرهیزد؛ هر چند که این امر همان‌طور که قبلاً گفته شد، با خلاقیت و فضا سازی معلم برای بیان داستان منافاتی ندارد.

ج) مخاطب (دانش‌آموزان)

دانش‌آموزان به‌عنوان مخاطب و گیرنده‌ی پیام، در دست‌یابی به اهداف مورد نظر، نقش به‌سزایی دارند. معلم می‌تواند ضمن ارتقای دانش و مهارت خویش در بیان داستان، با توجه به نکات زیر و رعایت آن‌ها، بر توفیقات خود و دانش‌آموزان بیفزاید.

□ **آمادگی مخاطب:** زمانی را باید برای بیان داستان انتخاب کرد که مخاطب آماده‌ی شنیدن است.

□ **ویژگی‌های روانی و ذهنی مخاطب:** دانش‌آموز در دوره‌ی ابتدایی از ذهنی سیال برخوردار است. با فضا سازی مناسب، زمینه‌ی تخیل برای او فراهم می‌شود. بدین‌گونه، کودک از شنیدن داستان لذت می‌برد و بهتر می‌تواند با همانندسازی، از شخصیت‌های خوب داستان الگو بگیرد.

که در اطراف دانش‌آموز اتفاق می‌افتد و برای آن‌ها جالب یا پرسش‌برانگیز است، زمینه‌ی بیان داستان را فراهم کرد. برای مثال، می‌توان با پرسش و پاسخ از دانش‌آموز درباره‌ی برادر یا خواهر خردسالش، او را به ظرافت‌ها، زیبایی‌ها و نیازهای نوزادان آشنا کرد و مثلاً پرسید که آیا شما مادری را سراغ دارید که مجبور شود نوزادش را از خودش جدا کند؟ به این ترتیب، او را برای شنیدن داستان کودک‌کی حضرت موسی(ع) آماده کنید.

□ **پرهیز از تکیه کلام و رفتارهای تکراری:** در بیان داستان، باید از هرگونه رفتاری که موجب اختلال در دقت دانش‌آموزان می‌شود، پرهیز کرد. معلم باید داستان را آرام و رسا، زیبا و جذاب تعریف کند و از توضیحات اضافی و غیرضروری، به‌ویژه تکیه کلام و انجام رفتارهای تکراری (تیک عصبی) بپرهیزد.

□ **برقراری ارتباط‌های کلامی و غیرکلامی دوسویه:** برقراری ارتباط دوسویه از طریق پرسش و پاسخ بین معلم و دانش‌آموزان، نگاه‌های عاطفی به همه‌ی دانش‌آموزان و نه فقط برخی از آن‌ها، گرفتن تأییدهای ضمنی به صورت کلامی یا غیرکلامی از دانش‌آموزان و سایر شیوه‌های ارتباطی مناسب، فضای تأثیرگذاری و تأثیرپذیری بهتری را برای فهم داستان و لذت بردن از آن فراهم می‌آورد.

□ **انتخاب بهترین شیوه‌ی بیان داستان:** معلم با توجه به محتوای داستان، از میان شیوه‌های گوناگون بیان داستان، یکی یا ترکیبی از آن‌ها را انتخاب و اجرا می‌کند.

□ **معرفی کتاب‌های داستانی مناسب:** می‌توان با معرفی کتاب‌های کمک‌آموزشی به‌ویژه کتاب‌های داستانی به دانش‌آموزان، زمینه‌ی گسترش اطلاعات و تعمیق علاقه و انس دانش‌آموزان با موضوعات قرآنی را فراهم آورد.

□ **تهیه‌ی وسایل کمک‌آموزشی:** این وسایل می‌تواند یک تصویر، نقاشی، پوستر و عکس ساده یا فیلم، نوار صوتی، سی‌دی‌های مناسب و... باشد. حتی برای برخی از داستان‌های قرآنی، فیلم‌های مناسبی تهیه شده‌اند.

ب) متن داستان

همه‌ی انسان‌ها به‌ویژه کودکان، به علت کنجکاوی و علاقه به دانستن، تمایل زیادی به شنیدن داستان دارند. از این‌رو می‌توان بسیاری از مفاهیم و پیام‌های اخلاقی و تربیتی را به‌طور غیرمستقیم از طریق داستان به آنان آموخت.

خوش‌تر آن باشد که سر دلبران

گفته‌آید در حدیث دیگران

هر چند داستان‌های قرآن کریم از واقعیت برخوردار است و این ویژگی در سایر آثار تربیتی و ادبی کمتر وجود دارد، ولی بهره‌گیری از داستان در همه‌ی متون ماندگار تربیتی و ادبی، اعم از کتاب‌های آسمانی و بشری، بسیار متداول است.

در دوره‌ی ابتدایی سعی شده است، با توجه به آثار تربیتی و جذابیت

□ **برقراری ارتباط عاطفی دوسویه:** آشنایی دانش‌آموزان با قصه‌گو و داشتن انس و الفت و برقراری ارتباط با او، بر تأثیر داستان می‌افزاید.

د) شرایط زمان و مکان، و ابزار بیان داستان

شرایط مناسب و مساعد زمانی و مکانی بیان داستان، تأثیرگذاری آن را دوچندان می‌سازد. توجه به نکات زیر و رعایت آن‌ها، تا آن‌جا که مقدور است، زمینه‌ساز این امر خواهد بود.

□ بیان داستان در مکانی که

تا حد امکان با محیط‌های تکراری مخاطب، متفاوت باشد. همانند استفاده از نمازخانه، کتابخانه، مسجد محل، فضای باز و آزاد حیاط مدرسه، محیط مناسب خارج از مدرسه و...

□ تغییر نحوه‌ی چیش میز و صندلی دانش‌آموزان به منظور تقویت ارتباط چهره به چهره و چند سوبه‌ی افراد نسبت به هم و نیز ایجاد تنوع و تازگی.

□ استفاده از وسایل کمک‌آموزشی مانند تصویر، نقاشی، نقشه، نوارهای صوتی و تصویری و...

□ دقت در فراهم بودن شرایط فیزیکی و محیطی مناسب (از قبیل دما، نور و...) در مکان بیان داستان و رفع عوامل مخمل تمرکز حواس.

ه) شیوه‌های بیان داستان

قصه‌گویی هنری است که به کمک آن، ادبیات مکتوب بازآفرینی می‌شود. واژه‌ها و کلمات، توسط قصه‌گو روح و جان می‌گیرند و شادابی و نشاط را به مخاطبان هدیه می‌کنند. شاید قصه‌گویی در بدو امر کار ساده‌ای به نظر برسد، اما اگر معلم خود را ملزم به رعایت شرایط قصه‌گویی بداند، باید آماده‌ی فراگیری راه و رسم آن و کسب مهارت لازم باشد.

هر داستانی را می‌توان به شیوه‌های متنوعی بیان کرد. اهم این شیوه‌ها عبارت‌اند از:

□ **قصه‌خوانی:** ساده‌ترین شیوه‌ی داستان‌گویی، خواندن آن از روی متن کتاب است. قطعاً میان خواندن داستان و نقل آن تفاوت وجود دارد. از جمله این‌که در خواندن داستان، حوادث به سرعت از مقابل ذهن دانش‌آموز می‌گذرد، ولی در نقل داستان، روح و جان تازه‌ای به داستان دمیده می‌شود و در واقع، آن را برای مخاطب زنده می‌کند. با این توصیف، از شیوه‌ی قصه‌خوانی کمتر استفاده می‌شود. این شیوه در فضای کلاس و مدرسه چندان کاربردی ندارد.

□ **قصه‌گویی:** یکی از شایع‌ترین شیوه‌های بیان داستان، قصه‌گویی است. معلم با کم‌ترین امکانات می‌تواند به کمک نقل داستان، مخاطب خود را تحت تأثیر پیام‌های داستانی خود قرار دهد. معلم می‌تواند قصه را از زاویه‌های سوم‌شخص یا اول‌شخص مفرد و یا در قالب نامه یا نقل خاطره بیان کند.

در زاویه‌ی دید «سوم‌شخص»، قصه‌گو خود را بیرون از صحنه‌های قصه قرار می‌دهد و جریانات و وقایعی را که بر شخصیت‌های داستان می‌گذرد، بازگو می‌کند. در زاویه‌ی «اول

شخص مفرد»، قصه‌گو در نقش یکی از شخصیت‌های داستان درمی‌آید و داستان را از زبان او نقل می‌کند. گویا خود ناظر و شاهد ماجرا بوده و در آن‌ها شرکت داشته است.

□ **قصه‌گویی به کمک پرده، تصویر یا نقاشی:** در بیان قصه، هرچه از ابزار و وسایل کمکی- البته بجا و مناسب- استفاده شود، تأثیر قصه و انتقال پیام، بیش‌تر و بهتر خواهد بود.

در صورت امکان، طراحی صحنه‌های داستان روی پارچه یا مقوا و استفاده از تصاویر مناسب، کار قصه‌گو را به مراتب راحت‌تر می‌کند و قصه نیز جذاب‌تر و شیواتر بیان می‌شود.

□ **قصه‌گویی همراه با تقلید صدا و حرکات:** هرچه بیان قصه، طبیعی‌تر و واقعی‌تر باشد، بر جذابیت آن می‌افزاید. قصه‌گو ضمن بیان قصه، صدا و حرکات شخصیت‌های داستان را تقلید می‌کند. این شیوه، از متداول‌ترین شیوه‌های قصه‌گویی است.

□ **قصه‌گویی همراه با بازیگران آشکار یا پنهان:** معلم نقش شخصیت‌های داستان را بین دانش‌آموزان تقسیم می‌کند و از آن‌ها می‌خواهد تا با تمرین قبلی، داستان را به صورت نمایش اجرا کنند. گاهی نیز به شیوه‌ی نمایش عروسکی، دانش‌آموزان به‌طور پنهان ایفای نقش می‌کنند.

این روش به علت نیازمندی به تمرین زیاد یا لوازم خاص، یک یا دو بار می‌تواند در طول سال تحصیلی و احتمالاً در مراسم ویژه به اجرا درآید.

زیرنویس

۱. برای آشنایی بیش‌تر با تعریف، قواعد و ویژگی‌های داستان و داستان‌گویی، به این کتاب‌ها مراجعه کنید: ادبیات کودکان و نوجوانان، کتاب درسی تربیت معلم، کد ۶۰۱۵، مؤلف: مصطفی رحمان‌دوست؛ و الفبای قصه‌نویسی، محمدرضا سرشار «هگنر».

۲. برای تفصیل بیش‌تر، به کتاب‌های زیر مراجعه کنید: ۱. ادبیات کودکان و نوجوانان، کتاب دوره‌ی کاردانی تربیت معلم، کد ۶۰۵۱: ۲. قصه‌گویی، اهمیت و راه و رسم آن، تألیف مصطفی رحمان‌دوست.

سجده بر خاک کلاس

فرشته سید مؤمن

آموزگار دبستان بهار آزادی، منطقه‌ی ۸ تهران

قرآن می‌خوانند، اشک شوق پهنای صورتم را خیس می‌کند و دلم می‌خواهد بر زمین کلاس سجده کنم.»

صدای پیچ‌پیچ همراه با عصبانیت معلمان پایه‌ی سوم، فضای کلاس را پر کرده بود. هر کسی حرفی می‌زد و از عوض شدن کتاب قرآن پایه‌ی سوم گله و شکایت می‌کرد. همه معتقد بودند، دروس کتاب جدید، برای بچه‌های پایه‌ی سوم خیلی مشکل است. و از هم سؤال می‌کردند، آیا می‌شود این آیات را به آسانی به بچه‌ها یاد داد؟

صدای مدرس کلاس که همه را به سکوت و آرامش دعوت می‌کرد، همه‌همه را آرام کرد. البته هم‌چنان چهره‌های اخمو و خشن به مدرس خیره بودند؛ گویی تمام مشکلات کتاب از مدرس ناشی می‌شد. اما مدرس ادامه داد: «عزیزان، از شما خواهش می‌کنم پیش‌داوری نفرمایید. قدری تأمل کنید و صبور باشید. این روش با روش‌های قبل تفاوت چندانی ندارد. فقط کافی است ذهنیت خود را در جهت مثبت گرایش دهید و قدری خوش‌بین باشید و...»

بعد از گذشتن چندین جلسه، در جلسه‌ی آخر اکثر همکاران با وجود مخالفت‌های اولیه در ابتدای کلاس، با احساس رضایت و خشنودی، از روش‌های جدید استقبال و این روش‌ها را با بچه‌ها تمرین کردند و نتایج قابل توجهی کسب کردند. آن‌ها از این که توانسته بودند هم خودشان و هم شاگردانشان، قرآن را صحیح و روان بخوانند، خوش‌حال بودند. یکی از همکاران با احساسی کاملاً پاک گفت: «زمانی که دانش‌آموزان من، این‌طور زیبا و روان

پیروند

دفتر آموزش تهران
دوره‌ی ۱۲
شماره‌ی ۲
آبان ۸۸

سنگین نیست!

سیده محبوبه سدید

مدرس قرآن، ناحیه‌ی ۳ کرج

برای بازدید از روند اجرای طرح آموزش قرآن کریم، به مدرسه‌ای پسرانه رفته بودم. از دانش‌آموزان پرسش‌هایی کردم و آن‌ها پاسخ دادند. سپس قرآن تلاوت کردند و آن‌گاه برای آگاهی از نظر آن‌ها درباره‌ی محتوای کتاب، پرسیدم: «آیا این کتاب قرآن برای شما سنگین است؟» یکی از دانش‌آموزان کتابش را بلند کرد و با لحنی صمیمی که معلوم بود کاملاً منظور مرا متوجه شده است، گفت: «خانم! اصلاً سنگین نیست.»

کشف استعدادها

نویسنده ناشناس، به نقل از کتاب بذره‌های بزرگ
نوشته‌ی برایان کاونانو
ترجمه‌ی مهشید باستانی پورمقدم

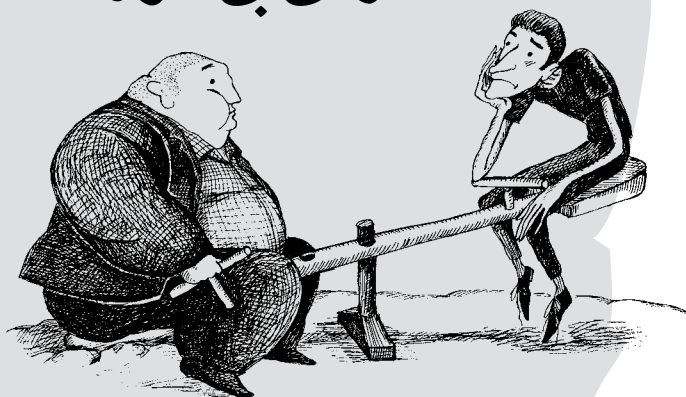
دانته گابریل روس‌ستی، شاعر و هنرمند شهیر قرن نوزدهم، یک‌بار با پیرمردی ملاقات کرد. پیرمرد چند طرح و نقاشی را در دست داشت و دلش می‌خواست روس‌ستی نگاهی به آن‌ها بیندازد و نظرش را درباره‌شان بگوید تا معلوم شود که آیا پیرمرد اصولاً استعدادی دارد یا نه. روس‌ستی با دقت به طرح‌ها و نقاشی‌ها نگاه کرد و در همان چند لحظه‌ی اول متوجه شد که کم‌ترین ارزشی ندارند. ولی روس‌ستی مرد مهربانی بود و تا جایی که در توان داشت، سعی کرد با مهربانی نظرش را به پیرمرد بفهماند.

پیرمرد ناامید شد، اما معلوم بود که قضاوت روس‌ستی را قبول دارد. از این که وقت هنرمند را گرفته است، اظهار تأسف کرد و از او خواست که نگاهی به چند طرح دیگر هم که توسط یک نقاش جوان کشیده شده بود، بیندازد. روس‌ستی طرح‌ها را دید و بلافاصله به شدت تحت‌تأثیر استعداد عجیب نقاش قرار گرفت و به پیرمرد گفت که این جوان آینده‌ی درخشانی دارد و لایق هر نوع همراهی و همکاری هست و قول داد هر کاری از دستش برآید، برایش بکند.

اما ناگهان متوجه شد که پیرمرد به شدت یکه خورده است. بنابراین پرسید: «این نقاش جوان کیست؟ پسر شماست؟» پیرمرد با اندوه سری تکان داد و گفت: «نه... این من چهل سال پیش است؛ چهل سال پیشی که اگر کسی مثل شما پیدا می‌شد و شعله‌ی بی‌نور ایمانم را نسبت به توانایی‌های خودم شعله‌ور می‌کرد، شاید امروز می‌توانستم در کنار دیگری که خدمتی به بشریت کردند، کاری انجام بدهم.» آری! کلامی که از سر ایمان و اعتقاد به دیگران می‌گوییم، ممکن است زندگی آن‌ها و اطرافیانشان را تغییر دهد

نگرانی بی‌مورد

در زندگی آموخته‌ام که هرگز نگران دو چیز نباشم:
اول نگران چیزهایی که نمی‌توانم آن‌ها را عوض کنم. چون اگر نشود چیزی را عوض کرد، نگرانی درباره‌ی آن، بیهوده و احمقانه است.
دوم نگران چیزهایی که می‌توانم آن‌ها را عوض کنم. چون اگر بشود چیزی را عوض کرد، بهتر است به جای اتلاف انرژی برای نگرانی، انسان زودتر دست به کار شود. بنابراین نوددرصد موارد، نگرانی بیشتر از خود مسئله ضرر دارد.
نگرانی را به همان جایی باید فرستاد که حشش است؛ به بیرون از زندگی!

به انتخاب و ترجمه‌ی: ته‌مین مه‌ربانی

خودشناسی معلم

یادگیری در اساس، موضوعی است که کل فرایند تربیت (آموزش) بر محور آن می‌چرخد

دکتر علی اکبر شعاری نژاد

اشاره

به‌طور قطع استاد بزرگوار دکتر شعاری نژاد نزد خوانندگان مجله‌ی شناخته شده است و مراتب فضل و دانش ایشان بر کسی پوشیده نیست. در دو سال گذشته، علاوه بر درج مقالاتی از ایشان در شماره‌های گوناگون، در شماره‌های ۸ دوره‌های یازدهم و دوازدهم نیز مطالبی درباره‌ی زندگی و آثار ایشان منتشر کردیم. دکتر شعاری نژاد قول داده است در سال تحصیلی ۸۹-۸۸ و از همین شماره، هر بار با مقاله‌ای کوتاه، خوانندگان مجله را مهمان اندیشه‌های ناب خود کند. مقالات ضمن آن که حالت دنباله‌دار ندارند و هر یک به‌طور مستقل موضوع خاصی را مورد توجه قرار می‌دهند، از یک فضای عمومی تبعیت می‌کنند و آن مباحث فرهنگی در حوزه‌ی آموزش و پرورش است. نیز یادآوری می‌کنیم که ایشان در نگارش واژه‌ی آموزش و پرورش، به‌جای «و» از «ب» (خط تیره) استفاده می‌کنند و اعتقادشان بر این است که با این علامت، تعامل این دو بخش را بیش‌تر می‌توان نشان داد.

در فرایند حیاتی و همگانی «تربیت» یا «آموزش - پرورش» زمینه‌ی اصلی کار معلم، صرفاً مطالعه و آموختن کتاب‌های روان‌شناسی و تربیتی نیست، بلکه باید مزرعه‌ی درونش را برای تخم‌افشانی آماده کند.

تربیت و تدریس شایسته یا مؤثر با شعار ممکن نیست، بلکه شعور

می‌خواهد و این یعنی:

- * شناخت علمی انسان و انسانیت و هدف او
- * شناخت و پذیرفتن خویشتن
- * باور خویشتن و مردم و اعتماد به آنها
- * درک و فهم همه‌جانبه‌ی فرایندهای تربیت و تدریس
- * پذیرش و باور کردن ضرورت آن دو
- * برخورداری مربی از ویژگی‌های شخصیتی، علمی، هنری و حرفه‌ای
- * پذیرفتن متریبان به‌عنوان انسان‌هایی شایسته و قابل اعتماد
- * شناخت همه‌جانبه‌ی فرهنگ حاکم بر جامعه و جهان
- * برخورداری از مهارت‌های تغییر یافتن و تغییر دادن رفتار
- * برخورداری از مهارت‌های تشخیص مسائل واقعی روز و راه و روش‌های حل آنها
- * برخورداری از توان و مهارت مساعدسازی زمینه‌های یادگیری فعال و مؤثر
- * شناخت درست خوب و بد یا خیر و شر در حوزه‌ی آموزش-پرورش و معیارهای فرهنگی آنها در جهان امروز.
- افلاطون در «تمثیل غار» خود، آغاز هرگونه تربیت را برداشتن

زنجیرهای نادانی و بی‌خردی از دست و پای آدمی و رها شدن از تقلید کورکورانه می‌داند. بدیهی است که چنین تربیتی، طبعاً از شخص مربی آغاز می‌شود؛ یعنی شخصاً خردمند و مبتکر بودن و به دنبال روش‌ها و راهبردهای آموزشی نوین بودن. به عبارت دیگر، تربیت و تدریس مبتنی بر خردمندی و خردورزی را می‌توان در چند ویژگی خلاصه کرد:

۱. خود را شناختن. یعنی محاسن و معایب یا جنبه‌های مثبت و منفی یا قوت‌ها و ضعف‌های خود را دریافتن و باور کردن. بدون این شناخت، اعتماد به نفس که شرط ضروری تربیت شایسته است، امکان ندارد.

۲. جامعه و جهان معاصر را شناختن. یعنی چگونه‌اند؟ چرا این گونه‌اند؟ چگونه باید می‌بودند یا می‌شدند؟ چرا این‌گونه نشدند یا نشده‌اند؟ از چه محاسن و معایبی برخوردارند؟ این داور یا ارزیابی براساس چه معیارهایی انجام می‌گیرد؟ چرا؟ فرهنگ عام و خاص حاکم بر آن‌ها چگونه‌اند؟ چرا؟ مسائل و نیازهای واقعی امروز آن‌ها کدام‌اند؟ وضع علوم و معارف گوناگون مطرح در برنامه‌های درسی در جامعه‌ی امروز ما و جهان معاصر چگونه است؟ چگونه باید باشد؟ چرا؟

۳. فرهنگ تربیت (آموزش - پرورش) را شناختن. یعنی ماهیت این فرهنگ را در دنیای امروز به‌صورت تحلیلی دریافتن، حسن‌ها و عیب‌ها یا قوت‌ها و ضعف‌های آن را با معیارهای درست و علمی امروز ارزش‌یابی کردن، و مسائل و نیازهای واقعی امروز آن را درست تشخیص دادن و تحلیل و تبیین کردن.

۴. هنجارها و معیارهای آموزش - پرورش شایسته در جهان معاصر را به روش تحلیلی، شناختن و دریافتن و پذیرفتن و باور کردن.

۵. روش‌ها و راهبردهای ارتباطی و تعاملی آموزشی مؤثر در دنیای امروز را دقیقاً شناختن و در چگونگی درست و مؤثر به‌کاربردن آن‌ها در مراحل آموزشی گوناگون نظام آموزشی کشور مهارت داشتن.

۶. ماهیت و ضرورت «تقوا» را در دنیای امروز، خصوصاً در حوزه‌ی آموزش - پرورش، شناختن و باور کردن و خود «با تقوا» بودن و با «تقوا» عمل کردن یا زیستن؛ یعنی خود و دیگران را، آن‌چنان که هستند، نه آن‌چنان که باید می‌شدند یا باشند، پذیرفتن و باور کردن، مهرورزی و هم‌یاری را در مدارس و میان مردم (جامعه و جهان) گسترش دادن و تقویت کردن، ضرورت شادمان زیستن همگان را پذیرفتن و باور کردن و تشویق و تقویت آن در جامعه و جهان، و خود مظهر این‌گونه زیستن بودن؛ انسانیت را هدف غایی تلقی کردن؛ خداوند متعال را در همه‌ی موارد مذکور، شاهد و ناظر دانستن و باور کردن؛ ایمان صادق داشتن، به رضایت خداوند اولویت قائل بودن (تقوا).

۷. انتظارات خود از دیگران و انتظارات دیگران از خود را به روش تحلیلی و تبیینی شناختن و اولویت دقیق آن‌ها را دریافتن.

۸. ماهیت پژوهش در حوزه‌ی آموزش - پرورش را شناختن و پذیرفتن و باور کردن و شخصاً در حد امکان به آن پرداختن. و عشق و جرئت پژوهش را در دانش‌آموزان و دانشجویان رشد و گسترش دادن.

۹. ماهیت اخلاق و ضرورت امروزی آن در حوزه‌ی آموزش - پرورش را شناختن؛ معیارهای اخلاقی امروز جامعه و جهان را درست

دریافتن، و تحلیل و تبیین آن‌ها. و توجه داشتن به این نکته‌ی مهم که دین و اخلاق مطلوب، تفکیک‌ناپذیرند؛ تقوای آموزشی داشتن، یعنی رعایت دقیق معیارهای آن‌ها در ارتباط و تعامل آموزشی. معلمی را «با تقوا» خوانند که عادل باشد و از دروغ‌گویی، تملق، سلطه‌جویی و سلطه‌پذیری، ناامید کردن دیگران و نفاق پرهیز کند و شاد باشد و شادی‌برانگیز، خصوصاً در محیط آموزشی، که شادی، عامل بسیار مؤثر در یادگیری مؤثر است. هم‌چنین، اخلاق و تربیت فرایندهایی تفکیک‌ناپذیرند، و همه‌ی معلمان ناگزیرند ماهیت و چگونگی این یگانگی را دریابند و باور کنند.

۱۰. تعهدات انسانی - اجتماعی خود را دقیقاً شناختن و آن‌ها را برای خود تعریف کردن و رعایت کردن. شخصیت حرفه‌ای و اخلاقی معلم را نمی‌توان از تعهدات انسانی، حرفه‌ای و اجتماعی او تفکیک کرد. با توجه دقیق و بی‌تعصب به این نکات، می‌توان به چگونگی تدوین برنامه‌های درسی مراکز تربیت معلم پی برد که:

- * چه قدر حساس است؟
- * چه قدر پر مسئولیت است؟
- * چه قدر مستلزم اطلاعات و تجربه است؟
- * چه قدر در حال و آینده پاس‌نویس یک جامعه حتی جهان مؤثر است؟
- * چه کسانی باید این مهم را برعهده بگیرند؟
- * چه شرایطی باید در مراکز تربیت معلم فراهم شوند؟
- * روش‌ها و راهبردهای آموزش چگونه باید باشند؟
- * از چه نوع فناوری آموزشی و چگونه باید استفاده شود؟
- * وضع آمادگی دانشجویان این مراکز برای پرداختن به امر تربیت یا آموزش - پرورش در جهان امروز و فردا چگونه باید ارزش‌یابی شود؟
- * استادان آن‌ها باید از چه اطلاعات و تجربه‌هایی برخوردار باشند؟
- * شخصیت و فرهنگ ایشان چگونه باید باشند؟
- * مدیر و مدیریت آن چگونه باید باشد؟
- * چه فلسفه‌ی تربیتی باید بر ساختار آن‌ها حاکم باشد و چرا؟

در هر صورت، فراموش نکنیم که به گفته‌ی افلاطون «تربیت اخلاقی از راه اندرز، تذکر و تلقین تحقق نمی‌یابد. تربیت فکری نیز فقط با کار و فعالیت فکری، مواجهه با مسائل و ارائه‌ی راه‌حل میسر شود.»^۱

معلمی، حرفه‌ای است بسیار پیچیده، دشوار و چندین‌بعدی؛ خصوصاً در جامعه و جهان امروز و فردا. پس این حرفه و متصدیان آن را بیابید. شاید معلمی تنها حرفه‌ای است کاملاً الهی / انسانی و پر مسئولیت. بنابراین، فرایند «تقوا» بیش از سایر حرفه‌ها مطرح است و باید باشد و نخستین گام «تقوا» پیشگی مطمئن، خودشناسی و خودپذیری است. این هم توصیه‌ی کنفوسیوس اندیشه‌مند چینی:

اگر نیت یکساله داری، برنج بکار
اگر نیت دهساله داری، درخت بکار
اگر نیت صدساله داری، انسان تربیت کن.

بدیهی است که تربیت خویشتن براساس «خودشناسی»، مقدم بر تربیت دیگران است.

زیرنویس

۱. در این مورد، مطالعه‌ی مقاله‌ی بسیار مفید خانم دکتر روزین اعوانی در مجله‌ی «جستار»، شماره‌ی اول، پاییز ۱۳۸۷ توصیه می‌شود.

در همه چیز هنر و عیب هست...

بازی‌ها و فعالیت‌هایی خلاقیت محور
بر مبنای تمثیل‌ها و افسانه‌های «لافونتن»
برای توسعه‌ی سواد خواندن
در میان دانش‌آموزان دبستانی

مرتضی مجدفر

اشاره

در شماره‌ی قبل، انتشار نخستین بخش از سلسله مطالب لافونتن در کلاس درس را آغاز کردیم که به ارائه‌ی تمثیل‌هایی از لافونتن بر مبنای کتاب‌های بخوانیم و بنویسیم پایه‌های چهارم و پنجم دبستان و استخراج تمرین‌هایی خلاقیت‌محور بر اساس همین تمثیل‌ها و افسانه‌ها اختصاص دارد. در این شماره، یک داستان دیگر را همراه با سه پرسش از محتوای داستان و تمرین‌ها و بازی‌هایی متنوع در ارتباط با داستان آورده‌ایم. همراهی آموزگاران محترم با دانش‌آموزان و یا قرائت داستان‌ها در کلاس و انجام تمرینات به شکل گروهی، از روش‌هایی است که به توسعه‌ی مفاهیم مندرج در داستان‌ها و به‌ویژه تمرین‌ها کمک می‌کند.

انسان و مار سیاه

روزی از روزها، انسان که در صحرا مشغول کار بود، مار سیاهی را دید. او به مار گفت: «ای حیوان آزار دهنده و وحشتناک! الان تو را می‌کشم تا خوبی کار من به همه‌ی انسان‌ها برسد.» انسان این حرف را زد و بلافاصله مار را گرفت. بعد او را داخل یک توبره انداخت. مار پرسید به چه گناهی دستگیر شده است و انسان با اعلام این که حق با اوست، گفت: «اگر تو را رها کنم، من کسی خواهم بود که به بدی‌ها دامن زده‌ام. من هیچ‌وقت چنین کار احمقانه‌ای را انجام نمی‌دهم. باید تو را بکشم که مردم از نیش زهردار تو در امان باشند.» مار سیاه، پس از این که حرف‌های انسان را شنید، گفت: «ای

آدمیزاد! اگر همه‌ی بدی‌ها و سیاه‌کارها از بین بروند، آیا انسانی هم روی زمین باقی خواهد ماند؟ و اما برگردیم به صحبت‌های تو، فکر می‌کنم با این حرف‌هایی که می‌زنی، در واقع تنها گناه‌کار بودن خودت را اثبات می‌کنی. اگر به کاری که کرده‌ای، قدری با دقت نگاه کنی، می‌فهمی چه می‌گویم. الان زندگی من در دست توست. کشتن من برای تو هیچ کاری ندارد. اگر می‌خواهی، مرا بکش. اما به این هم فکر کن که کار تو هم، نمونه‌ای از زشتی است. آیا کشتن حیوانی که اصلاً آزاری به تو نرسانده است، کار خوبی است که به آن افتخار می‌کنی؟»

انسان این حرف‌ها را که از مار سیاه شنید، از فکر خود با مار سخن گفت: «راست می‌گویی. کشتن تو الان راحت‌ترین کار برای من است. اما بهتر است نظر دیگران را هم در این باره بدانیم.» در نزدیکی آن‌ها، گاو ماده‌ای در حال چرا بود. آن‌ها گاو ماده را فرا خواندند و اختلاف نظر خودشان را به او گفتند و خواستند که او هم نظرش را بدهد. او گفت: «مرا فقط برای این کار صدا زدید؟ من فکر می‌کنم در مورد این مسئله، حق با مار است. چرا از

شما پنهان کنم، بگذارید درد دلم را بگویم. سال‌هاست به انسان‌ها خدمت می‌کنم. هر چه دارم مال آنهاست. از شیرم، کره، پنیر، سرشیر و دوغ درست می‌کنند. از بچه‌هایم بهره می‌برند. برای سلامتی خود، از من استفاده می‌کنند. تمام سختی‌هایی که می‌کشم، صرفاً برای راحتی انسان‌هاست. ولی الان که پیر شده‌ام، مرا به حال خودم رها ساخته‌اند. کسی نیست به من آب و علف بدهد. پیر و از کار افتاده شده‌ام و حتی نمی‌توانم به چرا بروم. فکر می‌کنم اگر بیشتر از این توضیح بدهم، اضافه است. الان خودتان فکر کنید و ببینید چه کسی قدرتان نیست؟»

حرف‌های گاو ماده، آدمیزاد را عصبانی کرد. بنابراین گفت: «این حیوان عقل درست و حسابی ندارد. هر چیزی به ذهنش می‌رسد، به زبان می‌آورد. من اصلاً حرف‌هایش را قبول ندارم. بیا این بار حرف‌های گاو نر را گوش کنیم، حتماً او حرف‌های درستی خواهد زد.»

مار سیاه گفت: «باشد، من هم حرف‌های گاو نر را قبول می‌کنم.»

آن‌ها گاو نر را صدا زدند. گاو نر با گام‌هایی سنگین به طرف آن‌ها آمد. حرف‌هایی را که به گاو ماده زده بودند، به گاو نر نیز گفتند و از او خواستند نظرش را درباره‌ی اختلاف نظر آن‌ها بگوید. گاو نر گفت: «ما تمام عمرمان را در خدمت به انسان‌ها می‌گذرانیم. آن‌ها، انجام کارهای بسیار سخت را بر عهده‌ی ما می‌گذارند. اول هر سال کشاورزی، ما در شخم زدن زمین‌ها به انسان‌ها کمک می‌کنیم. در حالی که خدا از هر نوع لطفی به این آدمیزاد دریغ نکرده و همه‌جور روزی را در اختیارش قرار داده است. آن‌ها همیشه در حال آزار و اذیت و ظلم کردن بر ما هستند و خوبی‌هایمان را نادیده می‌گیرند. هر چه برای آن‌ها کار و به آن‌ها خوبی می‌کنیم، سهممان کمی خوراکی و یک عالم ضربه‌ی چوب دستی است که بر سرمان فرو می‌آید. سن مان هم که بالا می‌رود، خرخره‌ی ما را می‌گیرند و قربانی مان می‌کنند.»

آدمیزاد، از حرف‌های گاو نر هم راضی نشد و با عصبانیت گفت: «این حرف‌های به درد نخور خسته‌ام کرد. این گاو بی‌مقدار، به جای آن‌که راست بگوید، آسمان و ریسمان را به هم می‌بافد و ما انسان‌ها را گناهکار می‌داند. من حرف‌های او را هم قبول ندارم.»

و در نهایت، مار و انسان به این نتیجه رسیدند که حرف‌های درخت را نیز گوش کنند. آن‌ها نمی‌دانستند که گله و شکایت درخت از همه بیشتر خواهد بود. درخت گفت: «هیچ‌کس به اندازه‌ی من به آدمیزاد خدمت نکرده است. من انسان‌ها را از سرما و گرما محافظت می‌کنم. باغ‌ها، باغچه‌ها و مزرعه‌ها را برای آن‌ها به وجود می‌آورم. حال در مقابل این خوبی‌ها، آدمیزاد با ماها چه می‌کند؟ تیشه برمی‌دارد و به ریشه‌ی ما می‌زند. آیا درختی را که در بهار شکوفه می‌دهد، در تابستان سایه‌سار دارد و در پاییز میوه می‌دهد، با تبر بر زمین می‌اندازند؟ آن‌ها مرا هرس می‌کنند و من

خیلی از این بابت متشکرم. آیا شاخه و برگی که از هرس من به وجود می‌آید، برای انسان کافی نیست؟ آیا بهتر نیست آن‌ها گوشه‌ی چشمی نیز به زندگی من داشته باشند و زنده ماندن را حق من بدانند؟»

اگرچه آدمیزاد در دل، هر آن‌چه را که گفته می‌شد، قبول داشت و شکی در درستی آن‌ها نداشت، ولی نمی‌توانست بپذیرد که همه علیه انسان‌ها حرف بزنند و او سکوت کند. هدف او این بود که به هر قیمتی که هست، حق با او باشد و بتواند بر مار غلبه کند. بنابراین بی‌مقدمه شروع به حرف زدن کرد: «آهای! ببینید من چه قدر مخلوق خیرخواهی هستم...»

و بعد توپره‌ای را که مار را در آن انداخته بود، آن قدر به زمین و درخت‌ها کوبید که حق زندگی کردن را از مار سیاه گرفت و او را کشت.

سه پرسش

۱. گناه مار سیاه چه بود؟

- (الف) مار بودن
- (ب) سیاه بودن
- (پ) نیش زدن انسان‌ها.

۲. آدمیزاد برای کشتن یا نکشتن مار، با چه کسانی گفت و گو کرد؟

- (الف) گاو نر، گاو ماده و درخت
- (ب) انسان‌ها
- (پ) پرنده‌ها.

۳. آدمیزاد در پایان به چه تصمیمی رسید؟

- (الف) مار را کشت.
- (ب) مار را آزاد کرد.
- (پ) مار را در قفس انداخت.

فکر کنید، پاسخ دهید.

۱. مار می‌گوید: «ای آدمیزاد! اگر همه‌ی بدها و سیاه‌کارها از بین بروند، آیا انسانی هم روی زمین باقی خواهد ماند؟» از این سخن مار چنین برمی‌آید که او اعتقاد دارد همه‌ی انسان‌ها بدند. تا چه اندازه با این سخن مار موافق هستید؟ آیا همه‌ی انسان‌ها خوب‌اند؟ آیا همه‌ی انسان‌ها بدند؟ آیا درباره‌ی سرشت یا فطرت چیزی شنیده‌اید؟ به نظر شما بین این مفهوم و خوبی و بدی چه ارتباطی وجود دارد؟

۲. بار دیگر حرف‌های گاو ماده و گاو نر را بخوانید. تا چه اندازه با گلایه‌های این دو موجود موافقت می‌کنید؟ آیا می‌دانید در برخی از کشورها، از جمله کشور ما، انجمن‌های حمایت از حقوق حیوانات وجود دارد؟ تا چه میزان با فعالیت این قبیل انجمن‌ها موافقت می‌کنید؟

به نظر شما اعضای این انجمن‌ها برای مقابله با انسان‌هایی که به شکل‌های گوناگون به حیوانات آسیب می‌رسانند، چه باید بکنند؟

۳. یکی از کارهای خوب رایج در میان ما انسان‌ها، مشورت‌خواهی از دیگران در تصمیم‌گیری‌هاست. در داستانی که خواندید، آدمیزاد با گاو ماده، گاو نر و درخت مشورت می‌کند و در نهایت آن‌طور که خودش می‌خواهد، تصمیم می‌گیرد. آیا این فرد، فرایند مشورت کردن و مراحل آن را به درستی رعایت کرده است؟ (با مراجعه به آموزگار خود و کتاب‌های علوم اجتماعی، در مورد ویژگی‌های مشورت‌خواهی تحقیق کنید).

۴. در این داستان، از خلال گفت‌وگوی انسان با گاو ماده، گاو نر و درخت، مسائلی برای ما آشکار می‌شود. گفت‌وگو کردن را تا چه اندازه در ارتباطات اجتماعی دارای اهمیت می‌دانید؟ آیا در این داستان، از نتایج گفت‌وگو، استفاده‌ی مثبت به عمل آمد؟

۵. آیا همه‌ی انسان‌ها خیرخواه انسان‌های دیگرند؟ به نظر شما اگر انسان داستان ما، مار را نمی‌کشت، او در حق سایر انسان‌ها خیرخواهی نکرده بود؟

۶. آیا حرف‌های گاو ماده، گاو نر و درخت را قبول دارید؟ بر کدام بخش از حرف‌های آن‌ها می‌توان انتقادهایی وارد کرد؟

۷. به نظر شما اگر گاو ماده، گاو نر و درخت، انسان بودند و می‌توانستند مقابله به‌مثل کنند، چه اتفاقی می‌افتاد؟ داستان را بر این اساس تغییر دهید.

۸. ضرب‌المثلی است که می‌گوید: «تا پا روی دم مار نگذاشته‌اید، شما را نیش نخواهد زد.» این ضرب‌المثل را براساس محتوای داستانی که خواندید، تحلیل کنید.

۹. در زبان فارسی، نوع گاو براساس جنسیت تفکیک شده است: گاو نر، گاو ماده. در حالی‌که در بسیاری از زبان‌ها و گویش‌های بومی و محلی ایران، برای جنس نر و ماده‌ی این حیوان و نیز سن‌های گوناگون هر جنس، اسامی گوناگونی وجود دارد. یکی از زبان‌ها و گویش‌های بومی و محلی را انتخاب و در مورد اسامی گاو در جنس‌ها و سن‌های گوناگون تحقیق کنید. (زبان یا گویشی را انتخاب کنید که یا خود و پدر و مادرتان به آن زبان حرف می‌زنید و یا به راحتی با مراجعه به بزرگ‌ترهای فامیل و آشنایان نزدیک، امکان تحقیق برایتان میسر است).

۱۰. این بیت را در نظر بگیرید:

تا توانی می‌گریز از یار بد

یار بد، بدتر بود از مار بد

حال به پرسش‌های زیر پاسخ دهید:

الف) بیت بعدی این شعر چیست؟

ب) شعر از کیست؟

ج) تا چه اندازه با مفهوم نهفته در شعر موافق هستید؟

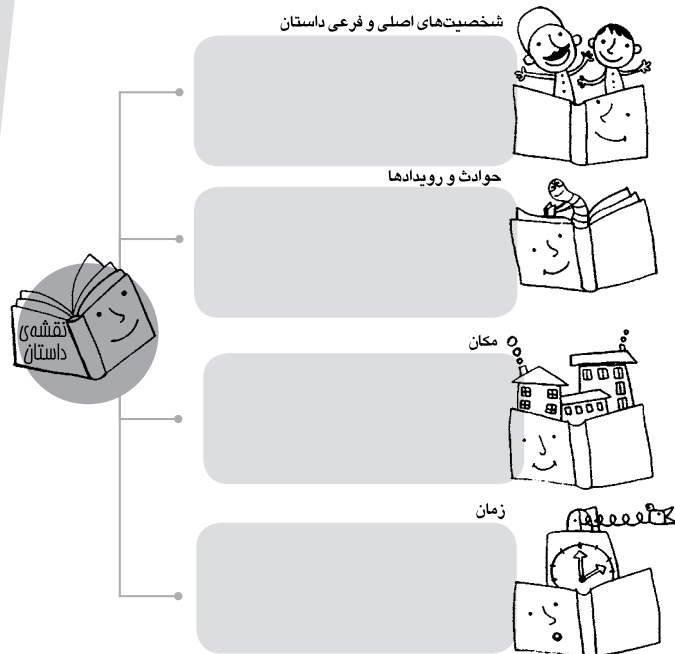
د) آیا در مقابل مار بد که در شعر از آن یاد شده است، مار خوب هم داریم؟

کلمه‌ها و ترکیباتی که برای نخستین بار در این داستان با آن‌ها آشنا شدی

معانی آن	کلمه (و یا ترکیب)

در مورد معنای هر کلمه، لابل یکی از فعالیت‌های زیر را انجام بده.

- با دوستان خود گفت‌وگو کن.
- با پدر و مادر بحث کن.
- درستی آن را با آموزگار کنترل کن.
- با مراجعه به لغت نامه، فرهنگ نامه و یا دایرةالمعارف، اطلاعات بیشتری به دست آور.

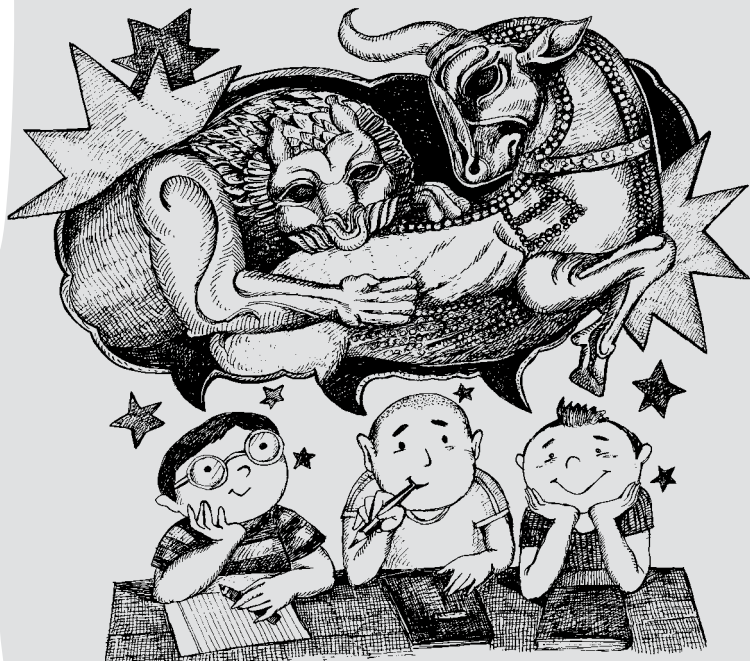

از هرکس و هر چیزی که اطراف ماست، می‌توان برای تدریس بهره برد

عمه خانم، یک رسانه‌ی آموزشی!

مریم مؤذنی میمندی

آموزگار دبستان آیت‌الله طالقانی، منطقه‌ی ۱۴ تهران

داشتم وارد کلاس می‌شدم که خانم صدیق، خدمتگزار مدرسه، خودش را به من رساند و گفت: «پیرزنی آمده و می‌گوید یک دقیقه با شما کار دارد. اصرار دارد همین حالا شما را ببیند.»

چون صلاح نبود پیرزن ۴۵ دقیقه معطل شود، از خانم صدیق درخواست کردم ایشان را به سمت کلاس راهنمایی کند. پس از احوال‌پرسی با دانش‌آموزان و حضور و غیاب آن‌ها، چند ضربه به در نواخته شد. وقتی در کلاس را گشودم، با تعجب عمه‌ام را دیدم که در شیراز سکونت دارد و متأسفانه، به علت مشغله‌های بسیار، مدت زیادی از او بی‌خبر بودم.

عمه‌خانم را به دانش‌آموزان کلاس که با تعجب و سکوت شاهد صحنه‌ی دیدار و احوال‌پرسی ما در آستانه‌ی در بودند، معرفی کردم و با احترام از ایشان دعوت کردم روی صندلی خودم بنشیند. پس از این‌که روان‌خوانی درس و سؤالات مستمر از دانش‌آموزان به پایان رسید، از عمه‌خانم خواهش کردم، مکان‌های دیدنی شهر شیراز را نام ببرد و درباره‌ی آن‌ها برای بچه‌ها صحبت کند. انصافاً او هم خیلی خوب از عهده‌ی این کار برآمد. پاسخ‌های دانش‌آموزان به سؤال‌های تکمیلی پایان تدریس، به خوبی مبین این نکته بود.

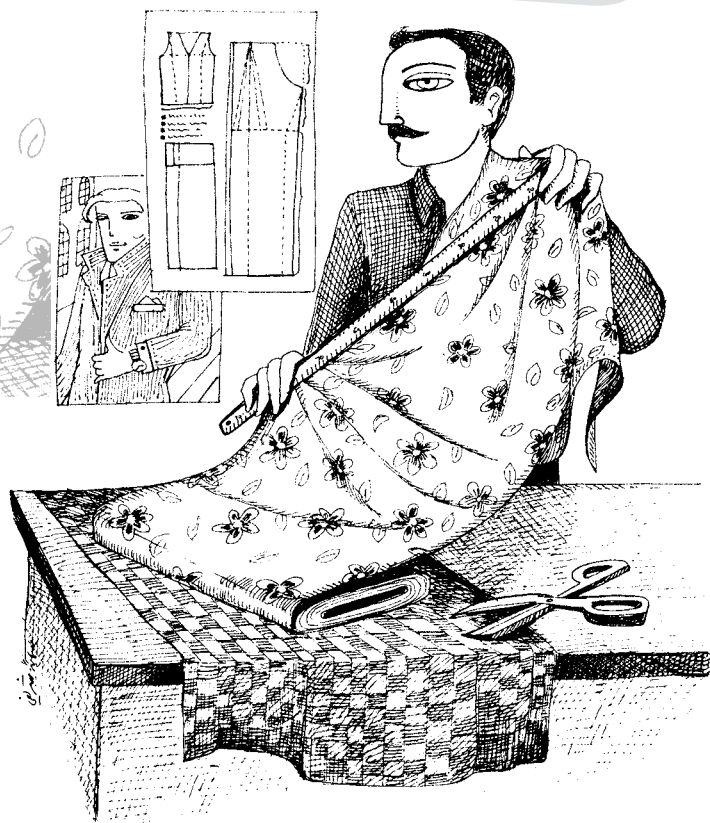
تدریس آن روز، یکی از تدریس‌های موفق من بود که خاطره‌ی آن هرگز از یادم نمی‌رود.

های کارهای بخند

مهندس پارچه‌فروش!

در زنگ بخوانیم، در نگاره‌ی ۱۱، درباره‌ی با مشاغل گوناگون صحبت کردم و از دانش‌آموزان شغل پدرشان را پرسیدم. به‌طور اتفاقی هفت هشت نفر پشت سرهم گفتند: مهندس راه و ساختمان، مهندس عمران، مهندس صنایع و... نوبت رسید به یکی از دانش‌آموزان که ظاهراً چون نمی‌خواست کم بیاورد، گفت: «مهندس پارچه‌فروش!»

فرزانه طوسی، آموزگار دبستان معلم، تهران

هدیه‌ای برای خوانندگان رشد آموزش ابتدایی؛

۱ کتاب در ۸ شماره

نوآوری در یادگیری با تکالیف درسی خلاق

راهنمایی برای آموزگاران، پدران و مادران

بر اساس نوشته‌ای از؛ نانسی پائولو
ترجمه‌ی؛ زری آقاجانی
مطالعه‌ی تطبیقی و آماده‌سازی؛ رشد آموزش ابتدایی

بخش دوم

غلبه بر مشکلات تکالیف درسی

مشکلات دانش‌آموزان در انجام تکالیف درسی، غالباً بازتاب تغییراتی است که امروزه در جوامع توسعه‌یافته و در حال رشد به وقوع پیوسته است.

مری. بس بلجن^۱ معلم شاغل در اداره‌ی آموزش و پرورش ایالات متحده و مدرس باسابقه‌ی تاریخ، انسان‌شناسی و انشا در دبیرستانی در «مینه سوتا»^۲ می‌گوید: «بیش‌تر بچه‌ها، عصرهنگام و موقع بازی در بیرون از خانه، حتی برای صرف یک بشقاب شیرینی نیز به منزل نمی‌آیند، در حالی که به محض آمدن به منزل، مادر می‌گوید: تکلیف را انجام بده!»

شکوه‌السادات مدنی، آموزگاری که سابقه‌ی ۳۰ سال تدریس در دوره‌ی ابتدایی را در شهرهای کشورمان در کارنامه‌ی خود

دارد، مهم‌ترین مشکل دانش‌آموزان را در انجام تکالیف درسی، توجه نکردن پدران و مادران به نیازهای عاطفی کودکان و صدور دستورالعمل‌های پی‌درپی باید و نبایدی برای انجام هرچه سریع‌تر تکلیف از سوی آنان می‌داند و می‌گوید: «مادران، بدون آن‌که کودکان خود را حتی برای لحظاتی در انجام تکالیف یاری دهند، دائماً از فاصله‌ی دور - مثلاً آشپزخانه - در حال امر و نهی هستند و اصلاً توجه نمی‌کنند کودکان نیازها و خواسته‌هایی دارند که با انجام تکلیف در تقابل است و باید به آن‌ها توجه شود.» وی البته تعیین حجم نامناسبی از تکالیف برای دانش‌آموزان از سوی برخی معلمان و غیرجذاب بودن تکالیف را در بی‌علاقگی کودکان و ایجاد مشکل در زمینه‌ی تکلیف، بی‌تأثیر نمی‌داند.

بسیاری از پدران و مادران می‌گویند: «به‌دلیل مشکلات ناشی از کار

بیرون، حدود زمان شام و پس از یک روز فعالیت کاری خسته‌کننده، به خانه می‌آیند و بسیار خسته‌تر از آن هستند که بر تکالیف فرزندان خود نظارت داشته باشند. هم‌چنین عده‌ای معتقدند، مشکلات شخصی دانش‌آموزان و رقابت در برتری‌جویی، می‌تواند از مسائلی باشد که مانع از انجام تکالیف به‌طور موفقیت‌آمیز می‌شود.

هرگاه دانش‌آموزان خانم **دیزنبورک** ۳ از انجام تکالیف به‌طور مکرر سر بازمی‌زنند، وی به منزل آن‌ها تلفن می‌کند. در این مواقع، غالباً متوجه شده است که پدران و مادران و یا معلمان خصوصی، از مشکل به‌وجود آمده برای دانش‌آموزان مطلع نیستند. وی می‌گوید: «پدران و مادران می‌خواهند بچه‌ها به محض رسیدن به منزل، انجام تکالیف خود را آغاز کنند. این کار، به‌ویژه زمانی که والدین هنوز سر کار هستند، مفید است و برای صرفه‌جویی اوقات در اختیار بچه‌ها، تا قبل از این که پدران و مادران آن‌ها به منزل بازگردند، روشی سودمند محسوب می‌شود.»

اما این خانم معلم، براساس تجربه می‌داند، بچه‌هایی که دارای مشکلاتی در انجام تکالیف درسی هستند، احتیاج دارند که از طرف کسی تحت نظارت قرار گیرند و مسئولیت کارشان در انجام تکالیف، به‌طور کامل و صحیح از سوی آن‌ها به عهده گرفته شود. وی با تأسف می‌گوید، بارها شاهد چنین ماجراهایی بوده است و اظهار می‌دارد: «وقتی خود من نیز از سر کارم به منزل برمی‌گردم، فرزندم می‌گوید تکالیفش را تمام کرده است و من نمی‌دانم واقعاً تا چه اندازه گفته‌های وی صحت دارد.»

بیش‌تر پدران و مادران، وقتی از سر کار به خانه برمی‌گردند، آن‌قدر خسته و گرفتار مسئولیت‌های زندگی هستند که به ندرت برای کنترل و نظارت دقیق بر تکالیف فرزندانشان فرصت کافی پیدا می‌کنند. در عوض، دانش‌آموزان راه‌ها و فعالیت‌های زیادی برای گذراندن وقت خود در پیش دارند که انواع مشغله‌ها و بازی‌های قدیمی و جدید، فعالیت‌های ورزشی، شرکت در سرودهای دسته‌جمعی، تماشای تلویزیون و همراه شدن با صحبت‌های خانوادگی، از جمله‌های این روش‌ها هستند.

برخی از معلمان، از وجود مشکلاتی در ارتباط با دانش‌آموزانی که انجام تکالیف درسی را کاری بی‌فایده و طاقت‌فرسا تلقی می‌کنند، خبر می‌دهند. هم‌چنین، بعضی دیگر می‌گویند، تعدادی از دانش‌آموزان، بدون هیچ شرمی، از انجام تکالیف سر بازمی‌زنند و موقعیت بغرنجی را پیش روی معلمان قرار می‌دهند.

امروزه، هم‌چون سایر مقوله‌های تربیتی، بیش‌تر بچه‌ها

در انجام تکالیف درسی نیز مشکلاتی دارند که این موضوع با برخی از مسائل موجود در مدرسه و جامعه ارتباط دارد. یکی از این مسائل، توانایی انجام تکالیف ارائه شده به‌طور موفقیت‌آمیز توسط فراگیرندگان است؛ نکته‌ای که معلمان در ارائه‌ی تکالیف به دانش‌آموزان باید در نظر داشته باشند. اگر تکالیف خارج از حد دانش‌آموز باشد، به‌طور قطع انجام نشدن آن توسط دانش‌آموز و یا انجام شدن آن توسط پدر و یا مادر را در پی خواهد داشت که به هیچ‌عنوان مثبت و اثربخش نیست.

کارشناسان تربیتی و معلمان، هم‌چنین از دلایل زیر به‌عنوان مهم‌ترین دلایل ایجاد مشکلات در حوزه‌ی تکالیف درسی سخن می‌گویند:

- گرفتاری و یا بی‌ثباتی خانواده‌های دانش‌آموزان؛
- ارائه نشدن الگوی مثبت از سوی پدران و مادران؛
- فقر خانواده و کار دانش‌آموزان در اوقات غیرمدرسه؛
- ضعف نظام یاددهی - یادگیری مدرسه و بی‌نظمی‌های مفرط در محیط آموزشگاه؛
- آشنا نبودن معلمان با روش‌های مدرن یاددهی - یادگیری، به‌ویژه در زمینه‌ی ارائه‌ی تکالیف درسی؛
- دغدغه‌های فکری دانش‌آموزان درباره‌ی مسائل غیرآموزشی و غلبه‌ی این‌گونه مشکلات بر زندگی روزمره‌ی فراگیرندگان، هم‌چون معاشرت با دوستان ناباب، دیدارهای غیرضروری و مکرر با دوست جنس مخالف، سرگرمی‌های ناسالم و...؛
- مشکلات ناشی از وابستگی‌های شیمیایی، اعتیاد، بارداری‌های ناخواسته در سنین دبیرستان (بیش‌تر در جوامع صنعتی و غربی)، رسیدگی به خواهران و برادران به جای والدین و...؛
- هم‌چنین، خانواده‌هایی که مدام فرزندان‌شان را از مدرسه‌های به‌مدرسه‌ی دیگر منتقل می‌کنند (و حتی این موضوع را به نوعی با پویایی خانواده مرتبط می‌دانند)، برای کودکان خود در زمینه‌ی مسائل آموزشی و نیز تکالیف درسی، مشکل می‌آفرینند.
- بدیهی است در ارتباط با نکته‌هایی که بیان شد، در نظر گرفتن ویژگی‌های فرهنگی - محیطی از جمله مسائل مذهبی، بسیار حائز اهمیت است.

نکاتی برای انجام بهینه‌ی تکالیف درسی

۱. انتظارات خود را در ابتدای سال تحصیلی بازگو کنید.

قبل از طرح اولین تکالیف درسی برای دانش‌آموزان خود،

به‌طور اجمالی، اصول و چگونگی ارائه و انجام تکالیف درسی را بیان کنید. حتی توضیح کتبی شما از انتظارات خودتان درباره‌ی نحوه‌ی انجام تکالیف درسی، شانس دانش‌آموزان را در انجام آن به‌طور موفقیت‌آمیز، افزایش می‌دهد. این کار را به‌ویژه می‌توان برای دانش‌آموزان دوره‌های بالای تحصیلی به راحتی انجام داد. دانش‌آموزان باید بدانند:

☑ تکالیف درسی مهم‌اند و هدف ویژه‌ای دارند؛

☑ انجام دادن و ندادن تکلیف، پیامدهایی دارد. از جمله، اگر تکالیف کامل نباشند و یا انجام نگیرند، ممکن است نمرات پایینی نصیب دانش‌آموز شود.

همه‌ی دانش‌آموزان دوست دارند که در سطوح بالاتری قرار گیرند. تحقیقات نشان داده‌اند، زمانی که معلم تکالیف مناسبی را طرح می‌کند و هدفشان را از انجام آن‌ها بیان می‌دارند، دانش‌آموزان به موفقیت‌های علمی بیش‌تری دست می‌یابند.

باید به دانش‌آموزان اجازه دهیم که بدانند تکالیف برای چه وقت و به چه مقدار تعیین می‌شوند. بسیاری از معلمان، برای انجام تکالیف، به داشتن برنامه‌ای ثابت و همیشگی اعتقاد دارند و می‌گویند، این کار، دانش‌آموزان را در به خاطر آوردن زمان انجام تکالیف یاری می‌دهد. برای مثال، این معلمان هر دوشنبه و پنج‌شنبه‌شب، انجام فعالیت مشخصی را از دانش‌آموزان طلب می‌کنند. این برنامه، به‌ویژه در دوره‌ی ابتدایی، بسیار حائز اهمیت است. هم‌چنین، برنامه‌های ثابت می‌توانند به پدران و مادران پرمشغله نیز در به یاد آوردن زمان مناسب برای نظارت بر انجام تکالیف فرزندانشان کمک کنند.

پدران و مادران (و معلمان خصوصی)، به‌ویژه والدین کودکان دوره‌های پایین‌تر که به‌طور فعال درگیر نظارت بر انجام تکالیف درسی فرزندانشان خود هستند، باید اهداف و انتظارات معلم را از تعیین تکالیف درسی بدانند. آن‌ها باید بدانند که حمایت و تشویق، در انجام موفقیت‌آمیز تکالیف توسط فرزندانشان، بسیار تعیین‌کننده و حساس است.

معلمان می‌توانند به روش‌های متنوع با خانواده‌ها ارتباط برقرار کنند. آن‌ها می‌توانند هدف‌ها و خواسته‌های خود را از انجام تکالیف درسی به‌طور کتبی به اولیا اطلاع دهند یا در جلسه‌ای مشترک آن‌ها را طرح کنند. تشکیل جلسه با پدران و مادران در ابتدای سال تحصیلی و تکرار آن در طی سال، اکنون از روش‌هایی است که در آموزش و پرورش کشورمان، به‌ویژه در دوره‌ی ابتدایی،

به خوبی به اجرا درمی‌آید. علاوه بر این دو نکته، برخی از معلمان یادداشت‌های اختصاصی خانگی تنظیم می‌کنند که اهدافشان را از انجام تکالیف، برای والدین (و یا معلمان خصوصی) بیان می‌دارند. در این یادداشت‌ها، از آن‌ها خواسته می‌شود که مفاد یادداشت را بخوانند، به آن‌ها عمل کنند و به مدرسه بازگردانند. برای این روش، هم‌اکنون در برخی از مدارس کشورمان، انواع دفترهای ارتباط با خانه و مدرسه طراحی شده است که در صورت جدیت در اجرا و توجه به تعامل خواسته‌های معلمان و اولیا از یکدیگر، طرح بسیار خوب و اثربخشی است. بعضی دیگر از معلمان، به‌طور اختصاصی با پدران و مادران صحبت می‌کنند و یا به اولیا (و معلمان خصوصی) تلفن می‌کنند و ای‌میل می‌زنند، ولی برای برقراری ارتباط با آن دسته از اولیایی که تماس با آن‌ها مشکل است، تلاش خاصی انجام می‌شود.

* خانم مری دان، معلم ریاضی کلاس ششم در ایالت

کنتاکی، در شروع هر نیم‌سال، برای کمک به شاگردان خود در انجام تکالیف درس ریاضی، دو کار انجام می‌دهد:

اول، از شاگردان خود سؤال می‌کند، آیا می‌خواهید در امتحانات قبول شوید؟ و سپس به آن‌ها می‌گوید، برای رسیدن به هدف قبولی، باید تکالیف خود را به‌طور کامل انجام دهید.

دوم، به‌طور مداوم تکالیف درسی متنوعی طرح و تعیین می‌کند و به دانش‌آموزان می‌گوید که برای هر شب، چه میزان تکلیف دارند و چگونه باید آن را با دقت انجام دهند.

وی می‌گوید: «من به‌طور مکرر تمرین درسی (یا تکلیف) طرح می‌کنم. من به دانش‌آموزانم می‌گویم، آن‌ها در چه حدی هستند، اما هنوز توقعات و معیارهای من در حد بالایی قرار دارند؛ خیلی بالا. اما این حد حتماً دست‌یافتنی است.»

* علیرضا مهدی‌پور، دبیر زیست‌شناسی از استان گلستان

نیز، طرح درس سالانه‌ی خود را با الگویی شبیه به طرح خانم مری دان، سامان‌دهی می‌کند. وی می‌گوید: «من برای هر یک از بخش‌های تدریسم، سه دسته تمرین درسی، طراحی می‌کنم و در اختیار دانش‌آموزانم قرار می‌دهم. این سه دسته تمرین، به‌صورت آموزش برنامه‌ای و پلکانی تدوین می‌شوند و گذر از هر مرحله، مرحله‌ی بعدی را در پی خواهد داشت. در این حالت، دانش‌آموز از صعود خود احساس شغف می‌کند و سطح یادگیری خود از مطالب آموخته شده را حدس می‌زند.»

* در شروع هر نیم‌سال تحصیلی، جوان هارمن، از

دانش‌آموزانش می‌خواهد، قراردادی را امضا کند. زیرا وی معتقد است، این کار سطح تکالیف را بهبود می‌دهد و ارتقا خواهد بخشید. وی در قسمتی از قرارداد، از دانش‌آموزان ارشد کلاس‌های زبان انگلیسی و فرانسوی می‌خواهد، نمره‌ای را که آن‌ها انتظار دارند در طول نه هفته‌ی کلاس درس به‌دست آورند، حدس بزنند. سپس از آن‌ها می‌خواهد، نحوه‌ی رسیدن به این هدف را بنویسند. هم‌چنین یادآور شوند که معلمان‌شان چگونه می‌توانند در راه رسیدن به این هدف، به آن‌ها کمک کنند. **جوآن هارمن** بالآخره از دانش‌آموزان خود می‌خواهد، دو جمله‌ی زیر را در نظر بگیرند:

۱. من تمایل دارم عادت خود را برای رسیدن به هدفم تغییر دهم.
۲. من تمایل ندارم عادت خود را برای رسیدن به هدفم تغییر دهم.

و به این صورت، خانم هارمن، دانش‌آموزان را به تنظیم اهداف موردنظر خود وامی‌دارد. وی می‌گوید: «اولیا خوش حال می‌شوند وقتی می‌بینند کسی فرزندانشان را مجبور می‌کند، برای اهداف آینده‌ی خود و راه‌های رسیدن به آن، برنامه‌ریزی کنند.» وی هم‌چنین اظهار می‌دارد: «اگر نمره‌ی دانش‌آموزی کم شود، به او می‌گویم این نتیجه‌ای نبود که من و شما به دنبال آن بودیم.»

* ابوالفضل مداح، یکی از دبیران باتجربه‌ی علوم تجربی دوره‌ی راهنمایی تحصیلی در شهر تهران، ایجاد خودباوری و نیل به اهداف را در دانش‌آموزان خود، به شیوه‌ی دیگری پی می‌گیرد. وی می‌گوید: «درست در اولین یا دومین جلسه‌های تدریس خود در ابتدای سال تحصیلی، آزمون بسیار ساده‌ای را از دانش‌آموزانم به عمل می‌آورم که موفقیت همه در آن حتمی است و شاید کمترین نمره‌ی کلاس ۱۸ باشد. وقتی ورقه‌های تصحیح‌شده‌ی دانش‌آموزان را به آن‌ها بازمی‌گردانم، از نمره‌های خوب آن‌ها اظهار رضایت می‌کنم و از این‌که موفقیت نصیب همه شده است، از آن‌ها سپاس‌گزاری می‌کنم. سپس از آن‌ها می‌خواهم، زیر ورقه و همان‌جایی که نمره داده‌ام، جمله‌ای را به این‌صورت بنویسند: من در این آزمون، با نمره‌ی خوب موفق شدم و فکر می‌کنم با کمک معلم خود و تلاشی که انجام خواهم داد، تا آخر سال، موفقیت به‌طور حتمی از آن من است.»

آن‌گاه ورقه‌ها را جمع‌آوری می‌کنم و به‌عنوان متن قرارداد با دانش‌آموزانم، تا آخر سال آن‌ها را نگاه می‌دارم. طی سال‌هایی که تدریس کرده‌ام، تعداد دانش‌آموزانی که نتوانسته‌اند موفقیت خود را

تا آخر سال به‌طور مطلوب حفظ کنند، بسیار کم بوده است و من از این روش راضی هستم.»

* همه‌ی دانش‌آموزان دبیرستانی خانم سیتیا آپولدا، در کلاس‌های هنرهای تجسمی، رایانه و گرافیک، قراردادی را با معلم خود امضا می‌کنند که در آن، اهداف آموزشی و راهکارهای نیل به هر یک از هدف‌ها، با طرح جزئیات مربوط به هر برنامه‌ی درسی و کارهایی که دانش‌آموز باید طی یک سال انجام دهد، توضیح داده شده است. این معلم نیویورکی از شاگردان خود می‌خواهد، نقاط ضعفی را که در به‌دست آوردن نتایج موفقیت‌آمیز تحصیلی دخالت دارند، معرفی کنند. علاوه بر این، انتظارات از انجام تکالیف درسی نیز، قسمتی از قرارداد است. در این میان، پدران و مادران نیز قرارداد را می‌خوانند و مجبور می‌شوند، علاوه بر فراگیرندگان و معلمان، به‌طور فعال در امر تعلیم و تربیت فرزندان خود درگیر شوند و شرکت کنند.

خانم آپولدا معتقد است، عقد قرارداد بین معلمان، دانش‌آموزان و اولیای آن‌ها، اعتماد به‌وجود می‌آورد و از این طریق، غفلت یا کوتاهی در انجام تکالیف درسی، برای شاگردان مشکل و یا غیرممکن می‌شود.

* در هفته‌های اول هر سال تحصیلی، خانم رزماری فاست، هر شب به منزل دانش‌آموزان متوسط کلاس خود تلفن می‌کند تا از انجام تکالیف ارائه شده به آن‌ها مطمئن شود. اگر جواب مثبت باشد، معلم از آن‌ها می‌خواهد که بخشی از تکلیف را برای او بخوانند و اگر جواب منفی باشد، می‌پرسد که چه زمانی می‌تواند دوباره تماس بگیرد. خانم فاست می‌گوید: «این کار، وقت زیادی می‌گیرد، اما ارزشمند است. دانش‌آموزان و خانواده‌های آن‌ها فکر می‌کنند که شما از آن دسته معلمان هستید که بر کار آن‌ها نظارت دائمی دارید. شایعه به سرعت می‌پیچد که فلان معلم به دانش‌آموزان خود در خانه تلفن می‌کند. ولی چند هفته که از آغاز سال تحصیلی می‌گذرد، دیگر تماس‌های تلفنی ضروری به‌نظر نمی‌رسند و دانش‌آموزان عادت می‌کنند و می‌فهمند که خودشان باید بکوشند و تکالیفشان را سر وقت انجام دهند.»

زیرنویس

1. Mary Beth Blegen
2. Minnesota
3. Ms. Dasenbrook
4. Mary Dunn
5. Jo Ann S. Harman
6. Cynthia Appold
7. Rosemary Faucette

او هم می تواند...

آشنایی با کودکان دیرآموز و چگونگی برخورد با آنان

فاطمه پیروی نیا / کارشناس سازمان آموزش و پرورش شهر تهران

✓ نداشتن خودارزشمندی و در عین حال، محبت پذیر بودن.
✓ نشان دادن توجه ویژه به بازی.

اشاره

هدف آموزش و پرورش، رشد دادن شخصیت و توانایی های کودک به کامل ترین شکل است. این هدف در مدرسه ها دنبال می شود. در باغ مدرسه، آموزگاران همانند باغبان هایی دلسوز، به روش های گوناگون، در اندیشه ی تربیت گل های نوشکفته ی جامعه قدم برمی دارند.

اما در میان کودکان، درصدی نیز یافت می شوند که مشکلاتی دارند؛ از جمله کودکان دیرآموز. «معاونت آموزش و نوآوری» سازمان آموزش و پرورش تهران درصدد برآمده است تا در قالب آموزش غیرحضور، با انتشار و توزیع بروشورهایی، آموزگاران را با این قبیل دانش آموزان آشنا سازد. با توجه به حضور دیرآموزان در کنار دانش آموزان عادی، لازم است روش های شناسایی و برخورد با آنان مورد توجه قرار گیرد. در پنج بروشوری که سال تحصیلی گذشته بین دبستان های شهر تهران توزیع شد، به طور مجمل اطلاعاتی درباره ی این قبیل کودکان ارائه شده است. آنچه در پی می آید، گزیده ای است از مطالب این بروشورها که کارشناس این طرح ارائه کرده است.

دیرآموز کیست؟

این گونه افراد که در حدود ۱۴ درصد از افراد جامعه را تشکیل می دهند، در حد فاصل بین افراد عقب مانده ی ذهنی و افرادی با عملکرد هوش طبیعی قرار می گیرند. یعنی بهره ی هوشی آنها بین ۷۰ تا ۸۵ درصد است. فرد دیرآموز عقب ماندگی ذهنی ندارد، اما دارای محدودیت در یادگیری است. در نظر داشته باشید که افراد دیرآموز فاقد استعداد نیستند، بلکه مطالب را دیرتر از سایر کودکان فرا می گیرند. در واقع، تفاوت یادگیری آنها در سرعت است، نه کیفیت. دانش آموز دیرآموز، در کارهای مدرسه شکست می خورد و از اجرای وظایفی که عموم هم سالانش انجام می دهند، ناتوان است.

بارزترین ویژگی های عاطفی دیرآموزان

- ✓ اعتماد به نفس پایین
- ✓ ضعف در انگیزه
- ✓ پایین بودن دامنه ی توجه

راهبردها و اصول کلی آموزش دیرآموزان

دیرآموز معمولاً قادر به پذیرش و سازگاری با نوع آموزشی که به دانش آموز عادی ارائه می شود، نیست. از این رو ضروری می نماید که در امر گزینش محتوای آموزشی و روش آموزش وی، سازگاری هایی صورت گیرد. کسب موفقیت اولیه و اجتناب از موقعیت های ناکام کننده، از مهم ترین نکات عاطفی هستند که هنگام آموزش کودک مرزی، باید به آن توجه داشت. در این راه، با تحلیل تکلیف و آموزش برنامه ای، می توان مراحل آموزش را با سطح شناختی فعلی دانش آموز منطبق کرد. توجه به این موضوع مهم است که در زمینه ی آموزش به دانش آموزانی که از توانایی های کمتری برخوردارند، می توان از روش های آموزشی ساختمان دتر، نظیر آموزش برنامه ای، استفاده کرد. به یاد داشته باشیم، موفقیت دانش آموز دیرآموز به هر میزان که باشد، باید مورد تشویق قرار گیرد.

توصیه‌های آموزشی برای تدریس به دانش‌آموزان با نیاز ویژه

دیرآموزی را نباید خصلتی فطری دانست، بلکه ممکن است معلول بیماری، تعلیم و تربیت ناصحیح، بی‌دقتی و حتی رفتار ناصحیح مربی و اطرافیان باشد. بنابراین:

- در مورد کودکان دیرآموز بهتر است از روش اجتماعی کردن (به عنوان یک فعالیت تجربی فعال) استفاده کرد. زیرا در این روش، مفاهیم را در ارتباط با نیازهای خاص یاد می‌گیرند.
- باید بر تکرار مطالب ارائه شده، متناسب با توانایی آن‌ها در یادگیری، تأکید شود.
- عادات ناپخته‌ی آنان مانند شمارش با انگشتان، باید به تدریج حذف شود. (دانش‌آموزان باید به توانمندی‌های دیگری مجهز شوند تا از این عادات غیر آموزشی استفاده نکنند).
- روش تدریس باید توانایی خواندن و فهمیدن مطالب را با استفاده از مسائل عینی در کودکان دیرآموز فراهم سازد.
- با توجه به این‌که کودکان دیرآموز قادر به تمرکز لازم نیستند، عادت به دقت و توجه باید در آنان مورد تأکید قرار گیرد.
- پیش از تدریس مطلب تازه، باید از آموخته‌های پیشین آن‌ها اطمینان حاصل کنیم.
- برنامه‌های موفق برای کودکان دیرآموز، برعلاقه‌ها و تجربه‌های آنان مبتنی هستند.

● تدریس به آن‌ها باید به صورت انفرادی صورت گیرد.^۱
سخن آخر را از دیرآموز دیروز نقل می‌کنیم که اکنون فرد موفقی است و ما از آوردن نامش اجتناب می‌کنیم. وی می‌گوید: «در کودکی همواره مورد سرزنش قرار می‌گرفتم و الفاظی چون او تنبل است و فکر نمی‌کند، آزارم می‌داد. امروز که فردی موفق هستم، با نگاه به گذشته، در کنار آن همه سختی، چهره و دستی مهربان را به یاد می‌آورم که با صبر و حوصله قلم را در دستم نهاد و الفاظ را یک حرف و دو حرف بر زبانم نشاناند. آرزو می‌کنم آن مریبان مهربان را دوباره ببینم. مسیر زندگی من توسط آموزگاران تیزبینم عوض شد. آن‌ها در من ناتوانی ندیدند، و این‌گونه من موفق شدم.»^۲

زیرنویس

۱. در صورتی که نتوان برای دانش‌آموز دیرآموز تدریس انفرادی (تدریس اختصاصی) را سامان داد، باید بخشی از وقت کلاس را به طور ویژه به او اختصاص دادیم. در زمینه‌ی انفرادی ساختن تدریس و راهبردهای مرتبط با آن، به کتاب «راهنمای روش‌های تدریس نوین»، نوشته‌ی دکتر محرم آقازاده، انتشارات آبیژن مراجعه کنید.
۲. برای آشنایی بیشتر با کودکان دیرآموز، نگاه کنید به: مجدفر، مرضی. کودک کلاس اولی من. انتشارات جهاد دانشگاهی تربیت معلم. ۱۳۸۱ (فصل ۲ از بخش هد با عنوان «دیرآموزان و شناسایی آن‌ها در کلاس اول ابتدایی»).

دفتر انتشارات کمک آموزشی

با مجله‌های رشد آشنا شوید

مجله‌های رشد توسط دفتر انتشارات کمک آموزشی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وابسته به وزارت آموزش و پرورش تهیه و منتشر می‌شوند:

مجله‌های دانش آموزی

(به صورت ماهنامه و ۸ شماره در هر سال تحصیلی منتشر می‌شوند):

- **رشد کودک** (برای دانش‌آموزان آمادگی و پایه‌ی اول دوره‌ی دبستان)
- **رشد خواتون** (برای دانش‌آموزان پایه‌های دوم و سوم دوره‌ی دبستان)
- **رشد دانش‌آموزان** (برای دانش‌آموزان پایه‌های چهارم و پنجم دوره‌ی دبستان)
- **رشد نوجوان** (برای دانش‌آموزان دوره‌ی راهنمایی تحصیلی)
- **رشد جوان** (برای دانش‌آموزان دوره‌ی متوسطه و پیش‌دانشگاهی)

مجله‌های عمومی

(به صورت ماهنامه و ۸ شماره در هر سال تحصیلی منتشر می‌شوند):

- **رشد آموزش ابتدایی**، **رشد آموزش راهنمایی تحصیلی**، **رشد تکنولوژی آموزشی**، **رشد مدرسه فردا**، **رشد مدیریت مدرسه**، **رشد معلم**

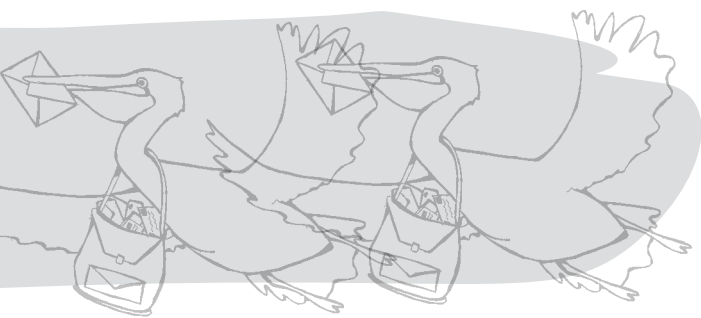
مجله‌های تخصصی

(به صورت فصلنامه و ۴ شماره در هر سال تحصیلی منتشر می‌شوند):

- **رشد برهان راهنمایی** (مجله ریاضی برای دانش‌آموزان دوره‌ی راهنمایی تحصیلی)
- **رشد برهان متوسطه** (مجله ریاضی برای دانش‌آموزان دوره‌ی متوسطه)
- **رشد آموزش قرآن**، **رشد آموزش معارف اسلامی**، **رشد آموزش زبان و ادب فارسی**، **رشد آموزش هنر**، **رشد مشاور مدرسه**، **رشد آموزش تربیت بدنی**، **رشد آموزش علوم اجتماعی**، **رشد آموزش تاریخ**، **رشد آموزش جغرافیا**، **رشد آموزش زبان**، **رشد آموزش ریاضی**، **رشد آموزش فیزیک**، **رشد آموزش شیمی**، **رشد آموزش زیست‌شناسی**، **رشد آموزش زمین‌شناسی**، **رشد آموزش فنی و حرفه‌ای**، **رشد آموزش پیش‌دبستانی**

مجله‌های رشد عمومی و تخصصی برای آموزگاران، معلمان، مدیران و کارکنان اجرایی مدارس، دانش‌جویان مراکز تربیت معلم و رشته‌های دبیری دانشگاه‌ها و کارشناسان تعلیم و تربیت تهیه و منتشر می‌شوند.

- **نشانی: تهران، خیابان ایرانشهر شمالی، ساختمان شماره‌ی ۴ آموزش و پرورش، پلاک ۲۴۶، دفتر انتشارات کمک آموزشی.**
- **تلفن و نمابر: ۰۲۱-۸۸۳۰۱۲۷۸**

اشاره

«با همراهان»، صفحه‌ی ارتباط مخاطبان با دفتر مجله است. شما هم می‌توانید پیام‌ها، نوشته‌ها، درخواست‌ها و سخنان خود را از راه‌های شش‌گانه‌ی ارتباطی (صندوق پستی، تلفن، نمابر، پست الکترونیکی، تلفن پیام‌گیر و مراجعه‌ی حضوری) با مسئولان مجله در میان بگذارید.

مقاله‌ها و نوشته‌های دوستانی را که نام آن‌ها در پی می‌آید، دریافت کردیم. به دلیل بالا بودن آثار دریافت شده از همکاران و محدودیت صفحات مجله، متأسفانه چاپ این آثار در رشد آموزش ابتدایی میسر نیست. با پوزش از این همراهان گرامی، منتظر آثار دیگر آن‌ها هستیم: ایران رئیس‌ی (آموزگار دبستان مطهر، هفتگل خوزستان)، سیدعلی عبداللہی حسینی (کارشناس ارشد برنامه‌ریزی درسی، مازندران)، علی لطفی (کارشناس ارشد تکنولوژی آموزشی، مازندران)، معصومه شهرکی (آموزگار دبستان شریعه افشارنژاد، ناحیه‌ی ۶ مشهد)، آفاق آیتی (مدیر دبستان، تربت حیدریه)، فضا آقازاده (آموزگار ناحیه‌ی ۵ تبریز)، محمد شاه‌حسینی (دانشجوی دکتری توسعه‌ی منابع انسانی، سمنان)، مهین مختاری (گناباد، خراسان رضوی)، فاطمه بشیری (آموزگار دبستان شهداد، ناحیه‌ی یک قزوین)، طیبہ خادمی (دبیر حرفه‌وفن، منطقه‌ی فریدون‌کنار)، ظریف وهاب (آموزگار دبستان فرهنگیان، ناحیه‌ی ۲ اصفهان)، اسدالله امانیان (کارشناس آموزش ابتدایی و پیش‌دبستانی، تبادکان)، زهرا بهفر (کارشناس ارشد روان‌شناسی بالینی، تبادکان)، نسرین علیرضالو (آموزگار دبستان قاسمیه، شبستر)، افسر حسنی (آموزگار دبستان سیدالشهدا، منطقه‌ی ۵ تهران)، زیبا عاموچی (آموزگار دبستان پروین اعتصامی، ناحیه‌ی ۳ اصفهان)، علی‌اکبر رضایی (معاون پرورشی دبستان ۱۵ خرداد، دامغان)، حسین رشیدی رازلیقی (آموزگار دبستان، سراب)، زینت آتلو (آموزگار پایه‌ی اول، شاهرود)، محمدرضا

برگ اشتراک مجله های رشد

شرایط:

- ۱- پرداخت مبلغ ۵۰/۰۰۰ ریال به ازای هر عنوان مجله‌ی درخواستی، به صورت علی‌الحساب به حساب شماره‌ی ۳۹۶۶۲۰۰۰ بانک تجارت شعبه‌ی سه راه آزمایش (سرخه‌حصار) کد ۳۹۵ در وجه شرکت افست.
- ۲- ارسال اصل قیش بانکی به همراه برگ تکمیل شده‌ی اشتراک بابت سفارش. (کپی قیش را نزد خود نگه دارید.)

نام مجله های درخواستی :

نام و نام خانوادگی :

تاریخ تولد:

میزان تحمیلات:

تلفن:

نشانی کامل پستی:

استان:

خیابان:

پلاک:

* در صورتی که ایلات مشترک داشته‌اید، نام شهرهای اشتراک خود را بنویسید

امضا:

* صندوق پستی مرکز بررسی آثار: ۱۵۸۷۵/۶۵۶۷

* صندوق پستی امور مشترکین: ۱۶۵۹۵/۱۱۱

* نشانی اینترنتی: www.roshdmag.ir

* پست الکترونیک: Email: info@roshdmag.ir

* شماره امور مشترکین: ۰۲۱-۷۷۳۳۶۶۵۶-۷۷۳۳۵۱۱۰

* شماره پیام‌گیر مجله های رشد: ۰۲۱-۸۸۳۰۱۲۸۲

یادآوری:

* هزینه‌ی برگشت مجله در صورت خوانا و کامل نبودن نشانی و عدم حضور

گیرنده، بر عهده‌ی مشترک است.

* مبنای شروع اشتراک مجله از زمان دریافت برگ اشتراک است.

باهمراهان

□ از ابوالقاسم محمد خلیلی پور رودی، آموزگار دبستان عمار خلیل آباد خوف، برای معرفی جاذبه‌های گردشگری و میراث فرهنگی خوف.

□ از معصومه شاه‌حسینی، آموزگار دبستان شهید جمشیدی بوئین‌زهر؛ برای ارسال کتاب یاد یارهای آموزشی، تألیف خودشان و نیز دو نوشته درباره‌ی تئاتر کودکان (این دو نوشته‌ی اخیر را در اختیار رشد آموزش هنر قرار دادیم).

□ از علی ناصری، مدیر آموزگار دبستان شهید شیروودی زردرود دیلمان سیاهکل؛ برای ارسال خاطرات، تجربه‌ها و فکرهای خود به دفتر مجله (منتظر خاطره‌های متفاوت‌تر شما هستیم).

فخاری (آموزگار، آباده فارس)، رقیه شکری (آموزگار دبستان شهادت، میاندشت بابلسر)، محمدرضا شمس (آموزگار دبستان، بوئین میاندشت اصفهان)، صدیقه رفیعی (آموزگار دبستان عمار، منطقه‌ی ۹ تهران)، خدیجه اکبری (مدیر دبستان دکتر شریعتی، روستای نعلبندان خدابنده)، سعید رحمانی سلطانیه (دبیر روستای دوتپه سفلی، خدابنده)، فریبا اسدی (آموزگار دبستان، گرمسار)، غلامرضا اکبریور (مدیر آموزگار دبستان شهدای ذوات، کوار فارس)، علیرضا رنجبر (آموزگار دبستان شهید بنده خدا، شبیکوه فارس)، زهرا حاجیان (آموزگار دبستان سروش، منطقه‌ی ۲ تهران) و فریده سالخورده (آموزگار دبستان کبری هدایتی، فردوس).

ابتکارهای چندخطی

تکلیف‌عیدمن

□ من شبنم سلیمانی، آموزگار پایه‌ی اول دبستان شهید کریمی شهرستان ایزد در استان خوزستان، سال قبل برای استفاده‌ی مثبت از پیک‌های بهاری، دفترچه‌ای با عنوان «تکلیف عیدمن» تهیه کردم و در اختیار دانش‌آموزان قرار دادم تا در ایام عید، هر طور که دوست دارند، آن را کامل کنند. خوش‌بختانه نتیجه مثبت بود و بچه‌ها با علاقه‌مندی کامل به آن توجه کردند و این ابتکاری بود برای این که از حل شدن پیک‌های بهاری به وسیله‌ی اولیا جلوگیری کنم.

طرح تشویق دانش‌آموزان برتر ماه

□ من حسین کیخاچور، مدیر دبستان هامون در زابل، برای توجه به تمامی استعدادها و رفتارهای مثبت دانش‌آموزان، طرح تشویق ماهانه‌ی دانش‌آموزان را با در نظر گرفتن تمامی عواملی دخیل در رشد و پیشرفت بچه‌ها به اجرا گذاشتم. این طرح نگاهی ایجابی به تمامی عوامل مؤثر در رشد دانش‌آموزان است. کسانی که می‌خواهند از طرح مدرسه‌ی ما آگاهی پیدا کنند، می‌توانند با شماره تلفن ۲۲۲۴۵۰۳ در زابل تماس بگیرند.

سپاس‌گزاریم

□ از صغری هروی، مدیر و خدیجه ملتانی، معاون پرورشی دبستان دخترانه‌ی شهید رضوی شهرستان تایباد، برای آماده‌سازی مجله‌ای مشتمل بر گزارش فعالیت‌ها و ابتکارات همکاران دبستان.

□ از فاطمه شجاع، آموزگار دبستان سجاد، ناحیه‌ی ۴ مشهد، برای طراحی جدول ابتکاری ترکیب و کلمه‌سازی در پایه‌ی اول دبستان.

□ از اکرم صراف‌زادگان، آموزگار دبستان بنت‌الهدی صدر، شاهین‌شهر اصفهان، برای طرح «نوآوری و خلاقیت با عروسک‌های دانا».

□ از مژگان سلطانی، آموزگار دبستان زمزم، ناحیه‌ی ۴ تبریز؛ برای اجرای طرح «نقاشی با گچ‌های رنگی روی آسفالت حیاط مدرسه» توسط گروه‌های دانش‌آموزی.

□ از زهره نوکنی، مربی بهداشت دبستان شاهد زهرا(س)، ناحیه‌ی ۴ تبریز؛ برای اجرای طرح ابتکاری ترغیب دانش‌آموزان به مسواک زدن.

□ از عالیبه مالکی چلنگی، آموزگار دبستان ۱۳ آبان زاهدان، برای ارسال طرح درس قرآن پایه‌ی سوم.

باغ‌هایی بر نیستند...

آشنایی با جشن خودکار در پایه‌ی سوم ابتدایی

لیلا قائد شرفی

آموزگار دبستان رازی ۲، ناحیه‌ی ۴ شیراز

فراگیرنده فراهم می‌شود تا ارزش‌های اخلاقی و خصلت‌های پسندیده در وی درونی شود و موجبات رشد عاطفی و نگرشی او را فراهم می‌سازد.

□ طرح برخی واژه‌ها و مفاهیم در این سروده‌ها به درک و دریافت بهتر آن‌ها کمک می‌کند.

زیرنویس

۱. این همکار محترم، سه نمونه از اشعار بچه‌ها را نیز همراه نوشته‌ی خود ارسال کرده است. درست است که این شعرها از آن دانش‌آموزان کلاس سوم دبستان است و انتظار نمی‌رود از وزن و قافیه و حتی ریتم مناسبی برخوردار باشند، ولی اعلام این نکته به دانش‌آموزان که این‌ها «شعر» هستند، ممکن است از دیدگاه صاحب‌نظران قدری اختلاف‌برانگیز باشد. از این رو بهتر است این سروده‌ها را به جای شعر با اسامی دیگری چون «توصیف من از خودکار»، «خودکار زیبا»، «لذت نوشتن» و... نام‌گذاری کنیم.

به توضیحات سرکلاس و تشویق آن‌ها، از یادگیرندگان می‌خواهیم اگر به کمک قوه‌ی تخیل و تفکر خود مطلب یا شعری نوشته‌اند، نوشته‌های زیبایشان را تحویل دهند و صدالبته برای آن‌ها تشویق‌هایی در نظر گرفته می‌شود. سپس روی شعرهایی که بهتر از شعرهای دیگران هستند، باز با همکاری خود یادگیرندگان، با توجه به ذوق و سلیقه‌ی خودشان، آهنگ می‌گذاریم تا در جشن خودکار که در اوایل آذرماه در مدرسه برگزار می‌شود، به صورت هم‌خوانی اجرا کنند.

نتایج این کار

- یادگیرندگان مستعد از راه‌های متعدد، احساسات خود را نسبت به این تغییر خوشایند، به تصویر می‌کشند.
- حس زیبانویسی و زیبایی‌شناسی در یادگیرندگان تقویت می‌شود.
- ارتباطی فراتر به صورت گروهی و فردی، بین معلم و فراگیرنده برقرار می‌شود.
- اعتماد به نفس دانش‌آموزان تقویت می‌شود.
- تمرکز حواس و لذت حاصل از خواندن شعر سروده شده توسط خودشان، افزایش می‌یابد و سرعت خواندن بین فراگیرندگان هماهنگ می‌شود.
- با توجه به کتاب بخوانیم، فرصتی برای

پیمودن مراحل رشد، منزل به منزل صورت می‌گیرد و در مورد نوشتن نیز این قانون جاری است. آن‌گاه که کودک قلم را در دستان خویش و دست خویش را در دست‌های مهربان مادر احساس می‌کند، نوشتن را آغاز می‌کند. سال‌های بعد می‌آموزد که به تنهایی بنویسد و کلمات را بارها و بارها می‌نویسد و پاک می‌کند. هنگامی که دیگر نوشتن ملکه‌ی ذهن او شده است وارد مرحله‌ی بالاتری می‌شود و آن نوشتنی است با ظرافت، حساسیت و دقت بیشتر که احتمال خطا و اشتباه در آن به حداقل می‌رسد و البته دیگر راهی هم برای پاک کردن نیست؛ چرا که با خودکار می‌نویسد. طی این مرحله، یادگیرنده را دقیق، محتاط و نکته‌سنج پرورش می‌دهد و ورود به این مرحله‌ی تکمیلی، در خور شادمانی است.

یکی از نیازهای اساسی انسان، پرورش حس زیبایی‌شناسی است، این حس، طبع هنری او را تحت تأثیر قرار می‌دهد. برای پرورش آن لازم است یادگیرندگان را به خواندن و نوشتن شعرهای آهنگین و داستان تشویق کرد. می‌توان با ایجاد فرصت‌هایی، تخیل آن‌ها را به پرواز درآورد. بنابراین در ابتدای سال تحصیلی، در کلاس به آن‌ها توضیح می‌دهیم که با توجه به زیبایی و رعایت اصول نوشتن، می‌خواهیم با خودکار بنویسیم. با توجه